

Εγχειρίδιο

**Co-funded by
the European Union**

Χορευτικές Κληρονομίες: Συν-Δημιουργώντας Συμμετοχικά Επιτελεστικά Γεγονότα

Τίτλος πρωτοτύπου: *Dancing Heritages: Co-creating Events of Practice*

Πρωτότυπο διαθέσιμο από: <https://doi.org/10.3986/9789610510611>

Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης: Ζωή Ν. Μάργαρη, Μαρία Ι. Κουτσούμπα, Anja Serec Hodžar

Σχεδιασμός και σελιδοποίηση: Darja Klančar

Μετάφραση: Ζωή Ν. Μάργαρη, Μαρία Ι. Κουτσούμπα, Κωνσταντίνος Δημόπουλος, Ελένη Φιλιππίδου, Γεώργιος Φούντζουλας, Χαρίτων Α. Χαριτωνίδης

Γλωσσική Επιμέλεια: Ζωή Ν. Μάργαρη, Μαρία Ι. Κουτσούμπα

Εκδόσεις: ZRC SAZU, Institute of Ethnomusicology

Υπεύθυνος ZRC SAZU, Institute of Ethnomusicology: Mojca Kovačič

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία: ZRC SAZU, Založba ZRC

Υπεύθυνος Εκτύπωσης-Βιβλιοδεσίας: Oto Luthar

Διευθυντής Εκδόσεων Založba ZRC: Aleš Pogačnik

Πρώτη έκδοση

Λιουμπλιάνα, Σλοβενία 2025

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Προγράμματος *Dance as ICH: New Models of Facilitating Participatory Dance Events* (Dance – ICH, Project No. 101056200), το οποίο υλοποιήθηκε με την συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο του Προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη».

Η έκδοση συγχρηματοδοτήθηκε στο πλαίσιο της υλοποίησης του *Dance as ICH: New Models of Facilitating Participatory Dance Events* (Dance – ICH) Έργου/Προγράμματος από την Ακαδημία Αθηνών (Αρ. Ε.Κ.Ε. 200/1001) και το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Αρ. Ε.Κ.Ε. 18821).

**Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης**

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

Εταίροι Ερευνητικού Προγράμματος *Dance - ICH*: ASTRA National Museum Complex, CEMPER Centre for Music and Performing Arts Heritage in Flanders, Hellenic Folklore Research Centre of the Academy of Athens (HFRC-AA), Museums of Southern Trøndelag (MiST), School of Physical Education and Sport Science of the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA-SPESS), Slovenski etnografski muzej (SEM), Norwegian Centre for Traditional Music and Dance (Sff), Hungarian Open Air Museum (SKANZEN), Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU).

Η διάθεση της πρώτης ηλεκτρονικής έκδοσης διέπεται από τους όρους της Διεθνούς Άδειας Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0: <https://doi.org/10.3986/9789610510567>

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 259034627

ISBN 978-961-05-1056-7 (PDF)

Založba ZRC

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

04	Εισαγωγή
07	Νορβηγία
15	Σλοβενία / SEM*
22	Ρουμανία
30	Ουγγαρία
37	Σλοβενία / ZRC SAZU**
44	Ελλάδα
53	Συμπεράσματα
56	Κατευθυντήριες Οδηγίες

* Σλοβενικό Εθνογραφικό Μουσείο

** Ινστιτούτο Εθνομουσικολογίας Σλοβενικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών

Tone Erlien Myrvold
Anja Serec Hodžar
Mieke Witkamp

Κατά την διάρκεια του Προγράμματος/Έργου *DANCE as ICH: New models of facilitating participatory dance events (Dance-ICH)* / ΧΟΡΟΣ – Άυλη Πολιτισμική Κληρονομιά: Καινοτόμες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και νέα μοντέλα επιμέλειας και υποστήριξης συμμετοχικών χορευτικών γεγονότων (ΧΟΡΟΣ-ΑΠΚ), ταξιδέψαμε σε όλη την Ευρώπη -από την Νορβηγία και το Βέλγιο μέχρι την Σλοβενία, την Ρουμανία, την Ουγγαρία και την Ελλάδα- και ήρθαμε σε επαφή με ένα πλούσιο και πολυεπίπεδο 'μωσαϊκό' χορευτικών παραδόσεων, κοινοτήτων και πρακτικών. Αυτό το Πρόγραμμα/Έργο έχει φέρει σε επαφή, θεσμικούς φορείς μελέτης και διαχείρισης της κληρονομιάς, ερευνητές και καλλιτέχνες, όμως, το πιο σημαντικό, είναι ότι καλλιέργησε ουσιαστικές συνεργασίες με τις κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς, καλώντας τες να γίνουν συν-δημιουργοί στην διαδικασία διαφύλαξης.

Στο επίκεντρο του Προγράμματος/Έργου βρίσκεται μία **‘αλλαγή παραδείγματος’** ως προς τον τρόπο αειφόρου διαχείρισης διαφύλαξης της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς. Ειδικότερα, σημείο εκκίνησης αποτέλεσε η θέση πως η άυλη πολιτισμική κληρονομιά θα πρέπει, αντί να παρουσιάζεται ως κάτι αμετάβλητο, **να βιώνεται ως εμπειρία που μοιράζεται, κοινωνείται και συν-δημιουργείται**. Στην βάση αυτή, διερευνήθηκε πώς θεσμικοί φορείς όπως μουσεία, ακαδημαϊκά ιδρύματα και πολιτιστικοί οργανισμοί μπορούν να λειτουργήσουν ως ενεργοί διαμεσολαβητές μεταξύ κοινοτήτων κληρονομιάς και ευρύτερου κοινού -και **όχι απλώς ως παρουσιαστές**- της ζώσας παράδοσης. Στόχος ήταν να αναζητηθεί πώς οι θεσμικοί αυτοί φορείς θα μπορούσαν να διαμορφώσουν πεδία συμμετοχής, συμπερίληψης και ενδυνάμωσης, όπου η παράδοση θα μεταδίδεται μέσω της ενσώματης μάθησης, της ενεργούς εμπλοκής και του διαλόγου.

Με αυτή την συλλογιστική, στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν έξι μελέτες περίπτωσης που παρουσιάζονται στο παρόν εγχειρίδιο. Οι περιπτώσιολογικές αυτές μελέτες καταδεικνύουν ότι **η ενεργός συμμετοχή** όλων των εμπλεκομένων οδηγεί στην **ενίσχυση της αίσθησης του δυναμικού ρόλου τους στην διαχείριση της παράδοσης** σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, στις σύγχρονες κοινωνίες που αναδύονται ποικίλες πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις, η ενίσχυση της αίσθησης αυτής είναι θεμελιώδης για την αειφόρο μεταβίβαση της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς.

Έτσι, ακολουθώντας τις κοινότητες κληρονομιάς, εξετάσαμε πώς τα υφιστάμενα δίκτυα, οι χώροι και οι σχέσεις τους, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως εφαλτήρια **ενεργοποίησης και επαναπροσδιορισμού** του χορού και των χορευτικών πρακτικών

ως ζωντανή και ζωτική έκφραση της κοινοτικής τους ζωής. Στην διαδικασία αυτή, διαπιστώσαμε μια κοινή συνισταμένη: όταν οι θεσμικοί φορείς αφουγκράζονται, συν-δημιουργούν και εμψυχώνουν, οι πολιτισμικές πρακτικές ανθίζουν.

Επιπρόσθετα, το Πρόγραμμα/Έργο συνέβαλε στο να κατανοήσουμε σε βάθος τα **βιώσιμα μοντέλα διαφύλαξης** της άυλης κληρονομιάς. Πειραματιστήκαμε και τεκμηριώσαμε συμμετοχικές προσεγγίσεις, οι οποίες, ενώ συνδιαλέγονται και παραμένουν λειτουργικές σε μακροκλίμακα σε διεθνές επίπεδο, μπορούν να προσαρμοστούν και να εφαρμοστούν σε μικροκλίμακα όπως το τοπικό επίπεδο.

Στην βάση αυτών, δημιουργήθηκε η παρούσα έκδοση που φιλοδοξεί να λειτουργήσει ως «εργαλειοθήκη» και αποσκοπεί να φανεί χρήσιμη σε **επαγγελματίες του πολιτισμού, φορείς χάραξης πολιτιστικής πολιτικής και κοινότητες κληρονομιάς**, παρέχοντάς τους πολύτιμα πρακτικά εργαλεία. Η «εργαλειοθήκη» μας περιλαμβάνει ένα εγχειρίδιο, κατευθυντήριες οδηγίες και έκθεση των ευρημάτων που προέκυψαν ως απόρροια του διακρατικού δικτύου το οποίο συστάθηκε μεταξύ των εταίρων του Προγράμματος/Έργου.

Επιπλέον, η «εργαλειοθήκη» υποστηρίζει άμεσα τους παρακάτω **Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals-SDG)**:

SDG 4: Ποιοτική εκπαίδευση που αξιοποιεί πρακτικά την κληρονομημένη γνώση,

SDG 10: Κοινωνική και πολιτική συμπερίληψη,

SDG 11: Ισχυρότερες και ανθεκτικότερες μέσω του πολιτισμού κοινότητες,

SDG 17: Αποτελεσματικές διατομεακές και διασυνοριακές συνεργασίες.

Έτσι, έχοντας ως **επίκεντρο την συμμετοχή στον χορό ως μια από κοινού βιωμένη πρακτική**, δεν διασφαλίζουμε μόνο την μεταβίβασή του, αλλά, επιπρόσθετα, την δημιουργία γεφυρών μεταξύ γενεών, επιστημονικών κλάδων και κοινωνικών ομάδων. Οι μεθοδολογίες που αναπτύχθηκαν τονίζουν την σημασία **της προσέγγισης από τα κάτω-προς τα πάνω (από την βάση προς την κορυφή διαδικασία [bottom-up process]), την από κοινού εμπλοκή και την πολιτιστική διαμεσολάβηση**, σύμφωνα με τις αρχές της Σύμβασης της UNESCO του 2003.

Επίσης, εισάγουμε μια νέα έννοια και, συγκεκριμένα, την έννοια *Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών*.

Αυτή η έννοια διερευνά πώς θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν η συμμετοχή των κοινοτήτων κληρονομιάς, οι αντιλήψεις περί χορού και οι διαφορετικές οπτικές θέασής του, έτσι ώστε η ζωντανή χορευτική κληρονομιά να μπορεί να διαδοθεί από θεσμικούς φορείς όπως, για παράδειγμα, τα μουσεία. Βασίζεται στην σύνθεση συν-δημιουργημένων εκθεσιακών στοιχείων, επιμελημένων χορευτικών δράσεων, *συμμετοχικών επιτελεστικών γεγονότων (χορού)* και του διαλόγου που αναπτύσσεται μεταξύ εκθεμάτων, χορευτών και χορεύειν.

Ειδικότερα, η έννοια *Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών* συνδυάζει και συνδέει το εκθεσιακό περιεχόμενο, τα χορευτικά γεγονότα, τις κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς, το κοινό και τους επαγγελματίες των θεσμικών φορέων. Πρόκειται για ψηφίδες, οι οποίες αν συνταιριστούν, μπορεί να επιτευχθεί ο βιώσιμος στόχος της ενίσχυσης και της διαφύλαξης του χορού σε ένα θεσμικό περιβάλλον όπως αυτό των μουσείων. Κατά την διάρκεια του Προγράμματος/Έργου, η εφαρμογή αυτού του εννοιολογικού πλαισίου σχηματοποιήθηκε στις έξι μελέτες περίπτωσης και αναδείχθηκε στις αντίστοιχες Εκθέσεις που ακολούθησαν.

Διαπιστώθηκε ότι, παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις που θα συναντήσετε διαβάζοντας το παρόν εγχειρίδιο, η *Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών* συνέβαλε ώστε οι υπό μελέτη κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς να ενδυναμώσουν τις χορευτικές πρακτικές τους και να ανακαλύψουν νέους τρόπους ευαισθητοποίησης του κοινού νέες πρακτικές μεταβίβασής τους. Μάλιστα, γενικότερα στην «εργαλειοθήκη» αποτυπώνουμε και συζητούμε τις επιμέρους έξι εφαρμογές του εννοιολογικού αυτού πλαισίου, εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι θεσμικοί φορείς μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη βιώσιμων δομών για την διαφύλαξη του χορού και του χορεύειν ως ζωντανή κληρονομιά στο μέλλον.

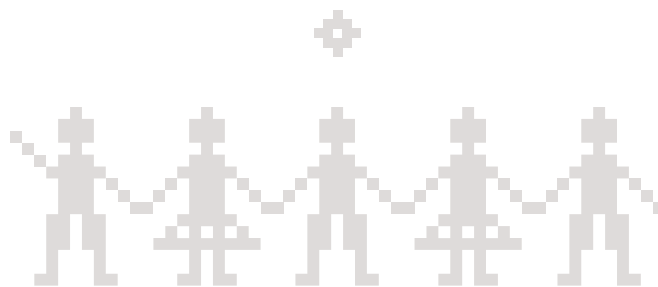
Για να καταστεί βιώσιμη δομή η έννοια *Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών*, αυτή θα πρέπει να πληροί τις ακόλουθες προδιαγραφές: Πρώτον, τα χορευτικά γεγονότα να πραγματοποιούνται σε έναν σταθερό χώρο και να είναι περιοδικά επαναλαμβανόμενα. Δεύτερον, για την δημιουργία τους να προβλέπεται η ύπαρξη διαμεσολαβητή, με ρόλο υποστηρικτή των κοινοτήτων κληρονομιάς, ώστε, σύμφωνα με τις αρχές της προσαρμοστικής διαχείρισης, να διασφαλίζεται η αναγνώριση των αξιών που ενέχουν οι παρουσιαζόμενες κάθε φορά πολιτισμικές πρακτικές και οι αρχές της αειφορίας. Ειδικότερα, οι θεσμικοί φορείς και οι διαμεσολαβητές/διευκολυντές της ζώσας κληρονομιάς θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τις χορευτικές κοινότητες κληρονομιάς προάγοντας και ενσωματώνοντας τις πρακτικές τους στα θεσμικά οργανωσιακά πλαίσια, δίχως όμως να παρεμβαίνουν στην επιτέλεση των πολιτισμικών αυτών πρακτικών.

Καταληκτικά και όσον αφορά τα παραπάνω, είναι σημαντικό μελλοντικά να διερευνηθούν οι προτεινόμενες μέθοδοι σε βάθος χρόνου, καθώς και σε διαφορετικά κοινωνικοπολιτισμικά συμφραζόμενα. Επιπρόσθετα, θα ήταν σκόπιμη η κριτική αποτίμηση των συν-δημιουργικών διαδικασιών, των ρόλων των εμπλεκομένων, όπως και της βιωσιμότητας των δομών ως προς τους οικονομικούς (χρηματοδότηση) ή/και άλλους πόρους (π.χ. προσφορά πολιτιστικού υλικού).

Τέλος, αναφορικά με την δομή του παρόντος εγχειριδίου, οι επιμέρους έξι μελέτες περίπτωσης παρουσιάζονται ως διακριτά κεφάλαια, οργανωμένα σύμφωνα με τον πυρήνα δραστηριοτήτων κάθε εταίρου του Προγράμματος/ Έργου (μουσεία συμβατικά και υπαίθρια, ακαδημαϊκά ιδρύματα όπως ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια). Για να διασφαλιστεί η συγκρισιμότητα, όλα τα κεφάλαια ακολουθούν την ίδια δομή που περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενότητες: Εισαγωγή· Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς· Μεθοδολογία· Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό· Σκέψεις, προκλήσεις, προσδοκώμενα οφέλη. Επιπρόσθετα, μέσα από τις δράσεις του Προγράμματος/Έργου διαπιστώσαμε ότι υπάρχουν διαφορετικές νοηματοδοτήσεις όρων μεταξύ των εμπειρογνομόνων και των ερευνητών. Για τον λόγο αυτό, κρίθηκε αναγκαία η παράθεση πέντε κοινών βασικών όρων για όλες τις μελέτες περίπτωσης. Οι κοινοί αυτοί όροι είναι: **συν-δημιουργία, διαμεσολαβητής, συμμετοχικότητα, μετάδοση και κοινότητα**. Η επιλογή να παρατεθούν οι διαφορετικές ερμηνείες αυτών των όρων δεν είναι τυχαία. Στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου,

διαπιστώθηκε πως, παρότι υπηρετούμε το ίδιο αντικείμενο εντός ενός κοινού θεσμικού ευρωπαϊκού πλαισίου, οι λέξεις εξακολουθούν να φέρουν διαφορετικά νοήματα στις χώρες μας, γεγονός που αντανakλά γλωσσικές, πολιτισμικές και θεσμικές διαφοροποιήσεις. Έτσι, αντί να επιδιώξουμε μια μονοσήμαντη νοηματοδότηση, επιλέξαμε να αναδείξουμε αυτήν την ποικιλομορφία. Μια ποικιλομορφία που αποτελεί την βάση της ουσιαστικής ευρωπαϊκής συνεργασίας εμπλουτίζοντας τις πρακτικές αλληλοκατανόησης και διασφαλίζοντας την συνέργεια των μελών της.

Κλείνοντας, σας καλούμε να μελετήσετε τις καινοτόμες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και τα νέα μοντέλα επιμέλειας και υποστήριξης συμμετοχικών χορευτικών γεγονότων του *Dance-ICH*, να στοχαστείτε επί αυτών, να τις/τα θέσετε υπό αμφισβήτηση και, ενδεχομένως, να τις/τα τροποποιήσετε σύμφωνα με τις δικές σας ανάγκες. Όπως θα διαβάσετε, αν και εστιάζουμε στον χορό, όσα προτείνονται μπορούν να 'αγκαλιάσουν' και άλλες όψεις της άυλης κληρονομιάς. Πραγματευόμαστε πώς **οι κοινότητες κληρονομιάς και οι θεσμικοί φορείς μπορούν να συνεργαστούν για την οικοδόμηση ενός βιώσιμου μέλλοντος** της κοινής και ζωντανής πολιτισμικής κληρονομιάς τους.

Tone Erlien Myrvold

Εισαγωγή

Την Νορβηγική μελέτη περίπτωσης σχεδίασαν και υλοποίησαν εταίροι με έδρα το Trondheim και, συγκεκριμένα, το Νορβηγικό Κέντρο Παραδοσιακής Μουσικής και Χορού (Norwegian Centre for Traditional Music and Dance [Norsk Senter for Folkemusikk og Folkedans]-εφεξής Sff) και τα εθνικά μουσεία μουσικής Rockheim και Ringve. Ειδικότερα, το Sff, που ως διαπιστευμένη μη κυβερνητική οργάνωση της UNESCO για την σύμβαση της άυλης κληρονομιάς του 2003, προάγει, προστατεύει και μεταδίδει την παραδοσιακή μουσική και τον χορό της Νορβηγίας ως έκφραση πολιτισμικής ταυτότητας με μοναδικά χαρακτηριστικά. Τα εθνικά μουσεία μουσικής Rockheim και Ringve αποτελούν μέλη του Οργανισμού Μουσείων Νότιου Τρόντελαγ (εφεξής MiST) που συνιστά έναν από τους μεγαλύτερους πολιτιστικούς φορείς της Νορβηγίας. Ειδικότερα, στο Μουσείο Μουσικής Ringve και το Μουσείο Rockheim, που επικεντρώνεται στην ποπ μουσική, έχει ανατεθεί η εθνική ευθύνη τεκμηρίωσης και επικοινωνίας ενός ευρέως φάσματος ειδών της νορβηγικής μουσικής κληρονομιάς. Αυτό περιλαμβάνει αφενός την ευθύνη για την μελέτη της ιστορίας της νορβηγικής μουσικής και των μουσικών οργάνων της χώρας, και αφετέρου την διαχείριση και διάδοση της υλικής, άυλης και ψηφιακής μουσικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Νορβηγίας.

Αναλυτικότερα το Sff έχει, μέσα από την 50χρονη εμπειρία του στην συνεργασία με τις κοινότητες, αναπτύξει μια αντίληψη για την μεθοδολογία συμπερίληψης των φορέων της άυλης κληρονομιάς στην μετάδοση της χορευτικής γνώσης, αλλά και την ανάπτυξη εννοιών που σχετίζονται με την διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς. Επιπρόσθετα, συμβάλλει, στην δικτύωση και την αξιοποίησής της με στόχο την συμμετοχική δημιουργία ενός αρχείου λαϊκού παραδοσιακού χορού και μουσικής, και την διάχυσή του. Αντίστοιχα, το Rockheim και το Ringve, ως μέλη του MiST, συνεργάζονται με σχολεία, ενώ, παράλληλα, διοργανώνουν σε ετήσια βάση πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων για το ευρύ κοινό. Τα Μουσεία αυτά αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην αξία της ευεξίας από την συμμετοχή του κοινού στις μουσικοχορευτικές πρακτικές. Μέσα από αυτές, έχουν διαπιστώσει πως διαφορετικά είδη μουσικής σχετίζονται με τις κινήσεις του σώματος και την υφολογία του χορού. Με τον τρόπο αυτό, ο χορός αναδεικνύεται ως αναπόσπαστα συνδυασμένος με την μουσική και το αντίστροφο. Υπό αυτή την έννοια, ο χορός ως ζώσα κληρονομιά είχε ήδη κατακτήσει την θέση του στα συγκεκριμένα μουσεία εδώ και πολύ καιρό.

Εικόνα 1: Έκθεση Συμμετοχικών
Επιτελεστικών Πρακτικών
«Gammel Groove». Μουσείο
Rockheim, Trondheim, 2024.
Φωτογραφία: Jana Pavlova.

Στο πλαίσιο της νορβηγικής μελέτης περίπτωσης, εστιάσαμε στην κοινότητα χορού του Trondheim, η οποία συνεχίζει μέχρι και σήμερα, μέσα από χορευτικές και μουσικές πρακτικές, όπως το παίξιμο παραδοσιακών οργάνων που λαμβάνει χώρα στα τοπικά χορευτικά πάρτι, να ζωντανεύει το τοπικό ρεπερτόριο. Τα συγκεκριμένα πάρτι διοργανώνονται στο Trondheim και την γύρω περιοχή, και λειτουργούν ως σημείο συνάντησης εδώ και έναν αιώνα. Συνεπώς, η υποστήριξη των αναγκών των χορευτικών κοινοτήτων που τα διοργανώνουν ώστε να προσεγγίσουν νέους χορευτές και να ελκύσουν το ενδιαφέρον του κοινού, υπήρξε ένας σημαντικός στόχος αυτού του Προγράμματος/Έργου. Απόρροια όλης αυτής της διαδικασίας ήταν η δημιουργία της έννοιας *Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών*. Η υλοποίηση τέτοιων πρωτοβουλιών σε ένα εκθεσιακό περιβάλλον θα μπορούσε να συγκροτήσει βιώσιμη πρακτική καθώς λειτουργούν ως σημεία συνάντησης και τόποι μετάδοσης του χορού ως ζώσα κληρονομιά.

Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς

Στην Νορβηγία, οι κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς, αν και συχνά αποτελούν μέρος ευρύτερων περιφερειακών ενοτήτων, είναι πολύ μικρές σε τοπικό επίπεδο. Η υπό μελέτη κοινότητα συνίσταται από έναν συνδυασμό διαφορετικών χορευτικών ομάδων και χορευτικών ειδών, τα οποία περιγράφονται με τον όρο *Trøndersk gammaldans*.

Οι χορευτικές αυτές κοινότητες στο Trondheim και την ευρύτερη περιοχή χορεύουν έναν σύνολο λαϊκών παραδοσιακών χορών όπως *waltz*, *reinlender (schottis)*, *mazurka*, *polka*, τον τοπικό χορό της περιοχής *rols*, παράλληλα με τις νορβηγικές μορφές γνωστών χορών όπως *swing*, *foxtrot*, *slow* και *one step*. Πρόκειται για χορούς που οι άνθρωποι χόρευαν επί αιώνες και συνεχίζουν να χορεύουν μέχρι και σήμερα. Στην ομάδα των συμμετεχόντων στην μελέτη περίπτωσης συμπεριλαμβάνονταν μέλη από 15 διαφορετικές κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς, καθώς και αρκετοί μεμονωμένοι ενθουσιώδεις χορευτές και μουσικοί, οι οποίοι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στις σύγχρονες λαϊκές παραδοσιακές μουσικοχορευτικές πρακτικές.

Οι παραπάνω χορευτικές φόρμες συνεχίζουν να επιτελούνται κατά τις εβδομαδιαίες χορευτικές συνευρέσεις που διοργανώνονται από τα μέλη των κοινοτήτων κληρονομιάς. Παρά ταύτα, οι χορευτικές κοινότητες εκφράζουν ως κοινή ανησυχία ότι η παρούσα κατάσταση, με τις περιορισμένες καλές, ανεπίσημες, διαγενεακές αφορμές συνεύρεσης για τα χορευτικά πάρτι, αποτελεί μια πρόκληση. Η υφιστάμενη κατάσταση για τα προβεβλημένα και μη χορευτικά πάρτι, που συνιστούν εδώ και δεκαετίες πεδίο συνεύρεσης κυρίως για τις μεγαλύτερες γενιές, αποτέλεσε αφορμή συνάντησης και για τους νεότερους, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένης της έλλειψης αντίστοιχων τόπων συνάντησης για χορό, για αυτούς.

Στην Έκθεση, η χορευτική κοινότητα κληρονομιάς, μέσα από την διοργάνωση διαγενεακών χορευτικών πάρτι, επιχείρησε να καλύψει το κενό αυτό για τους νέους, δείχνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην συμμετοχή παιδιών και εφήβων. Η πρακτική αυτή λειτούργησε ενθαρρυντικά ως σημαντική κοινωνική πρακτική προσέλκυσης νέων μελών στις 15 κοινότητες κληρονομιάς του Trondheim και της ευρύτερης περιοχής. Τόσο τα Μουσεία Ringve και Rockheim όσο και το Sff διαπίστωσαν ότι οι νεότερες ηλικιακές ομάδες αποτελούν εξαιρετικό πεδίο για την προώθηση της συμπερίληψης, της εκπροσώπησης και την ανάδειξη της πολιτισμικής πολυμορφίας. Επιπλέον, ειδικότερα οι φοιτητές και οι νεαροί ενήλικες, μετά την πανδημία του κορονοϊού και την απομόνωση που αυτή επέφερε, φάνηκε να έχουν μεγαλύτερη ανάγκη ανάλογων χώρων συνάντησης και συμπερίληψης ώστε να καλλιεργηθεί η αίσθηση του ανήκειν.

Μεθοδολογία

Οι Νορβηγοί εταίροι του Προγράμματος/Έργου συνεργάστηκαν για την υλοποίηση στοχευμένων δράσεων προκειμένου να υποστηρίξουν τις παραπάνω κοινότητες. Οι δράσεις αυτές περιλάμβαναν αρχικά την διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας και στην συνέχεια την συν-δημιουργική συνεργασία με τις 15 χορευτικές κοινότητες του Trondheim και της ευρύτερης περιοχής. Έτσι, συγκροτήθηκε η επιλεγείσα χορευτική κοινότητα αναφοράς με μέλη από όλες τις παραπάνω χορευτικές κοινότητες, μεμονωμένα άτομα, μουσικά συγκροτήματα και συλλόγους που δραστηριοποιούνται στα *gammeldans* και *swing*.

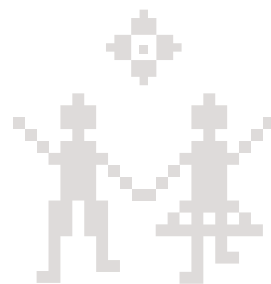
Μετά από ψηφιακή δημοσκοπική έρευνα στην ευρύτερη χορευτική κοινότητα του Trondheim, εντοπίστηκαν 15 χορευτικές ομάδες και μουσικά σύνολα που αποτέλεσαν το επίκεντρο της δίμηνης επιτόπιας έρευνας και της εξάμηνης συν-δημιουργικής συνεργασίας που ακολούθησε. Σε αυτό το πλαίσιο, πραγματοποιήθηκαν 4 μεγάλες συναντήσεις στα Μουσεία όπου επικοινωνήθηκαν τα ευρήματά της. Στην διάρκεια αυτών των συναντήσεων, δόθηκε η ευκαιρία, με αφορμή το εθνογραφικό υλικό, να συζητήσουμε και να συναποφασίσουμε όσα αφορούσαν την Έκθεση. Με αντικείμενο τον χορό ως άυλη κληρονομιά, οι θεματικοί άξονες εστίασαν σε τρία σημαντικά ζητήματα: i. Ποιοι είστε εσείς και ο οργανισμός σας; ii. Πώς μπορούμε να σας βοηθήσουμε; και iii. Ας οραματιστούμε το μέλλον μαζί.

Η διαδικασία αυτή επέτρεψε στους συμμετέχοντες να ανταλλάξουν σκέψεις και εμπειρίες, και να καταθέσουν ιδέες για την περαιτέρω πορεία της έρευνας. Έδωσε επίσης την δυνατότητα για διεξαγωγή χορευτικών πάρτι ανοικτών στο κοινό, με ζωντανή μουσική από δημοφιλή συγκροτήματα που προσέλκυαν πολλές εκατοντάδες χορευτών όλων των ηλικιών. Η καταγραφή και η τεκμηρίωση τόσο της έρευνας πεδίου, όσο και των συν-δημιουργικών συναντήσεων και των ίδιων των συμμετοχικών χορευτικών γεγονότων, συγκρότησε ένα πλούσιο και πολυσύνθετο σώμα υλικού. Το υλικό αυτό υπήρξε εξαιρετικά χρήσιμο για την διαμόρφωση των πολυμεσικών εφαρμογών της Έκθεσης, ενώ, παράλληλα, διαμόρφωσε υλικό αναφοράς για περαιτέρω έρευνα και μετάδοση του χορού.

Εικόνα 2: Συνάντηση με δασκάλους χορού. Μουσείο Rockheim, Trondheim, 2024. Φωτογραφία: Jana Pavlova.

Εικόνα 3: Μάθημα χορού. Μουσείο Rockheim, Trondheim, 2024. Φωτογραφία: Jana Pavlova.

Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό

Κατά την διάρκεια της επιτόπιας έρευνας και της συν-δημιουργικής συνεργασίας με την χορευτική κοινότητα αναφοράς του Trondheim, αναδείχθηκαν τα κύρια κοινά ζητήματα αλλά και οι κύριες προτεινόμενες δράσεις για την διαχείρισή τους, ως εξής:

- i. Ανάγκη διαμόρφωσης κοινών πεδίων συνάντησης για χορό μεταξύ των διαφορετικών κοινοτικών ομάδων
- ii. Ανάγκη δημιουργίας ενός «σπιτιού χορού» (dance house) στο Trondheim που να διευκολύνει τις χορευτικές συναντήσεις για όλες τις χορευτικές κοινότητες
- iii. Ανάγκη για καλύτερους, περισσότερους και πιο άρτια εκπαιδευμένους δασκάλους χορού
- iv. Εξασφάλιση καλής μουσικής συνοδείας, ζωντανής και ψηφιακής, για την κάλυψη των διδακτικών αναγκών
- v. Επιθυμία της κοινότητας να προσελκύσει και να αυξήσει τον αριθμό των μελών της
- vi. Ανάγκη βελτίωσης των δομών για μουσική και χορό στα σχολεία και τα πολιτιστικά σχολεία (για παιδιά μετά το πέρας του σχολικού ωραρίου), μέσω συνεργασίας με εθελοντές της ευρύτερης κοινότητας
- vii. Ανάγκη βελτίωσης της οικονομικής βιωσιμότητας κοινότητας εθελοντών του χορού και της μουσικής, και διερεύνηση αξιοποίησης συνεργιών με θεσμικούς φορείς
- viii. Τέλος, η ανάγκη διοργάνωσης εκδηλώσεων που ενισχύουν την ορατότητα, την δημοτικότητα και την προβολή -μέσω μάρκετινγκ- με στόχο την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού.

Εικόνα 4: Εκπαιδευτικές επισκέψεις σε σχολεία.
Σχολείο Nyrvang,
Trondheim, 2025.
Φωτογραφία: Nyrvang skole.

Εικόνα 5: Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών «Ungdommelig dansefest». Μουσείο Rockheim, Trondheim, 2024. Φωτογραφία: Celina Gallo.

Έχοντας αυτά ως αφετηρία, διατυπώθηκαν κοινές προτάσεις πρωτοβουλιών σε συνεργασία με την μουσικοχορευτική κοινότητα. Αυτές οι βασικές πρωτοβουλίες υλοποιήθηκαν με την ίδρυση μιας πλατφόρμας συντονισμού, την οργάνωση μεγάλων χορευτικών εκδηλώσεων με καταξιωμένους μουσικούς, καθώς και την δημιουργία χώρων συνάντησης με στόχο να λειτουργήσουν σε μακροχρόνια βάση, συνδυάζοντας την ζωντανή μουσική με ποικίλες χορευτικές μορφές. Απώτερος σκοπός να οδηγήσουν στην δημιουργία ενός «σπιτιού χορού» (dance house) στο Trondheim. Το Πρόγραμμα/Έργο έδωσε, επίσης, ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση οργανώνοντας εργαστήρια χορού και μουσικής για εκπαιδευτικούς, μαθητές και κοινοτικούς φορείς. Τα μελλοντικά σχέδια περιλαμβάνουν εκπαιδευτικές δράσεις στα σχολεία με εκπαιδευτικούς, εξειδικευμένα προγράμματα χορού σε αυτά, καθώς επίσης και επιμόρφωση εκπαιδευτικών.

Στόχος μας ήταν μια άρτια σχεδιασμένη υλοποίηση στην βάση της συμμετοχικότητας και της από κοινού διαμόρφωσης των ευρημάτων του Προγράμματος/Έργου. Συνεπώς, οι απόψεις των χορευτικών κοινοτήτων, όπως εκφράστηκαν από τους πρωτεργάτες τους, λαμβάνονταν υπόψη σε όλα τα στάδια, τόσο κατά την διάρκεια του σχεδιασμού και της εφαρμογής, όσο και την εκτέλεση των βασικών δράσεων του Προγράμματος/Έργου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διοργανωθούν 3 κύκλοι εκδηλώσεων αφιερωμένων στον χορό που υλοποιήθηκαν στο Rockheim με μεγάλη συμμετοχή. Οι κύκλοι έλαβαν χώρα σε ισάριθμα σαββατοκύριακα και περιελάμβαναν σεμινάρια, χορευτικά πάρτι με κορυφαίους μουσικούς να συνοδεύουν τον χορό, καθώς και εργαστήρια για χοροδιδασκάλους, και μαθήματα χορού για εκπαιδευτικούς (δασκάλους και νηπιαγωγούς). Παράλληλα, οργανώσαμε εκπαιδευτικές επισκέψεις σε σχολεία και αναδείξαμε την λαϊκή παραδοσιακή μουσική και τον χορό κατά την διάρκεια του Παγκοσμίου Πρωταθλήματος Σκανδιναβικών Αγώνων [Σκι]. Επιπρόσθετα, η χορευτική κοινότητα αναφοράς εκπροσωπήθηκε σε συναντήσεις με πολιτιστικούς φορείς, πολιτικούς και επιστημονικά δίκτυα σε περιφερειακό επίπεδο κοινοποιώντας έτσι τις επιθυμίες και τις ανάγκες της.

Η εμπειρία ανέδειξε πώς η έννοια της Έκθεσης Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών παίρνει 'σάρκα και οστά' στο νορβηγικό πλαίσιο. Αυτό πραγματοποιήθηκε

συνδυάζοντας την διάχυση της γνώσης τόσο προς το ευρύ κοινό, τους φοιτητές και τους μαθητές, όσο και προς τους λάτρεις της κοινότητας του χορού, με την διοργάνωση πεδίων για χορευτική δράση. Τέτοιου είδους διοργανώσεις διαπιστώθηκε πως συμβάλλουν στην κοινωνική ευαισθητοποίηση, αναδεικνύοντας ότι η λαϊκή παραδοσιακή μουσική και ο χορός συνιστούν πρόσφορο έδαφος για την ενίσχυση της κοινωνικής βιωσιμότητας με διαγενεακό χαρακτήρα, αφού το ευρύ και το ειδικό κοινό μπορούν να συνδέσουν τις μουσικοχορευτικές πρακτικές με την αναψυχή και την ευημερία.

Σκέψεις, προκλήσεις, προσδοκώμενα οφέλη

Μέσω του Προγράμματος Έργου *Dance-ICH*, μας δόθηκε η δυνατότητα να έρθουμε σε επαφή με μια πολυποικίλη κοινότητα, η οποία απαρτίζεται από χορευτές λαϊκού παραδοσιακού χορού και *swing*, καθώς και μουσικούς των δύο αυτών ειδών. Η διαμεσολάβησή μας για την δημιουργία κοινών χώρων συνάντησης αυτής της πολυσυλλεκτικής κοινότητας έχει τύχει θετικής αποδοχής και έχει οδηγήσει σε σημαντικές συνέργειες.

Όσον αφορά την κατανόηση των προσδοκιών και των αναγκών των μικρότερων κοινοτήτων που την απαρτίζουν, για την διασφάλιση της βιωσιμότητας των πεδίων χορευτικής δράσης και της διεξαγωγής των χορευτικών πάρτι, αξιολογούμε θετικά την διαδικασία που ακολουθήθηκε. Μέσα από την επιτόπια έρευνα και την συν-δημιουργική διαδικασία, η νορβηγική ερευνητική ομάδα απέκτησε πολύτιμη και εις βάθος γνώση του πεδίου, προκειμένου να υποστηρίξει ουσιαστικότερα την περαιτέρω ανάπτυξη του Προγράμματος Έργου, σύμφωνα με τις επιθυμίες, τα όνειρα και τις ανησυχίες των μελών της πολυσύνθετης κοινότητας.

Μολονότι η διαδικασία συν-δημιουργίας δράσεων που επρόκειτο να υλοποιηθούν στο Trondheim ήταν πρωτόγνωρη για τις περισσότερες από τις κοινότητες, δεν παρατηρήθηκε έλλειψη ενδιαφέροντος για συμμετοχή. Η εμπλοκή υπήρξε δυναμική, τα μέλη των μικρότερων κοινοτήτων συμμετείχαν ενεργά σε αυτή την ανοιχτή διαδικασία, κατά την διάρκεια της οποίας επιδιώχθηκε να δοθεί η δυνατότητα να εκφραστούν όλες οι ιδέες, σκέψεις, επιθυμίες, δίχως εκ των προτέρων να προσβλέπουμε σε συγκεκριμένα ευρήματα. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος των συνεργαζόμενων θεσμικών εταίρων αποκαλύφθηκε

σταδιακά στις κοινότητες αυτές και συγκεκριμένα στην δεύτερη συνάντηση, αφού είχαν διατυπωθεί οι προσδοκίες των μελών τους. Η συγκεκριμένη επιλογή έγινε ώστε να θεμελιωθεί απρόσκοπτα η συνεργασία μας κατά την διάρκεια των περαιτέρω δράσεων του Προγράμματος Έργου.

Χάρη στην ανοιχτότητα της διαδικασίας, λάβαμε ανατροφοδότηση αναφορικά με τους αντικρουόμενους ρόλους και τα στοιχεία ανταγωνισμού μεταξύ τους, αλλά και για τον σκοπό και τους στόχους του Προγράμματος Έργου. Έτσι, μέσω των συνεργειών, δόθηκε η δυνατότητα διεύρυνσης και βελτίωσης των τρόπων προσφοράς πόρων στις χορευτικές κοινότητες άυλης κληρονομιάς, καθώς και ανάπτυξης του διαλόγου μεταξύ αυτών και των θεσμικών εταίρων. Η διαδικασία αυτή έχει συντελέσει στην πραγμάτωση του πρωταρχικού σκοπού της Νορβηγικής μελέτης περίπτωσης που ήταν να συνεργάζεται διεξοδικά και σε μακροχρόνια βάση με τους λάτρεις του χορού και τις χορευτικές κοινότητες κληρονομιάς.

Η επιτόπια έρευνα και η διαδικασία διαμεσολάβησης οδήγησε στην διαμόρφωση μιας σειράς δράσεων προς εφαρμογή στο Trondheim. Οι δράσεις αυτές πηγάζουν από την σύνθεση των αναγκών και των επιθυμιών των κοινοτήτων, καθώς και των πόρων του Sff και των Μουσείων Ringve και Rockheim, αναφορικά με τον ρόλο και την αποστολή τους ως εθνικά ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς. Η διαδικασία διαμόρφωσης της σειράς των δράσεων ήταν συν-δημιουργική και συμπορεύονταν με τις τρέχουσες πολιτιστικές πολιτικές ευαισθητοποίησης αναφορικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία και, ειδικότερα, οι δρώντες κοινωνικοί εταίροι του Trondheim, συμπεριλαμβανομένων και αυτών του Προγράμματος Έργου.

Μέσα από αυτήν την μακρά διαδικασία που έχοντας ως κέντρο την κοινότητα φέρει τα χαρακτηριστικά μιας από την βάση προς την κορυφή διαδικασίας (*bottom-up process*), δόθηκαν στα μέλη της εργαλεία για να αναγνωρίζουν ευκρινέστερα και να ξεπερνούν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις της μεταβίβασης της τοπικής χορευτικής κληρονομιάς. Παράλληλα, εμείς, ως θεσμικοί εταίροι, αποκτήσαμε πολύτιμη εμπειρία και γνώση ως προς την δημιουργία και την διοικητική διεύθυνση βιώσιμων μοντέλων διαμεσολάβησης. Μοντέλων βασισμένων στην συν-δημιουργία με τις κοινότητες για την ανάπτυξη στρατηγικών διαφύλαξης του χορού ως ζωντανή κληρονομιά.

Συν-δημιουργία: ορίζει μια συνεργασία κατά την οποία και τα δύο μέρη καθορίζουν τις ανάγκες και τους στόχους τους κατά την έναρξη ενός προγράμματος/έργου, και συνεργάζονται για την εκπλήρωσή τους. Στην περίπτωση που οι κοινότητες αποτελούν μέρη μιας τέτοιας συνεργασίας, τότε αυτές θα πρέπει να έχουν μεγαλύτερης βαρύτητας λόγο από ότι συνηθίζεται σε ένα τυπικό συμμετοχικό έργο. Στην περίπτωση αυτή, οι στόχοι τόσο των θεσμικών εταίρων όσο και των κοινοτήτων θα πρέπει να επιτευχθούν, ενώ το τελικό αποτέλεσμα της συνεργασίας θα πρέπει να ανήκει από κοινού στα δύο μέρη.

Διαμεσολαβητής: είναι ένα ουδέτερο πρόσωπο που βοηθά μια ομάδα ανθρώπων να κατανοήσει τους κοινούς της στόχους, και την υποστηρίζει στον σχεδιασμό και την επίτευξή τους. Ο διαμεσολαβητής δεν είναι σε θέση εξουσίας, ούτε μεταδίδει γνώσεις που αυτός και μόνο κατέχει. Αντίθετα, εγκαθιστά δομές και διαδικασίες, οι οποίες θα διευκολύνουν την ομάδα να αναπτύξει και να επικοινωνήσει τις δικές της ιδέες.

Συμμετοχικότητα: αναφέρεται στην δυνατότητα των ανθρώπων να συμμετάσχουν ή να εμπλακούν σε μια δραστηριότητα. Συνιστά μια προσέγγιση με μεθοδολογικές εφαρμογές όπου οι πρακτικές, οι διαδικασίες ή οι δράσεις αναπτύσσονται από κοινού με τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Ειδικότερα, στην περίπτωση της άυλης κληρονομιάς, αναφερόμαστε σε συνεργασία με κοινωνικά υποκείμενα, φορείς-εκφραστές της, εμπειροτέχνες και επαγγελματίες. Αυτό υποδηλώνει ότι οι συμμετέχοντες δεν συνεισφέρουν απλά, αλλά συν-δημιουργούν στην πράξη τις αποφάσεις, το περιεχόμενο και την εφαρμογή των δράσεων. Πρόκειται για μία πρακτική που φέρει τα χαρακτηριστικά μιας από την βάση προς την κορυφή διαδικασίας (bottom-up process) και θεμελιώνεται στον ισότιμο διάλογο, την από κοινού μάθηση και συνιδιοκτησία, όπου οι θεσμικοί εταίροι λειτουργούν ως διαμεσολαβητές ή υποστηρικτές και όχι ως διευθύνοντες.

Μετάδοση: περιλαμβάνει δράσεις που διασφαλίζουν ότι τα σωματοποιημένα στοιχεία της άυλης κληρονομιάς μετασχηματίζονται αδιάκοπα καθώς μεταδίδονται από άτομο σε άτομο και από γενιά σε γενιά.

Κοινότητα: «άνθρωποι που αποδίδουν ιδιαίτερη αξία σε συγκεκριμένες πτυχές της πολιτισμικής κληρονομιάς, τις οποίες επιθυμούν, στο πλαίσιο της δημόσιας δράσης, να διατηρήσουν και να μεταδώσουν στις μελλοντικές γενιές» (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2005). Αυτή η κοινότητα κληρονομιάς δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τοπικές ή εθνοτικές κοινότητες, αλλά συγκροτείται ως μία «κοινότητα πρακτικής». Πέρα από την κοινή κληρονομιά που μοιράζονται, τα μέλη μιας τέτοιας κοινότητας δεν είναι απαραίτητο να γνωρίζουν το ένα το άλλο ή να μοιράζονται άλλες πρακτικές ή ενδιαφέροντα. Με άλλα λόγια, μια κοινότητα κληρονομιάς συγκροτείται από οποιονδήποτε σχετίζεται με κάποιον τρόπο ή μορφή με την υπό εξέταση πτυχή της άυλης κληρονομιάς. Για τις μουσικές και χορευτικές πρακτικές, αυτό περιλαμβάνει μουσικούς, χορευτές και κοινό, καθώς επίσης και άλλα εμπλεκόμενα άτομα όπως διοργανωτές εκδηλώσεων, κατασκευαστές φορεσιών, μέλη τοπικών ή εθνοτικών κοινοτήτων, φίλους και οικογένειες.

ΣΛΟΒΕΝΙΑ / ΣΛΟΒΕΝΙΚΟ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Adela Pukl
Anja Jerin

Εισαγωγή

Το Σλοβενικό Εθνογραφικό Μουσείο (Slovene Ethnographic Museum-εφεξής SEM) στην πρωτεύουσα της Σλοβενίας, την Λιουμπλιάνα (Ljubljana), δεν αποτελεί απλώς ένα μουσείο με εκθέματα που σχετίζονται με το παρελθόν. Έχει έναν ιδιαίτερο ρόλο σε εθνικό επίπεδο, καθώς λειτουργεί ως ο συντονιστής για την διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς στην Σλοβενία και είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή της Σύμβασης της UNESCO του 2003, που έχει στόχο να προστατεύσει την ζώσα παράδοση. Αυτό σημαίνει ότι το Μουσείο δεν μένει 'κλεισμένο στους τοίχους του', αλλά συνεργάζεται διαρκώς με τις ίδιες τις κοινότητες κληρονομιάς και τους ανθρώπους που κρατούν ζωντανή την παράδοση στον τόπο τους. Οι δράσεις τους καταγράφονται και προβάλλονται μέσα από το «Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς» της Σλοβενίας, έναν 'χάρτη' που παρουσιάζει όσα οι άνθρωποι (ανα)δημιουργούν και μεταδίδουν από γενιά σε γενιά.

Μέσα σε αυτό το Ευρετήριο έχει βρει την θέση της και η λαϊκή χορευτική παράδοση, που εξακολουθεί να είναι ζωντανή χάρη στα κοινωνικά υποκείμενα, τους φορείς και τους εκφραστές της, που φροντίζουν για την συνέχισή της και την μεταβίβασή της στις νεότερες γενιές. Η σλοβενική χορευτική παράδοση διακρίνεται από ποικιλία χορευτικών μορφών, ωστόσο, οι περισσότερες από αυτές παρουσιάζονται σήμερα μόνο επί σκηνής στο πλαίσιο παραστάσεων λαϊκών χορευτικών συγκροτημάτων. Παρά ταύτα, υπάρχουν δύο χοροί που κατάφεραν να επιβιώσουν στην σύγχρονη καθημερινότητα. Ο ένας είναι ο χορός *sotiš* και ο άλλος ο χορός *šamarjanka*, δύο ζευγαρωτοί χοροί, που εντάχθηκαν στο Ευρετήριο της Σλοβενίας το 2021 και χορεύονται ακόμη και σήμερα σε ποικίλες -εθιμικές και μη-κοινωνικές περιστάσεις, όπως σε γιορτές, οικογενειακές συγκεντρώσεις, γάμους, σχολικές χοροεσπερίδες, ακόμη και σε φεστιβάλ.

Η περιοχή που φαίνεται κοινότητες να διατηρούν σε μεγαλύτερο βάθος χρόνου ιδιαίτερα ζωντανή σχέση με τους δύο παραπάνω χορούς είναι αυτή του Prekmurje, στο βορειοανατολικό άκρο της Σλοβενίας. Σε αυτή, οι εν λόγω χοροί αποτελούν κομμάτι της τοπικής ταυτότητας εκφράζοντας μια παράδοση που οι άνθρωποι αναγνωρίζουν ως 'δική τους' και την προβάλλουν με περηφάνια. Στο Prekmurje, πολλοί από τους ερμηνευτές των δύο αυτών χορών συμμετέχουν ταυτόχρονα και ως μέλη σε συγκροτήματα λαϊκού χορού, στα οποία άνθρωποι διαφορετικών ηλικιών συναντιούνται για να (ανα)δημιουργήσουν χορογραφικές συνθέσεις, που συνδυάζουν ταυτόχρονα την δημιουργικότητα των χορευτών και την σύνδεσή τους με την λαϊκή χορευτική παράδοση. Έτσι, τα συγκεκριμένα συγκροτήματα δεν αποτελούν απλώς χώρους χορευτικής επιτέλεσης. Τουναντίον, διαδραματίζουν έναν καθοριστικό ρόλο στην μετάδοση της γνώσης και την ενίσχυση της συνείδησης γύρω από την σημασία που έχει η χορευτική κληρονομιά για την τοπική κοινωνία.

Εικόνα 1:
Κινηματογράφηση
παιδαγωγικού φιλμ
σε στούντιο για την
Πολυμεσική Διαδραστική
Έκθεση «ΧΟΡΟΣ: Η
ζωντανή κληρονομιά της
Ευρώπης σε κίνηση»,
Ljubljana, 2024.
Φωτογραφία:
Adela Pukl.

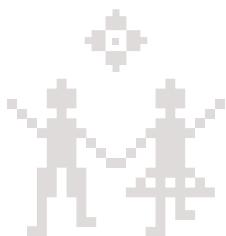

Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς

Η χορευτική κοινότητα του Prekmurje είναι μεγάλη, ζωντανή και ποικιλόμορφη. Αποτελείται από αγόρια και κορίτσια, άνδρες και γυναίκες κάθε ηλικίας, οι οποίοι χορεύουν σε ποικίλες περιπτώσεις. Άλλοτε σε γιορτές, πανηγύρια και κοινωνικές εκδηλώσεις, και άλλοτε συμμετέχοντας ενεργά σε λαϊκά χορευτικά συγκροτήματα, ενώ επιπρόσθετα, κάποιοι από αυτούς ενδέχεται να χορεύουν και σε επαγγελματικό επίπεδο. Όμως, ακόμη και για τις δύο τελευταίες περιπτώσεις, για τους περισσότερους, η συμμετοχής σε ένα συγκρότημα λαϊκού χορού συνιστά μια δραστηριότητα αναψυχής, μια αφορμή να συννευρεθούν, να χαρούν, να ψυχαγωγηθούν και να βιώσουν την αίσθηση «του ανήκειν» σε μια κοινότητα.

Η ιστορία των λαϊκών χορευτικών συγκροτημάτων στο Prekmurje έχει βαθιές ρίζες. Το πρώτο τέτοιο συγκρότημα ιδρύθηκε στο Beltinci το 1938. Από τότε και μέχρι σήμερα, πολλά λαϊκά χορευτικά συγκροτήματα συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται στην περιοχή, αποτελώντας χώρους όπου οι άνθρωποι ενώνονται, όχι μόνο μέσω της αγάπης τους για τον χορό, αλλά και μέσω της φιλίας, της επιμονής και της επιθυμίας τους να γνωρίσουν καλύτερα και να διαφυλάξουν τους λαϊκούς παραδοσιακούς χορούς, τα τραγούδια, τα έθιμα, τις παραδόσεις και τα λαϊκά παιχνίδια του Prekmurje, τα οποία στο πλαίσιο αυτό συνδιαλέγονται. Για παράδειγμα, η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του χορού και σε κάθε χορευτικό γεγονός αναδύεται η άρρηκτη σχέση τους, άλλοτε με την παρουσία ενός και μόνο μουσικού, και συγκεκριμένα ενός ακορντεονίστα 'για να δώσει τον ρυθμό', και άλλοτε με την συμμετοχή ολόκληρης ορχήστρας.

Αυτή η δυνατή σχέση της βιωμένης εμπειρίας της ζώσας μουσικοχορευτικής κληρονομιάς αναδείχθηκε ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου *Dance-ICH*. Κατά την διάρκεια της προετοιμασίας και της υλοποίησης της Έκθεσης, η χορευτική κληρονομιά παρουσιάστηκε μέσα από τα μάτια και τις εμπειρίες της τοπικής χορευτικής κοινότητας και οπτικοποιήθηκε μέσω βιντεοσκοπημένου εθνογραφικού υλικού. Για τον σκοπό αυτό, ήρθαμε σε επικοινωνία με εκπροσώπους της κοινότητας, κυρίως

χοροδιδασκάλους, οι οποίοι μεταδίδουν τις γνώσεις τους στους μικρότερους (π.χ. μαθητές του σχολείου) και σε ενήλικες. Χρησιμοποιούν ποικίλες μεθόδους διδασκαλίας, τις οποίες προσαρμόζουν στις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο, πέρα από την συστηματική διδασκαλία, υπάρχει ακόμα ένας εξίσου σημαντικός τρόπος μετάδοσης της χορευτικής γνώσης που φάνηκε πως δεν είναι άλλος από την οικογένεια.

Μεθοδολογία

Η χορευτική κοινότητα που μας υποστήριξε στην διαδικασία της προετοιμασίας και της υλοποίησης της Έκθεσης Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών στο SEM, χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι δεν περιορίζεται μόνο στο να χορεύει, αλλά δραστηριοποιείται ενεργά για να διατηρήσει ζωντανή την κληρονομιά της, μεταδίδοντάς την από γενιά σε γενιά. Στις συναντήσεις που είχαμε με τα μέλη της, συζητήσαμε για τις χορευτικές παραδόσεις της περιοχής Prekmurje, για το πώς μεταδίδονται οι χορευτικές γνώσεις, για τις χορευτικές πρακτικές, αλλά και για το τι σημαίνει για τους ίδιους η διαφύλαξη αυτής της χορευτικής κληρονομιάς.

Καθοριστικό ρόλο στην συνεργασία αυτή διαδραμάτισε ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Marko» του Beltinci. Οι εκπρόσωποί του υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό την ιδέα να συμμετάσχουν στο Πρόγραμμα/Έργο. Χάρηκαν που τους δινόταν η ευκαιρία να παρουσιάσουν την τοπική τους χορευτική κληρονομιά μέσα σε ένα νέο πλαίσιο: αυτό του Μουσείου. Μαζί σχεδιάσαμε και πραγματοποιήσαμε το πρόγραμμα της συλλογής του πρωτογενούς εθνογραφικού υλικού, συναποφασίσαμε τα θέματα που θα αποτυπωθούν και συν-δημιουργήσαμε το πολυμεσικό υλικό της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου (εθνογραφικά και εκπαιδευτικά φιλμ).

Αξιομνημόνευτο είναι ότι, καθώς η συνεργασία προχωρούσε, αναπτύχθηκε μια σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης και σεβασμού. Αυτή η σχέση ήταν που οδήγησε τελικά σε μια Έκθεση με την οποία ταυτίστηκαν τόσο τα ίδια τα μέλη της κοινότητας κληρονομιάς όσο και οι επιμελητές του Μουσείου. Δεν ήταν μια Έκθεση «για» την κοινότητα, αλλά μια Έκθεση «μαζί με» την κοινότητα.

Εικόνα 2: Οι επισκέπτες του Μουσείου μπορούν να μάθουν τον χορό *sotiš* μέσω διαδραστικής παρουσίασης, Ljubljana, 2025. Φωτογραφία: Adela Pukl.

Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό

Η Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών στο SEM δεν ήταν μια συνηθισμένη μουσειακή έκθεση. Παρουσίασε, μέσω των χορών *sotiš* και *šamarjanka*, την χορευτική κληρονομιά του Prekmurje, σε ένα νέο πλαίσιο: στο Μουσείο. Από την αρχή, η πρόκληση που αναδύθηκε ήταν να βρεθεί ένας τρόπος ώστε ο χορός, μια ζωντανή και άυλη μορφή πολιτισμικής κληρονομιάς, να παρουσιαστεί μέσα σε έναν χώρο, ο οποίος, κατά παράδοση, φιλοξενεί και προβάλλει αντικείμενα. Έτσι, για να ξεπεραστεί το εμπόδιο της μουσειοποίησης του χορού, δημιουργήθηκαν διαδραστικά εικονικά εργαστήρια για όσους ήθελαν να μάθουν τις βασικές κινήσεις των δύο χορών, εργαστήρια που υποστηρίζονταν από πολυμεσικές εφαρμογές και φιλμ.

Συνεπώς, η δημιουργία αυτών των φιλμ υπήρξε πρόκληση για όλους τους εμπλεκόμενους, από τους χορευτές και τους επιμελητές μέχρι τον εικονολήπτη και τους λοιπούς συνεργάτες. Σε αυτά, οι χοροί ερμηνεύονταν από μέλη της χορευτικής κοινότητας του Prekmurje που η χορευτική τους εμπειρία ξεκινούσε από πολύ μικρή ηλικία. Μέσα από τα σώματα των χορευτών, από τις κινήσεις τους, αλλά και μέσα από τις αφηγήσεις τους, προσεγγίσαμε την εμπειρία τους ως φορέων μιας ζώσας χορευτικής παράδοσης. Διαπιστώσαμε ότι για τους ανθρώπους αυτούς, η κινηματογράφηση ήταν μια δύσκολη διαδικασία λόγω των ιδιαίτερων απαιτήσεων που ένα τέτοιο εγχείρημα θέτει, ειδικότερα ως προς την ανάλυση μιας χορευτικής μορφής.

Για παράδειγμα, οι δικές μας προσδοκίες αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τον προσδιορισμό των παραλλαγών του κάθε

χορού και την ανάλυσή τους στα επιμέρους συστατικά τους στοιχεία, προσδοκίες που δεν μπορούσαν να εκπληρωθούν. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που αποδείχθηκε πιο καθοριστικό για την επιτυχία των κινηματογραφήσεων ήταν η καλή προετοιμασία. Για τον λόγο αυτό, πραγματοποιήσαμε προπαρασκευαστικές συναντήσεις, κάναμε δοκιμαστικές λήψεις, γράψαμε σενάριο και φροντίσαμε όλοι –χορευτές, μουσικοί, επιμελητές και τεχνικοί– να συναρμολογούμε για την επίτευξη των στόχων που θα έπρεπε να υπηρετήσουν τα φιλμ στο πλαίσιο της Έκθεσης.

Σε όλη την διάρκεια της διαδικασίας εστίασαμε στην προσπάθεια υποστήριξης της κοινότητας ώστε η χορευτική κληρονομιά των μελών της, να παρουσιαστεί στο Μουσείο με τους όρους που τα ίδια την αντιλαμβάνονται. Έτσι, σεβαστήκαμε τις επιθυμίες της χορευτικής κοινότητας ως προς την επιλογή της ζωντανής μουσικής συνοδείας και των μουσικών. Με αυτόν τον τρόπο ετοιμάσαμε περιεχόμενο που θα εμπλουτίσει την μόνιμη μουσειακή συλλογή του SEM. Τα πολυμεσικά διαδραστικά εκθέματα που δημιουργήθηκαν και θα συνεχίσουν να εκτίθενται και μετά την λήξη του Προγράμματος/Έργου, αποτελούν τεράστια παρακαταθήκη για το Μουσείο, καθώς συμβάλλουν τα μέγιστα στην διάδοση της ζώσας χορευτικής κληρονομιάς. Όπως δήλωσαν τα μέλη της χορευτικής κοινότητας: «Είμαστε πολύ περήφανοι που είχαμε την ευκαιρία να συνεργαστούμε με το Σλοβενικό Εθνογραφικό Μουσείο στην δημιουργία αυτής της Έκθεσης και των χορευτικών εκδηλώσεων. Ήταν τιμή για τον Σύλλογό μας να μπορέσει να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό την αφοσίωσή του στην διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς, καθώς και μια ιδιαίτερη πρόκληση να βρούμε έναν νέο, πιο σύγχρονο τρόπο παρουσίασης της παράδοσής μας».

Σημαντικό κομμάτι της Έκθεσης ήταν επίσης η διοργάνωση 5 συμμετοχικών χορευτικών δράσεων για παιδιά, φοιτητές, ενήλικες και επαγγελματίες. Σε αυτές τις δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Μουσείο, οι συμμετέχοντες έμαθαν να χορεύουν *sotiš* και *šamarjanka*, καθοδηγούμενοι

Εικόνα 3: Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών στο Σλοβενικό Εθνογραφικό Μουσείο, Ljubljana, 2025. Φωτογραφία: Anja Jerin.

από μέλη της χορευτικής κοινότητας κληρονομιάς που προσαρμόζαν τα μαθήματα ανάλογα με το αρχικό επίπεδο γνώσεων των συμμετεχόντων, την ηλικία και τον αριθμό τους. Αυτός ο τρόπος παρουσίασης αποδείχτηκε ιδιαίτερα επιτυχημένος, διότι κατάφερε να γεφυρώσει τον κόσμο του Μουσείου με τον κόσμο της κοινότητας κληρονομιάς και της ευρύτερης κοινότητας, δημιουργώντας έτσι έναν κοινό χώρο εμπειρίας. Σε αυτόν όλοι έμαθαν κάτι νέο, ενώ, ταυτόχρονα, απόλαυσαν την συμμετοχή τους σε αυτόν. Οι συμμετέχοντες στις συγκεκριμένες χορευτικές δράσεις ένιωσαν ότι έρχονται σε επαφή με μια ζωντανή παράδοση και όχι με ένα «μουσειοποιημένο» έκθεμα. Ταυτόχρονα, η ίδια η κοινότητα κληρονομιάς αναγνώρισε τον εαυτό της μέσα στην Έκθεση και είδε την χορευτική της παράδοση να παρουσιάζεται με σεβασμό.

Σκέψεις, προκλήσεις, προσδοκώμενα οφέλη

Ως εκ τούτου, η Έκθεση αποτέλεσε μια εντελώς νέα εμπειρία για το SEM, γιατί ο χορός, ως όψη της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς, είναι από την φύση του δύσκολο να ενταχθεί στο περιβάλλον του μουσείου και να παρουσιαστεί μέσα σε ένα υλικοκεντρικό και αντικειμενοκεντρικό μουσειολογικό πλαίσιο. Από την αρχή, ο στόχος μας ήταν να παρουσιάσουμε τον χορό, όχι μόνο ως μια δραστηριότητα που επιτελείται στα λαϊκά χορευτικά συγκροτήματα, αλλά και ως μια ζώσα μορφή πολιτισμικής έκφρασης που δεν απαιτεί ειδικές συνθήκες για να αναδειχθεί και να αποκτήσει αξία. Αυτή η διάσταση επιτεύχθηκε μέσα από το πολυμεσικό διαδραστικό περιεχόμενο της Έκθεσης. Ωστόσο, σεβόμενοι την επιθυμία της χορευτικής κοινότητας, στο πλαίσιο της παρουσιάστηκαν και χοροί όπου οι ερμηνευτές φορούσαν παραδοσιακές ενδυμασίες. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν τέσσερις φορεσιές που τα μέλη των λαϊκών χορευτικών συγκροτημάτων συνήθως χρησιμοποιούν στις επί σκηνής παραστάσεις τους. Με αυτόν τον τρόπο, το κοινό είχε την ευκαιρία να δει τον χορό και στις δύο εκφάνσεις του: την συμμετοχική και την παραστασιακή, ενώ, παράλληλα, ήρθε σε επαφή με τις πολλαπλές κοινωνικές διαστάσεις του χορού και τις αισθητικές προεκτάσεις του.

Η συνεργασία με την κοινότητα κληρονομιάς δεν ήταν πάντα εύκολη υπόθεση και αποτέλεσε πρόκληση για τους επαγγελματίες του Μουσείου. Χρειάστηκε να μάθουμε να δουλεύουμε με διαφορετικούς τρόπους και με ανθρώπους με διαφορετικές εμπειρίες και προσδοκίες. Όλοι μας όμως, επιμελητές, χορευτές, μουσικοί, μέλη συλλόγων, κατακτήσαμε κάτι καινοτόμο καθώς προσαρμοστήκαμε προκειμένου να επιτύχουμε τον κοινό μας στόχο. Κεντρικό ρόλο σε αυτή την διαδικασία είχε η Jelka Breznik, ο άνθρωπος-γέφυρα ανάμεσα στο Μουσείο και την κοινότητα κληρονομιάς. Η ίδια περιέγραψε την συνεργασία μας ως «εξαιρετικά πολύτιμη». Ειδικότερα, υπογράμμισε ότι: «Η συνεργασία στο Πρόγραμμα/Έργο (η επιτόπια έρευνα, η προετοιμασία και η υλοποίηση της Έκθεσης, οι χορευτικές δράσεις κ.ά.) ήταν εξαιρετικά πολύτιμη». Επιπλέον, πρόσθεσε: «την είδα ως δείγμα αναγνώρισης και υπερηφάνειας, ως ευκαιρία ανταλλαγής απόψεων και ανάπτυξης συνεργασιών με άλλους επαγγελματίες που με δίδαξαν πολλά. Ο συντονισμός προσδοκιών και η σύνθεση απόψεων ήταν απαιτητικά, αλλά το σημαντικότερο ήταν να συνεργάζομαι με ανθρώπους με παρόμοιο τρόπο σκέψης, που σέβονται ο ένας τον άλλον

και μοιράζονται τον ίδιο στόχο: την διαφύλαξη της πολιτισμικής μας κληρονομιάς».

Συνοψίζοντας και κεφαλαιοποιώντας την εμπειρία του Προγράμματος/Έργου, διαπιστώσαμε, χάρη στην συνέργεια με την κοινότητα κληρονομιάς, ότι ο χορός και η μουσική στην παράδοσή μας παραμένουν αλληλένδετα: 'βαδίζουν κυριολεκτικά χέρι με χέρι' δημιουργώντας μοναδικές πολιτισμικές εμπειρίες. Μέσα από την διάδραση, έγινε φανερό πόσο καθοριστική είναι η συνοδεία ζωντανής μουσικής (είτε από ορχήστρα είτε από έναν ακορντεονίστα) στις χορευτικές επιτελέσεις. Η διαπίστωση αυτή ανέδειξε την συμβολή της ζωντανής μουσικής συνοδείας στην ολιστική εμπειρία του «χορεύειν» στο πλαίσιο του Μουσείου, αλλά και γενικότερα. Ο λαϊκός παραδοσιακός χορός βιώθηκε από τους συμμετέχοντες με ενέργεια και ζωντάνια. Στις δράσεις μας, η ζωντανή μουσική συνοδεία δεν έλειψε ποτέ. Συνόδεψε τα βιωματικά εργαστήρια για παιδιά, μαθητές και ενήλικες, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα που έκανε τον χορό ακόμα πιο προσιτό και ζωντανό.

Σε κάθε περίπτωση, η ενσωμάτωση της εμπειρίας του χορού στο πλαίσιο του Μουσείου ανέδειξε τις πολλαπλές δυνατότητές του να αναπτύσσεται δυναμικά στα εκάστοτε νέα πλαίσια παραμένοντας πάντα δεμένος με τις ρίζες του.

Για πολλούς από τους συμμετέχοντες, αυτή η εμπειρία αποτέλεσε μια ακόμα ευκαιρία κοινωνικοποίησης. Για κάποιους άλλους, όμως, είχε έναν πιο ουσιαστικό χαρακτήρα. Όπως παραστατικά δήλωσε ένας επισκέπτης, «μέσω της βιωματικής εμπειρίας εκμάθησης ενός λαϊκού παραδοσιακού χορού δόθηκε η ευκαιρία να καταρριφθούν τα στερεότυπα που συνδέονται με την χορευτική κληρονομιά. Στην Σλοβενία, ο λαϊκός παραδοσιακός χορός, στις διάφορες εκφάνσεις του, εξακολουθεί να φέρει ορισμένα στερεότυπα και ακόμη και στίγμα. Τέτοιες δράσεις σε αστικά περιβάλλοντα είναι λοιπόν σημαντικές για να διαλύσουν τις αρνητικές συνδηλώσεις που συνδέονται με τον λαϊκό παραδοσιακό χορό και τις κοινότητές του. Θα ήθελα πάρα πολύ να υπάρξουν περισσότερες τέτοιες ευκαιρίες!».

Εικόνα 4: Παραστασιακή επιτέλεση της χορευτικής ομάδας κατά τα εγκαίνια της Έκθεσης, Ljubljana, 2024. Φωτογραφία: Miha Žriček.

Εικόνα 5: Μετάδοση της χορευτικής κληρονομιάς στις νεότερες γενιές σε δημοτικό σχολείο, Beltinci, Σλοβενία, 2021. Φωτογραφία: Adela Pukl.

Συν-δημιουργία: επικεντρώνεται στην από κοινού ανάπτυξη νέων δράσεων, ενσωματώνοντας την συμβολή όλων των εμπλεκομένων.

Διαμεσολαβητής: είναι το άτομο που βοηθά μια ομάδα να συνεργάζεται αποτελεσματικά, να κατανοεί τους κοινούς στόχους και να σχεδιάζει πώς θα τους επιτύχει, παραμένοντας «ουδέτερο» κατά τις διαδικασίες.

Συμμετοχικότητα: σημαίνει παροχή της ευκαιρίας στους ανθρώπους να συμμετέχουν στην λήψη αποφάσεων για το πώς θα πραγματοποιηθεί κάτι.

Μετάδοση: είναι ο τρόπος/η διαδικασία με την οποία ένα άτομο αποκτά γνώσεις και δεξιότητες. Η μετάδοση μπορεί να πραγματοποιηθεί με κάθετο/γραμμικό τρόπο ή οριζόντια, μετά ομότιμων ομάδων ή ατόμων.

Κοινότητα: άνθρωποι, ομάδες και, όπου αρμόζει, μεμονωμένα άτομα, που δημιουργούν, διατηρούν, διαφυλάσσουν και μεταδίδουν την κληρονομιά.

Simona Malearov
Raluca Ioana Andrei
Teodora Verza

Εισαγωγή

Η μελέτη περίπτωσης της Ρουμανίας επικεντρώθηκε στην χορευτική ομάδα-κοινότητα κληρονομιάς *Ceata de Feciori [Carolling Lads Group]*, η οποία συγκροτείται εθιμικά στο Rucăr, ένα χωριό στην δεξιά όχθη του ποταμού Olt στην επαρχία Braşov. Βασίσθηκε στην πραγματοποίηση εκτεταμένων ερευνητικών αποστολών του Μουσείου ASTRA. Το Rucăr συνιστά μια ρουμανική κοινότητα με πλούσια χορευτική παράδοση, η οποία διατηρεί και διαφυλάσσει τις τοπικές παραδόσεις, συμπεριλαμβανομένων των εθιμικών δρωμένων και του χορού. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, η κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς διαμορφώνεται ως κοινωνικό σύνολο μιας ομάδας ανθρώπων που ζουν σε έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο και αλληλοεπιδρούν τακτικά, (ανα)δημιουργώντας και (ανα)διαμορφώνοντας κοινωνικούς δεσμούς. Δεσμούς βασισμένους στην γειτονία και την κοινή κουλτούρα, όπως εκφράζεται και βιώνεται μέσα από κοινά έθιμα και πρακτικές. Ως εκ τούτου, η επιλογή της συγκεκριμένης κοινότητας βασίστηκε στα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά της, στην οργάνωση και την λειτουργία της, στοιχεία τα οποία φαίνεται να την διαφοροποιούν άλλες από άλλες, σύγχρονες κοινότητες.

Οι χοροί του *Lads Group*, που αντιπροσωπεύει παράλληλα ένα κοινωνικό και πολιτιστικό σύνολο μέσα στο οποίο ο χορός γεννιέται και μεταδίδεται την περίοδο του Δωδεκαημέρου των Χριστουγέννων, στο Rucăr είναι πολλοί. Ο ανδρικός χορός *Fecioreasca*, οι ζευγαρωτοί χοροί *Roşonoaica (Haţegana)* και *Şchioara (Învârtita)*, και οι ομαδικοί χοροί *Jiana* και *Sârba*, αποτελούν αναπόσπαστες όψεις του εθιμικών εορταστικών χειμερινών εκδηλώσεων. Οι εν λόγω χορευτικές μορφές ερμηνεύονται και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά μέσω της προφορικής παράδοσης και ειδικότερα μέσω της μίμησης. Τα έμπειρα μέλη του *Lads Group* έχουν την ευθύνη να μυήσουν τους νεότερους στην χορευτική κληρονομιά της κοινότητας, βοηθώντας τους να την κατανοήσουν ενσώματα μέσα από την χορευτική της τεχνική. Έτσι, το Μουσείο επένδυσε στην υποστήριξη των δράσεων αυτής της ομάδας των νέων, η οποία, μέσω του *Lads Group*, εξακολουθεί να παραμένει συνδεδεμένη με την παράδοση.

Επιπρόσθετα, αναδείχθηκαν στοιχεία όπως οι τοπικές ενδυμασίες, η μουσική, οι τραγουδιστικές πρακτικές -π.χ. οι ιαχές- ως πρόσθετα συστατικά στοιχεία του χορού και εν γένει της χορογραφίας, αναδεικνύοντας έτσι την πολυπλοκότητα των χορευτικών πρακτικών ως πλούσιες, σύνθετες εκφράσεις της τοπικής άυλης κληρονομιάς.

Εικόνα 1: Πρόβες του *Lads Group* στο Κοινοτικό Κέντρο, Rucăr, 2023. Φωτογραφία: Karla Roșca.

Στόχος της κοινότητας κληρονομιάς-αναφοράς *-Lads Group* του Rucăr- η οποία συνεργάστηκε με το Μουσείο, ήταν να αυξήσει την προβολή της, ώστε να προσελκύσει επισκέπτες στην περιοχή για να βιώσουν τα έθιμα της τοπικής κοινότητας. Το Μουσείο λειτούργησε ως διαμεσολαβητής μεταξύ της κοινότητας και του ευρύτερου κοινού, συμβάλλοντας έτσι στην διατήρηση της τοπικής ιδιαιτερότητας.

Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς

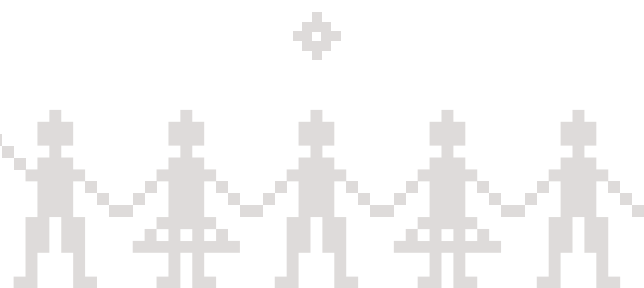
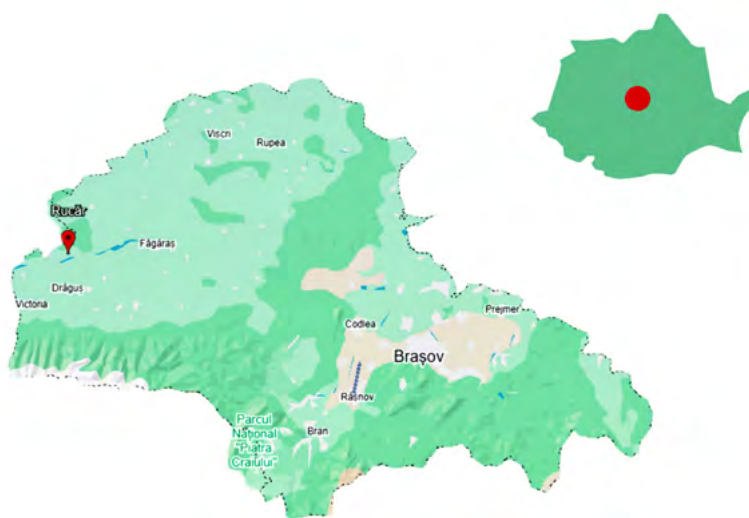
Στο Rucăr, η μετάδοση του χορού μέσω του *Lads Group* αποτελεί έκφραση της διαχείρισής του, ως πολιτιστικό αγαθό, από την ίδια την κοινότητα. Το *Lads Group* συγκροτείται και δραστηριοποιείται κυρίως στο πλαίσιο των εθιμικών δρωμένων του κύκλου του χρόνου. Τα δρώμενα αυτά διατηρούν τον έντονα κοινοτικό τους χαρακτήρα, γεγονός που ενισχύει την συλλογικότητα μέσα από την κυκλική περιοδικότητά τους. Η δραστηριότητα δε του *Lads Group* σηματοδοτεί με την δράση της τα ορόσημα των χειμερινών εορτών, που έχουν, ακόμη και σήμερα, ιδιαίτερη ευετηρική σημασία για όλα τα μέλη της κοινότητας του Rucăr.

Στις αρχές του Δεκέμβρη, νεαρά ανύπαντρα αγόρια και κορίτσια συγκεντρώνονται σε ένα σπίτι, το οποίο όλο το επόμενο διάστημα θα αποτελέσει τον εθιμικό τόπο συνάθροισης των μελών του *Lads Group*. Κατά τις συναντήσεις αυτές, καθορίζονται οι ρόλοι τους και επιμερίζονται οι ευθύνες τους. Έτσι, σχηματίζεται τελικά το *Lads Group* στο πλαίσιο του οποίου οι νεότεροι, καθοδηγούμενοι από τους μεγαλύτερους, μαθαίνουν βιωματικά τους χορούς και τα τραγούδια. Μέχρι τα Χριστούγεννα, όλα τα μέλη του *Lads Group* έχουν μάθει το μουσικοχορευτικό εθιμικό ρεπερτόριο και, έτσι, την Παραμονή των Χριστουγέννων, είναι έτοιμα για τις τελετουργικές επιτελέσεις του. Ξεκινούν με τα αγόρια να ψάλλουν τα κάλαντα στα σπίτια σημαντικών προσώπων της κοινότητας και, κατόπιν, στα σπίτια των ανύπαντρων κοριτσιών, τα οποία στην συνέχεια τα συνοδεύουν. Ανήμερα των Χριστουγέννων, των Θεοφανίων και της γιορτής του Αγίου Ιωάννη, κατά το απόγευμα, σύσσωμη η κοινότητα συγκεντρώνεται στο Πολιτιστικό Κέντρο, όπου το *Lads Group* ξεκινά τα πάνδημα χορευτικά δρώμενα.

Αντίθετα, την Παραμονή της Πρωτοχρονιάς, το *Lads Group* χορεύει στα σταυροδρόμια και τις κοινοτικές πηγές-κρήνες του Rucăr, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η ευετηρία της κοινότητας. Με αυτόν τον τρόπο, υπογραμμίζεται η συμβολή του στην διασφάλιση της έννοιας της συνέχειας, διατήρησης, αλλά και ανανέωσης της τοπικής παράδοσης.

Με αυτή την ιδιότητα, τα μέλη της κοινότητας κληρονομιάς-αναφοράς συνεργάστηκαν με τα στελέχη του Μουσείου για τις ανάγκες σχεδιασμού και υλοποίησης της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου *Dance-ICH*. Έτσι, σε έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο, σχηματίσθηκε, ως αποτέλεσμα διαδικασιών συν-δημιουργίας, μία εκθεσιακή ενότητα-αποτέλεσμα της συμβολής των μελών της κοινότητας. Σύμφωνα με τις οδηγίες τους, αυτή περιελάμβανε αρχαικές φωτογραφίες που θεωρήθηκε ότι αντιπροσώπευαν καλύτερα τα μέλη της, καθώς και τμήματα παραδοσιακών ενδυμασιών που παρείχαν τα ίδια. Στην συγκεκριμένη αίθουσα, στο πλαίσιο της Έκθεσης, φιλοξενήθηκαν επίσης τα ευρήματα της επιτόπιας και αρχαικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου την περίοδο 2022-2024. Τα εν λόγω ευρήματα συνδυάστηκαν για την παραγωγή πρωτότυπου πολυμεσικού υλικού, όπως ένα εκπαιδευτικό φιλμ και ένα εθνογραφικό φιλμ, τα οποία δημιουργήθηκαν για τις ανάγκες της Έκθεσης, με τα ίδια τα μέλη της κοινότητας να είναι οι κύριοι συν-δημιουργοί, αλλά και οι πρωταγωνιστές τους.

Εικόνα 2: Χάρτης της περιοχής της υπό μελέτη περίπτωσης.

Μεθοδολογία

Η υπό παρουσίαση μελέτη περίπτωσης υιοθέτησε μία σφαιρική μεθοδολογία, η οποία περιελάμβανε επιτόπια έρευνα και ανάλυση, με εστίαση στην προσέγγιση του μουσικού και χορευτικού ρεπερτορίου, αλλά και την διερεύνηση της ιδιαίτερης σχέσης των μουσικοχορευτικών πρακτικών με συγκεκριμένους τόπους της κοινότητας. Η άμεση αλληλεπίδραση με τα μέλη του *Lads Group* και την ευρύτερη τοπική κοινότητα του Rucăr, βοήθησε να αποκαλυφθούν οι άρρηκτοι δεσμοί μεταξύ μουσικής, χορού, τελετουργίας και τόπου (όπως οι χώροι όπου πραγματοποιήθηκαν οι προπαρασκευαστικές συναντήσεις αλλά και οι εθιμικές εορταστικές χορευτικές εκδηλώσεις). Επιπρόσθετα, πραγματοποιήθηκε η ανάλυση του μουσικοχορευτικού ρεπερτορίου με στόχο να εξετασθεί και να αναδειχτεί η σημασία του για την διαμόρφωση της τοπικής ταυτότητας.

Έτσι, μέσω συνεργασιών, εκδηλώσεων, εργαστηρίων και υποστηρικτικών δράσεων, το Μουσείο ASTRA τεκμηρίωσε και προώθησε την άυλη κληρονομιά αρχικά της ίδιας κοινότητας αναφοράς του *Lads Group*, ενισχύοντας όμως με τον τρόπο αυτό και την προβολή της άυλης κληρονομιάς της ευρύτερης κοινότητας του Rucăr. Τα μέλη της συμμετείχαν σε συναντήσεις εργασίας, όπου διαμοιράστηκε και επικοινωνήθηκε αρχαικό υλικό, προκαλώντας έτσι έναν διάλογο από κάτω προς τα πάνω, βασισμένο στην εντόπια γνώση. Με αυτή την συλλογιστική, οι οπτικοακουστικές καταγραφές βοήθησαν στην κατανόηση της τοπικής πολιτισμικής ταυτότητας και, ειδικότερα, στην ανάδειξη της αξίας της τοπικής χορευτικής παράδοσης στην ευρύτερη ευρωπαϊκή κληρονομιά. Υπό αυτό το πρίσμα, διαπιστώθηκε πως η κοινότητα αγκάλιασε την ευκαιρία να 'μοιραστεί', μέσω των δράσεων του Ευρωπαϊκού Προγράμματος/Έργου (όπως η Έκθεση), τα μουσικοχορευτικά ήθη και έθιμά της.

Εικόνα 3: Το *Lads Group* από το Rucăr, 2022. Φωτογραφία: Dumitru Andrei.

Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό

Οι παραπάνω κοινότητες κληρονομιάς, καθώς και το κοινό που επιθυμούσε να βιώσει διαφορετικά είδη χορού, είχαν την δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις συμμετοχικές επιτελεστικές χορευτικές εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν στο πλαίσιο της Έκθεσης και οι οποίες σχεδιάστηκαν έτσι ώστε να ενθαρρύνουν και να τονώσουν τις χορευτικές δράσεις. Έτσι, διαμορφώθηκε, για τις ανάγκες του Προγράμματος/ Έργου, ένας χώρος για χορευτική δράση μέσα στο Μουσείο, όπου οι συμμετέχοντες θα αλληλοεπιδρούν και θα διασκεδάζουν. Σε αυτό τον χώρο, παρουσιάστηκαν χοροί από τις κοινότητες κληρονομιάς-αναφοράς, όπως οι *Învârțita*, *Hațegana*, *Fecioreasca* και *Jiana*, αναδεικνύοντας έτσι τον πλούτο και την ποικιλομορφία της υλικής και άυλης κληρονομιάς τους. Μέσα από διαδικασία εκμάθησης, οι συμμετέχοντες ήρθαν σε επαφή με τις ιδιαίτερες χορευτικές μορφές κάθε εθνотικής ομάδας και γνώρισαν την χορευτική τους παράδοση.

Παράλληλα, οι συμμετοχικές επιτελεστικές πρακτικές που διοργανώθηκαν είχαν στόχο να αναδείξουν τους τοπικούς αλλά και άλλους ευρωπαϊκούς χορούς μέσα από την δημιουργία ενός διαδραστικού εκπαιδευτικού χώρου. Έτσι, οι εν λόγω συμμετοχικές πρακτικές συνδυάστηκαν με το πολυμεσικό εκθεσιακό υλικό προάγοντας, διευκολύνοντας και ενισχύοντας τις πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ θεσμικών φορέων και κοινού. Επιπρόσθετα, συνέβαλλαν στην καλλιέργεια του διαπολιτισμικού διαλόγου και ανέδειξαν τον χορό ως όψη της ζώσας κληρονομιάς του Ευρωπαϊκού χώρου.

Κατά την διάρκεια της Έκθεσης συγκεντρώθηκαν, μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων, οι εντυπώσεις των συμμετεχόντων. Πολλοί επισκέπτες ανέφεραν ότι συγκινήθηκαν, επειδή τους δόθηκε η δυνατότητα να μάθουν λαϊκούς παραδοσιακούς χορούς σε έναν διαδραστικό χώρο. Μερικοί από αυτούς τόνισαν ότι ένιωσαν πως συνδέθηκαν περισσότερο με τις ρουμανικές παραδόσεις. Εντυπωσιάστηκαν, επίσης, ιδιαίτερα από τους δεσμούς που αναπτύχθηκαν μεταξύ των συμμετεχόντων, την ευεξία που τους προσέφερε ο χορός, και την «*αυθεντική εμπειρία*» που, όπως δήλωσαν, βίωσαν.

Εικόνα 4: Το *Lads Group* στην Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών, Sibiu, 2024. Φωτογραφία: Silviu Popa.

Επιπρόσθετα, σχεδιάστηκε μια αποτελεσματική επικοινωνιακή στρατηγική προώθησης των δράσεων με στόχο την προσέλκυση ενός ετερόκλητου κοινού, το οποίο περιλάμβανε λάτρεις και μη, ειδικούς και μη του χορού, παιδιά, εφήβους και ενήλικες. Η συγκεκριμένη στρατηγική είχε ως στόχο να προσελκύσει αυτό το διαφοροποιημένο κοινό, αξιοποιώντας ποικίλα μέσα -τόσο διαδικτυακά όσο και συμβατικά- προβάλλοντας τις συμμετοχικές χορευτικές εκδηλώσεις της Έκθεσης σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Ο απώτερος στόχος μας ήταν να δημιουργηθεί, με αφορμή τις δράσεις της Έκθεσης και τις επιτελεστικές πρακτικές που διοργανώθηκαν, μια σύνδεση μεταξύ των συμμετεχόντων-επισκεπτών και των λαϊκών παραδόσεων της χώρας. Για την επίτευξή του, αναδείχθηκε ιδιαίτερα η σημασία του χορού για την ενίσχυση των διαπολιτισμικών δεσμών και την διαφύλαξη της πολιτισμικής ταυτότητας. Ως εκ τούτου, οι δράσεις *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* σχεδιάστηκαν έτσι ώστε να είναι προσβάσιμες και να έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα, να διεγείρουν την περιέργεια και να προωθούν την ενεργό εμπλοκή του κοινού. Στο σύνολό τους, επεδίωξαν κυρίως να εμπνεύσουν την εκτίμηση και να συμβάλλουν στην κατανόηση των συμμετοχικών χορευτικών παραδόσεων της Ρουμανίας ως αναπόσπαστο κομμάτι της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς.

Σκέψεις, προκλήσεις και προσδοκώμενα οφέλη

Μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα, κάθε χωριό της περιοχής Țara Făgărașului είχε τουλάχιστον ένα *Lads Group*, ενώ η μουσική και ο χορός αποτελούσαν βασικά στοιχεία κοινωνικοποίησης και διαγενεακής συνέργειας ανθρώπων όλων των ηλικιών. Ανθρώπων που ήταν πρόθυμοι να μάθουν και να διατηρήσουν την παράδοση του τόπου τους. Σήμερα, η περιοχή Vîștea απαρτίζεται από πέντε κοινότητες. Ωστόσο, μόνο σε δύο από αυτές, στο Rușar και στο Vîștea de Jos, δραστηριοποιούνται *Lads Group*. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι το ενδιαφέρον για τα κάλαντα, τους παραδοσιακούς χορούς και τα *Lads Groups* γενικότερα έχει μειωθεί, με αποτέλεσμα ο αριθμός τους να μειώνεται σταθερά.

Στο πλαίσιο αυτό, μία μεγάλη πρόκληση που αντιμετωπίσαμε ήταν η διστακτικότητα κάποιων μελών της κοινότητας να συμμετάσχουν σε εκδηλώσεις που οργανώνονταν σε ανοίκειους χώρους, όπως το Μουσείο. Για να αντιμετωπιστεί αυτό, εφαρμόστηκαν λύσεις, όπως εκπαιδευτικά εργαστήρια αλλά και συνεδρίες, ώστε οι συμμετέχοντες να εξοικειωθούν με τα νέα δεδομένα. Επιπλέον, τους ενθαρρύνουμε να συμμετέχουν ενεργά στην διοργάνωση των *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* της Έκθεσης, ώστε να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να αναλάβουν βασικούς ρόλους στην προώθηση της παράδοσής τους.

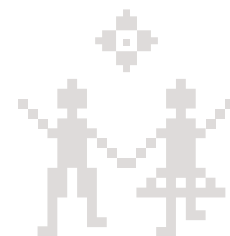
Η εν λόγω μελέτη περίπτωσης ανέδειξε ότι τα ρουμανικά έθιμα συγκροτούν ένα ενιαίο και διακριτό πλέγμα, το οποίο αφενός βασίζεται σε μακρά παράδοση και, αφετέρου, είναι ανοιχτό σε μετασχηματισμούς. Ο θεσμικός ρόλος του Μουσείου είναι να συμμετέχει τόσο στην προώθηση των κοινοτήτων και των εθίμων τους, όσο και στην ευαισθητοποίηση των μελών κάθε κοινότητας για τις αξίες τους, τις οποίες μπορούν να αξιοποιήσουν προς όφελός τους, αλλά και προς όφελος άλλων κοινοτήτων.

Προς αυτή την κατεύθυνση, για την αντιμετώπιση της μείωσης του ενδιαφέροντος για τον λαϊκό παραδοσιακό χορό, υλοποιήσαμε διάφορες εκπαιδευτικές και πολιτιστικές πρωτοβουλίες, όπως η διοργάνωση εργαστηρίων χορού. Σκοπός των εργαστηρίων αυτών ήταν η ευαισθητοποίηση των νέων και η ενίσχυση της επιθυμίας τους να μάθουν χορεύοντας τα έθιμα που διατηρούνται ζωντανά στις κοινότητες κληρονομιάς. Οι δράσεις που οργανώθηκαν είχαν σημαντικό αντίκτυπο στους συμμετέχοντες,

καθώς τους προσέφεραν την ευκαιρία να εκφράσουν την δημιουργικότητά τους μέσα από τον χορό, αλλά και να μεταδώσουν τις γνώσεις τους. Παράλληλα, μέσα από το πρίσμα του λαϊκού παραδοσιακού χορού και της μουσικής, το ευρύ κοινό είχε την δυνατότητα να ανακαλύψει και να εκτιμήσει την μοναδικότητα της πολιτισμικής ταυτότητας του Rușar. Πολλοί επισκέπτες έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για την κληρονομιά του και δεσμεύτηκαν για την διατήρηση και προώθηση των τοπικών παραδοσιακών χορών. Τέλος, εξέφρασαν την επιθυμία να συμμετάσχουν σε ανάλογες μελλοντικές εκδηλώσεις του Μουσείου.

Συνοψίζοντας, διαπιστώσαμε ότι επικοινωνώντας την άυλη κληρονομιά μέσα από μια διαδραστική Έκθεση, δημιουργήθηκαν νέοι τρόποι παρουσίασης των εκθεμάτων και της πολιτισμικής γνώσης, ενώ όλα τα παραπάνω συνέτειναν στην δημιουργία μιας ολιστικής και σύνθετης αντίληψης του χορού.

Εικόνα 5: Το *Lads Group* στην Έκθεση *Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών*, Sibiu, 2024. Φωτογραφία: Silviu Popa.

Συν-δημιουργία: είναι μια συνεργατική διαδικασία, στην οποία τα πολιτιστικά ιδρύματα και το κοινό ή οι εμπλεκόμενες κοινότητες κληρονομιάς-αναφοράς συνεργάζονται για την δημιουργία περιεχομένου, ερμηνειών ή πολιτιστικών εμπειριών. Αυτό το μοντέλο περιλαμβάνει ενεργή ανταλλαγή γνώσεων, απόψεων και αξιών, δίνοντας έμφαση στην συμμετοχή και την συμπερίληψη. Η συν-δημιουργία μετατρέπει τους επισκέπτες από παθητικούς δέκτες σε ενεργούς συνεργάτες-εταίρους στην διαμόρφωση του νοήματος και της αξίας της κληρονομιάς.

Διαμεσολαβητής: ο πολιτιστικός φορέας αναλαμβάνει τον ρόλο του διαμεσολαβητή, προωθώντας την ενεργό συμμετοχή και τον διαπολιτισμικό διάλογο. Δεν περιορίζεται πλέον στην διατήρηση και έκθεση της κληρονομιάς, αλλά δημιουργεί συνθήκες μάθησης, συνεργασίας και συν-δημιουργίας, λειτουργώντας ως καταλύτης για κοινωνική ένταξη, άτυπη εκπαίδευση και κοινοτική ανάπτυξη.

Συμμετοχικότητα: αναφέρεται στην πρακτική ενίσχυσης, άμεσα ή έμμεσα μέσω κάποιου φορέα, στην διαμόρφωση μελλοντικών πολιτικών ενός οργανισμού, συλλόγου ή άτυπης ομάδας, προς όφελος μιας κοινότητας. Η εν λόγω συμμετοχή θεωρείται ότι διασφαλίζει την βιωσιμότητα ενός έργου ή/και την ανάπτυξη ενός θεσμού, η οποία μπορεί να υλοποιηθεί με την υποστήριξη από τις κυρίαρχες δομές, την ενεργοποίηση του ευρύτερου κοινού και την εμπλοκή της τοπικής κοινότητας.

Μετάδοση: αναφέρεται στην διαδικασία επικοινωνίας, διατήρησης και διαγενεακής μεταβίβασης των αξιών που συνδέονται με μία όψη της πολιτισμικής κληρονομιάς. Η διαδικασία αυτή δεν περιλαμβάνει μόνο την φυσική διατήρηση αντικειμένων, αλλά και την διατήρηση και διάδοση των ταυτοτικών και εκπαιδευτικών τους εννοιοδοτήσεων μέσω της πολιτισμικής διαμεσολάβησης, της επιστημονικής ερμηνείας και της δημόσιας παρουσίασης.

Κοινότητα: ένα σύνολο ανθρώπων που συνδέονται μέσω κοινών ενδιαφερόντων, πολιτισμικών πρακτικών, ηθικών/πολιτικών αξιών ή/και τρόπου καταγωγής. Τα μέλη της μοιράζονται μια κοινή κληρονομιά, οι πράξεις τους διέπονται από κοινούς κανόνες και οι ενέργειές τους είναι εναρμονισμένες.

Márta Bokonics-Kramlik
Dóra Pál-Kovács

Εισαγωγή

Στην Ουγγαρία, ο επίσημος θεσμικός φορέας και συντονιστής για την εφαρμογή της Σύμβασης του 2003 για την διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς είναι το Ουγγρικό Υπαίθριο Μουσείο (Hungarian Open Air Museum). Από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα, το Μουσείο έχει δημιουργήσει ένα εκτεταμένο δίκτυο μεταξύ κοινοτήτων και επαγγελματιών, και αποτελεί πλέον ένα κέντρο τεχνογνωσίας για την διαφύλαξη της πολιτιστικής/πολιτισμικής κληρονομιάς. Επιπλέον, ίδρυσε την Διεύθυνση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η οποία, σε στενή συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες, έχει την ευθύνη του Εθνικού Ευρετήριου της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους του Προγράμματος/Έργου, επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης η κοινότητα του Sárköz, ο πολιτισμός της οποίας έχει ενσωματωθεί στο παραπάνω εθνικό ευρετήριο άυλης κληρονομιάς από το 2012. Εκτός από την πλούσια χορευτική της παράδοση, η περιοχή φημίζεται για πολλές ακόμα πτυχές της λαϊκής τέχνης. Ενδεικτικά αναφέρεται ο χαρακτηριστικός παραδοσιακός ζευγαρωτός χορός της περιοχής, το *csárdás*. Αποτελεί ζωντανό κομμάτι της χορευτικής της παράδοσης και περιλαμβάνει αργή και γρήγορη (*friss*) εκδοχή. Ο χορός *csárdás* είναι βαθιά ριζωμένος στην παράδοση του Sárköz και έχει γνωρίσει άνθηση τα τελευταία χρόνια. Ως εκ τούτου, οι στόχοι της Σύμβασης του 2003 πληρώνονται στο σύνολο της λαϊκής τέχνης της περιοχής, καθώς, όπως ο χορός *csárdás*, μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, προσαρμόζεται συνεχώς στο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, δεν είναι στατική και αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της ταυτότητας της κοινότητας του Sárköz.

Με αυτήν την οπτική, κεντρικό άξονα των δράσεων/εκδηλώσεων της Έκθεσης αποτέλεσε η μετάδοση της γνώσης μέσω της μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση αυτή είχε ως βάση της την ίδια την χορευτική κοινότητα του Sárköz προκειμένου όσοι επισκέπτονται το Μουσείο να ενθαρρύνονται να εκπαιδευτούν ώστε να κατανοούν και να χαίρονται τις τέχνες και τον χορό.

Εικόνα 1: Ο χορός *csárdás (friss)* από την περιοχή Sárköz, Szentendre, Ουγγαρία, 2024. Φωτογραφία: Hungarian Open Air Museum, Balázs Farkas-Mohi.

Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς

Το Sárköz είναι μια ιδιαίτερη πολιτισμική περιοχή νότια του ποταμού Δούναβη στην Ουγγαρία. Ο ιδιαίτερος πολιτισμός της συγκεκριμένης περιοχής χαρακτηρίζεται από την υφαντουργία και το κέντημα, τα ιδιαίτερα κολιέ με τις πολύχρωμες χάντρες, τις παραδοσιακές ενδυμασίες, την τοπική διάλεκτο, καθώς και τα λαϊκά παραδοσιακά τραγούδια και τους χορούς. Όλα αυτά μαζί συγκροτούν την πολιτισμική ταυτότητα των ανθρώπων του Sárköz.

Η περιοχή συνεχίζει να διατηρεί τις πλούσιες παραδόσεις των κοινοτικών πρακτικών που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Οι βασικοί τόποι μετάδοσης στο Sárköz είναι τα «σπίτια χορού» (dance houses), τα συγκροτήματα λαϊκού χορού και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως οι γιορτές του τρύγου. Ειδικότερα, το κίνημα των «σπιτιών χορού» συνέβαλε στην θεσμοθέτηση της παρουσίας των τοπικών χορών σε σχολεία και κοινοτικά κέντρα, προσφέροντας έτσι πρόσβαση τόσο σε παιδιά όσο και σε ενήλικες, ανεξαρτήτως φύλου. Εκτός από τα «σπίτια χορού» και τις αίθουσες όπου διεξάγονται οι πρόβες του χορού, ένας ακόμα συχνός τόπος έκφρασης της χορευτικής παράδοσης, συμπεριλαμβανομένου και του *csárdás* της περιοχής Sárköz, είναι και η σκηνή. Σε αυτή, λαμβάνουν χώρα παραστάσεις λαϊκού παραδοσιακού χορού και χοροθεάτρου, οι οποίες μάλιστα γνωρίζουν αυξανόμενη δημοτικότητα.

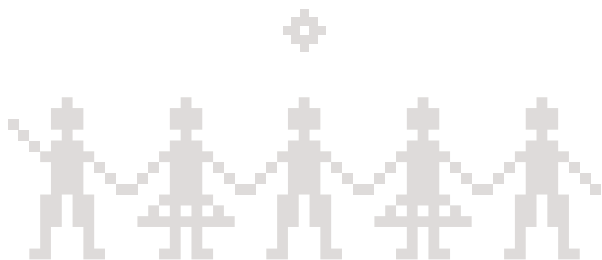
Στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου, για τις ανάγκες της Έκθεσης και ειδικότερα των *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* της, οι χοροί –συμπεριλαμβανομένου του *csárdás* του Sárköz– παρουσιάστηκαν ως ένα σύνθετο πολιτισμικό φαινόμενο. Η κοινότητα ενθάρρυνε τους επισκέπτες του Μουσείου και ειδικότερα τους συμμετέχοντες στα εκπαιδευτικά προγράμματά του να βιώσουν τις παραδόσεις μέσα από εργαστήρια χορού και τραγουδιού, καθώς και μέσω δραστηριοτήτων χειροτεχνίας.

Μεθοδολογία

Στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου *Dance-ICH*, αφετηρία αποτέλεσε η διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας. Ένας από τους βασικούς στόχους της ήταν να διερευνηθούν η θέση και ο ρόλος του χορού στην ζωή της κοινότητας, καθώς και οι τοπικά ανεπτυγμένες μέθοδοι μεταβίβασης της χορευτικής γνώσης. Με βάση τα εθνογραφικά ευρήματα, το Ουγγρικό Υπαίθριο Μουσείο σχεδίασε ποικίλα προγράμματα, τα οποία μπορούν να υλοποιηθούν τόσο από μέλη της κοινότητας όσο και από το προσωπικό του Μουσείου, οποιαδήποτε στιγμή. Για την υλοποίηση των εν λόγω προγραμμάτων εργαστήκαμε με ποικίλες ηλικιακές ομάδες, όπως παιδιά δημοτικού, μαθητές γυμνασίου-λυκείου, και ηλικιωμένους με άνοια.

Ειδικότερα, για τους ηλικιωμένους, στόχος μας ήταν να βελτιώσουμε την ποιότητα ζωής τους, σε σωματικό, νοητικό και ψυχικό επίπεδο, ενσωματώνοντας τον χορό στις θεραπευτικές συνεδρίες μέσω αναμνήσεων (*reminiscence sessions*). Για τους μαθητές γυμνασίου-λυκείου, δημιουργήσαμε ένα ενημερωτικό πρόγραμμα στο οποίο μπορούσαν να συγκρίνουν χορευτικά δρώμενα του παρελθόντος και του παρόντος. Μέσα από αυτή την διαδικασία, οι συμμετέχοντες συνειδητοποίησαν την σημασία του χορού για την κοινωνικοποίηση και την δημιουργία σχέσεων. Για τα μικρότερα παιδιά, ο στόχος ήταν να ενθαρρυνθούν να ασχοληθούν με τον χορό, να νιώσουν ελεύθερα να εκφραστούν και να απολαύσουν την κίνηση.

Εικόνα 2: Χορεύοντας μαζί κατά την συμμετοχική επιτελεστική εκδήλωση της Έκθεσης στο Ουγγρικό Υπαίθριο Μουσείο, Szentendre, Ουγγαρία, 2024. Φωτογραφία: Hungarian Open Air Museum, borsi.

Εικόνα 3: Χορευτές και μουσικοί της κοινότητας κληρονομιάς καλωσορίζουν το κοινό και το καλούν να χορέψει μαζί τους, Szentendre, Ουγγαρία, 2024. Φωτογραφία: Hungarian Open Air Museum, Eszter Csonka-Takács.

Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό

Στο πλαίσιο της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου, πραγματοποιήθηκαν διάφορες συμμετοχικές εκδηλώσεις/δράσεις με σκοπό οι συμμετέχοντες να βιώσουν τον κοινοτικό χαρακτήρα της ουγγρικής χορευτικής παράδοσης και να γνωρίσουν την ποικιλομορφία της άυλης κληρονομιάς. Ορισμένα προγράμματα ήταν ανοικτά στο κοινό, έτσι ώστε όλοι οι επισκέπτες του Μουσείου να συμμετάσχουν. Αντιθέτως, οι μουσειοπαιδαγωγικές δράσεις επικεντρώθηκαν κυρίως σε παιδιά και ηλικιωμένους. Μέσα από όλες αυτές τις δράσεις, οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να βιώσουν ενσώματα τον χορό της περιοχής του Sárköz. Επιπρόσθετα, το αίσθημα του ανήκειν στην κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς του Sárköz ενισχύθηκε μέσω της παρουσίας και της εκπροσώπησης της στις διάφορες εκδηλώσεις/δράσεις. Όλες ανέδειξαν την άυλη κληρονομιά, τίμησαν την ποικιλομορφία της και βοήθησαν τα μέλη της κοινότητας να την 'γιορτάσουν' και να την φέρουν πιο κοντά στους επισκέπτες του Μουσείου.

Για παράδειγμα, στην περίπτωση των ηλικιωμένων που πάσχουν από άνοια, μπορούσαμε να πραγματοποιήσουμε χορούς είτε σε ζευγάρια και σε κύκλο, είτε σε καθιστή θέση. Ο χορός, λειτουργώντας ως πολυαισθητηριακή εμπειρία που συνθέτει τον ήχο της μουσικής, το οπτικό περιβάλλον, την αφή ενός άλλου ανθρώπου και την κίνηση που συναρμολογούνται, προσφέρει υποστήριξη σε άτομα με άνοια. Επιπλέον, είναι μια καλή σωματική άσκηση και δύναται να βελτιώσει γνωστικές λειτουργίες όπως η μνήμη, ενώ, παράλληλα, συμβάλλει σημαντικά και στην ανύψωση της διάθεσης.

Αντίστοιχα, το πρόγραμμα για τους μαθητές γυμνασίου-λυκείου βασίστηκε στις αφηγηματικές παραδόσεις των μελών της κοινότητας του Sárköz. Καταγράφοντας

Εικόνα 4: Διαγενεακή μετάδοση της γνώσης, Szentendre, Ουγγαρία, 2024. Φωτογραφία: Hungarian Open Air Museum, borsi.

χορευτικά γεγονότα του παρελθόντος και του παρόντος, αναδείξαμε την ποικιλομορφία αυτών των χορευτικών γεγονότων και την σημασία τους, ως μέσων επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης. Παρουσιάζοντας επίσης τις παραδοσιακές φορεσιές του Sárköz, αποκαλύψαμε ένα ακόμη επίπεδο μη λεκτικής επικοινωνίας κατά την διάρκεια του χορού. Στο τέλος του προγράμματος, πραγματοποιήθηκε συζήτηση στην οποία οι μαθητές εξέφρασαν τις σκέψεις τους και κατέθεσαν τις απόψεις τους για την σημασία και τον ρόλο των χορευτικών γεγονότων στο σήμερα και το παρελθόν.

Τέλος, κατά την διάρκεια των σχολικών διακοπών, τα παιδιά των θερινών κατασκηνώσεων (summer camps) ενθαρρύνθηκαν να παρακολουθήσουν τις πολυμεσικές εφαρμογές της Έκθεσης και να εμπνευστούν για να χορέψουν ελεύθερα. Η δράση αυτή λειτούργησε αποτελεσματικά ως ομαδική δραστηριότητα κοινωνικής συνοχής και τα δίδαξε πώς να εκφράζονται μέσω της κίνησης και του χορού.

Καταληκτικά, το σύνολο των παραπάνω προγραμμάτων προσέφερε στους μεμονωμένους επισκέπτες του Μουσείου και στις οργανωμένες ομάδες μια ευκαιρία ουσιαστικής επαφής με την κοινότητα της άυλης κληρονομιάς του Sárköz. Μια ευκαιρία κατανόησής της μέσω του χορού ως ενσώματη εμπειρία 'κατάκτησης του άυλου'.

Σκέψεις, προκλήσεις και προσδοκώμενα οφέλη

Στο πλαίσιο της Έκθεσης, οι δράσεις *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* φάνηκε να έχουν ενισχύσει την σημασία της συμμετοχής και της κοινότητας στις εκδηλώσεις του Μουσείου. Η ενεργός συμμετοχή, μας βοήθησε να κατανοήσουμε την λεκτική και μη λεκτική γνώση που μεταδίδεται μέσω του χορού. Αυτό ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο από την παρουσία μελών της ίδιας της κοινότητας, για τα οποία η μετάδοση και η διαφύλαξη της παράδοσής τους συνιστά μια 'φυσική' διαδικασία. Παράλληλα, εντοπίστηκε ότι η προσέγγιση της νεότερης γενιάς αποτελεί μια διαρκή πρόκληση για την κοινότητα της άυλης κληρονομιάς. Ωστόσο, οι δράσεις που αναπτύχθηκαν από κοινού με την κοινότητα προσέφεραν στους νέους μια καινούργια ευκαιρία για την μεταβίβαση της κληρονομιάς τους.

Ας δούμε παραδειγματικά την εμπειρία των δραστηριοτήτων για διάφορες ηλικιακές ομάδες. Η έρευνα έδειξε ότι ο χορός μπορεί να προσφέρει σημαντικά οφέλη σε άτομα με άνοια. Μπορεί να βελτιώσει την διάθεσή τους, να μειώσει το άγχος τους και να διεγείρει τις γνωστικές τους λειτουργίες. Σε κοινωνικό επίπεδο, ενισχύει την αλληλεπίδραση και την σύνδεση. Σε σωματικό επίπεδο, αναπτύσσει την ισορροπία, τον συντονισμό και βελτιώνει την συνολική ευεξία. Το σημαντικότερο όμως ίσως είναι ότι η συμμετοχή στον χορό μπορεί να ενισχύει την αυτοεκτίμηση. Μία από τις προκλήσεις που αντιμετωπίσαμε ήταν η φυσική κατάσταση των συμμετεχόντων, καθώς ορισμένοι είχαν περιορισμένη κινητικότητα ή ήταν σε αναπηρικά αμαξίδια. Αυτή ξεπεράστηκε εύκολα προσφέροντας την δυνατότητα να χορέψουν όντας σε καθιστή θέση, το οποίο λειτούργησε εξαιρετικά. Με αυτόν τον τρόπο κανείς δεν αποκλείστηκε από την δραστηριότητα.

Στα γυμνάσια και τα λύκεια, το φορτωμένο πρόγραμμα των μαθητών δεν επέτρεπε επισκέψεις στο Μουσείο. Η λύση ήταν η δημιουργία ενός ενημερωτικού προγράμματος, το οποίο πραγματοποιήθηκε εντός των σχολικών μονάδων. Για την υλοποίησή του, πήραμε εκθέματα από το Μουσείο για να τα δείξουμε στους νέους, έτσι ώστε να υπάρχει η σύνδεση με τον μουσειακό χώρο, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για εμάς. Το να κερδηθεί και να διατηρηθεί η προσοχή των μαθητών που ανήκουν στις γενιές Z και Άλφα είναι μια πρόκληση. Ξέραμε από την αρχή ότι, αν τους ζητούσαμε να χορέψουν μπροστά στους συμμαθητές

τους, πιθανόν να ήταν ντροπαλοί και το εγχείρημα να μην λειτουργούσε. Για αυτό τον λόγο, ακολουθήσαμε διαφορετική προσέγγιση. Αντί να μάθουν χορευτικές κινήσεις, τους ζητήσαμε να σκεφτούν τον ρόλο του χορού στο 'χτίσιμο' σχέσεων και στην κοινωνικοποίηση. Δεν επικεντρωθήκαμε στην εγκυκλοπαιδική γνώση, αλλά στις προσωπικές τους εμπειρίες, τις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και την δημιουργικότητα. Διαπιστώθηκε ότι, μέσα από αυτό το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, οι νέοι βελτίωσαν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και έγιναν πιο συνεργατικοί. Το σημαντικότερο, ενισχύθηκε το ενδιαφέρον τους για τον χορό αλλά και για το Μουσείο.

Εικόνα 5: Η μουσειοσκευή «*Βαλίτσα χορού*», απαραίτητη για συμμετοχικές χορευτικές δράσεις που συνδέονται με την Έκθεση, Szentendre, Ουγγαρία, 2024. Φωτογραφία: Hungarian Open Air Museum, Fruzsina Arkhely.

Συν-δημιουργία: αναφέρεται στην συνεργασία μεταξύ των επαγγελματιών του Μουσείου και των μελών της κοινότητας κληρονομιάς-αναφοράς για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων που περιγράφονται αναλυτικά παραπάνω.

Διαμεσολαβητής: στο πλαίσιο της ανάπτυξης μουσειακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι μουσειοπαιδαγωγοί λειτούργησαν ως διαμεσολαβητές, καθοδηγώντας διακριτικά δίχως να επιβάλλονται ή να παίρνουν θέση.

Συμμετοχικότητα: αυτή είναι μια θεμελιώδης έννοια του Προγράμματος/Έργου. Τονίζει την σημασία της ενεργής εμπλοκής στην κατανόηση της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς και προωθεί την συμμετοχή αντί της παθητικής παρακολούθησης.

Μετάδοση: με την ευρύτερη έννοια, η *μετάδοση* αφορά στην μεταφορά του νοήματος και της ουσίας του χορού, τόσο μέσα στο πλαίσιο της άυλης κληρονομιάς, όσο και κατά την διάρκεια των εκπαιδευτικών δράσεων του Μουσείου.

Κοινότητα: στο ουγγρικό πλαίσιο, η λέξη *κοινότητα* αναφέρεται στις κοινότητες-φορείς της άυλης κληρονομιάς, των οποίων τα στοιχεία έχουν καταγραφεί στο Εθνικό Ευρετήριο.

Rebeka Kunej

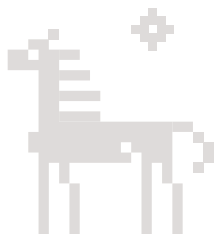

Εισαγωγή

Το Ινστιτούτο Εθνομουσικολογίας του Ερευνητικού Κέντρου της Σλοβενικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών (Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts-εφεξής ZRC SAZU) ιδρύθηκε το 1934. Διατηρεί μια εκτενή συλλογή με πρωτότυπες επιτόπιες καταγραφές, που έχουν πραγματοποιηθεί από τους ερευνητές του Ινστιτούτου – μια συλλογή που συνεχώς εμπλουτίζεται με νέο υλικό. Παράλληλα, το Ινστιτούτο επικεντρώνεται στην απόκτηση και αρχειοθέτηση συλλογών ηχητικού υλικού σλοβενικής λαϊκής παραδοσιακής μουσικής, οι οποίες προέρχονται από άλλα ιδρύματα ή ιδιώτες. Σήμερα, η ερευνητική δραστηριότητα του Ινστιτούτου επικεντρώνεται σε δύο βασικούς άξονες. Ο πρώτος αφορά στην αναγνώριση των στοιχείων της σλοβενικής ταυτότητας μέσα από την λαϊκή παραδοσιακή μουσική και τον χορό, διερευνώντας τα όριά τους και τις αλληλεπιδράσεις τους με γειτονικές κουλτούρες. Ο δεύτερος άξονας αφορά την επιτόπια έρευνα σε κοινότητες, όπου η σύγχρονη δημιουργικότητα συναντά την τοπική μουσική και χορευτική κληρονομιά, ενώ, ταυτόχρονα, μελετά σύγχρονα πολιτισμικά φαινόμενα.

Το Ινστιτούτο ενισχύει το ερευνητικό του έργο με την ψηφιοποίηση του πλούσιου αρχείου σλοβενικού λαϊκού παραδοσιακού τραγουδιού, χορού και μουσικής, και την διάθεση αυτών των συλλογών στο κοινό μέσω της ψηφιακής πλατφόρμας Etnomuza. Πρόκειται για έναν ψηφιακό χώρο του Ινστιτούτου Εθνομουσικολογίας ZRC SAZU, όπου παρουσιάζονται χειρόγραφα και ηχητικό, φωτογραφικό και βιντεοσκοπημένο υλικό, τα οποία αφορούν κυρίως στην λαϊκή παραδοσιακή μουσική και την χορευτική κληρονομιά της Σλοβενίας. Το δημοσιευμένο υλικό έχει συλλεχθεί, ταξινομηθεί και οργανωθεί, και συνοδεύεται από μεταδεδομένα και σχετικές μελέτες. Ουσιαστικά, αποτελεί ένα εργαλείο κατανόησης των μουσικών πρακτικών του παρελθόντος και των αντίστοιχων κοινωνικών φαινομένων, και συνιστά πηγή έμπνευσης για περαιτέρω μελέτες ή/και σύγχρονες καλλιτεχνικές (ανα-)δημιουργίες.

Εικόνα 1: Βασιζόμενοι σε ιστορικές ηχογραφήσεις του ακορντεονίστα, νέοι μουσικοί, μέλη του συγκροτήματος λαϊκού παραδοσιακού χορού, συμμετείχαν σε συν-δημιουργική διαδικασία που γεφύρωσε την παράδοση με την σύγχρονη ερμηνεία της τοπικής χορευτικής κληρονομιάς, Horjul, Σλοβενία, Μάρτιος 2024. Φωτογραφία: Rebeka Kunej.

Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς

Το Πρόγραμμα/Έργο εστίασε στους εμπλεκόμενους με την πολιτιστική κληρονομιά φορείς στον Δήμο Horjul. Συνεπώς, η εν λόγω κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς είναι πολυδιάστατη, γεγονός που μας οδήγησε να εργαστούμε με πολλαπλούς τρόπους, προσαρμοζόμενοι στις ανάγκες του τοπικού κοινωνικού περιβάλλοντος και των επιμέρους ομάδων του.

Στο πλαίσιο αυτό, στο δημοτικό σχολείο του Horjul, σε συνεργασία με τους δασκάλους, οργανώσαμε σειρά μαθημάτων, με στόχο να γνωρίσουν οι μαθητές την μουσική και χορευτική κληρονομιά της περιοχής. Αρχικά, παρουσιάσαμε το Ινστιτούτο και το Πρόγραμμα/Έργο, στην συνέχεια ακούσαμε αρχαικές ηχογραφήσεις και χορέψαμε λαϊκούς παραδοσιακούς χορούς και, τέλος, συνθέσαμε μουσική για την συνοδεία τους. Το αποτέλεσμα ήταν η πραγματοποίηση μίας παράστασης στην χριστουγεννιάτικη αγορά. Αντίστοιχες δραστηριότητες οργανώθηκαν τόσο για παιδιά του νηπιαγωγείου, όσο και για το διδακτικό προσωπικό των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της κοινότητας.

Αντίστοιχα, στο συγκρότημα λαϊκού παραδοσιακού χορού, η έμφαση δόθηκε στην συνεργασία με τους μουσικούς. Σημείο εκκίνησης αυτής της συνεργασίας ήταν οι παλιές ηχογραφήσεις ενός ακορντεονίστα, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ως βάση για μια νέα διαδικασία συν-δημιουργίας. Το καταγεγραμμένο ηχητικό υλικό δόθηκε στην καλλιτεχνική υπεύθυνη του συγκροτήματος, η οποία, βασιζόμενη σε αυτό, δημιούργησε τις δικές της χορογραφικές ιδέες για την επί σκηνής παρουσίαση του χορού. Μαζί με το μουσικό σύνολο, αποτελούμενο από βιολί, κλαρινέτο, ακορντεόν και κοντραμπάσο, δημιουργήσαμε νέες συνθέσεις χορευτικής μουσικής. Οι συνθέσεις αυτές παρουσιάστηκαν από νέους μουσικούς σε μία συναυλία αφιερωμένη σε ερμηνευτές-αναδημιουργούς λαϊκής παραδοσιακής μουσικής.

Η μουσική αυτή αποτέλεσε και την βάση για την συν-δημιουργία της *Έκθεσης Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών*, η οποία υλοποιήθηκε την άνοιξη του 2025,

παράλληλα με την παρουσίαση της κύριας Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου. Οι εκδηλώσεις απευθύνονταν όχι μόνο στην τοπική κοινότητα, αλλά και σε όλους όσους ενδιαφέρονται για την χορευτική κληρονομιά της ευρύτερης περιοχής της κοιλάδας του Horjul. Οργανώνοντας την Έκθεση στο Horjul, επιδιώξαμε να προσελκύσουμε και να εμπλέξουμε και άλλα μέλη της τοπικής κοινωνίας, έστω και έμμεσα, καθώς αντιλαμβανόμαστε την ευρύτερη τοπική κοινότητα ως φορέα κληρονομιάς.

Μεθοδολογία

Αφετηρία της συνεργασίας μας με την τοπική κοινότητα αποτέλεσε η αξιοποίηση ηχογραφήσεων από τα αρχεία του Ινστιτούτου Εθνομουσικολογίας του ZRC SAZU – ηχογραφήσεων, οι οποίες, αν και προέρχονταν από την κοινότητα, ήταν άγνωστες σε αυτήν. Πρόκειται για ηχογραφήσεις σε κασέτες που πραγματοποιήθηκαν από τον Rudi Sečnik, που είναι γνωστός τοπικά ως Cankarjev Rudi, ο οποίος είχε αναγνωρίσει από νεαρή ηλικία την αξία των λαϊκών παραδοσιακών χορευτικών μελωδιών. Την δεκαετία του 1980, ο Rudi Sečnik ηχογράφησε τον εαυτό του να παίζει το διατονικό ακορντεόν με πλήκτρα, ευελπιστώντας αυτές οι χορευτικές μελωδίες να μην ξεχαστούν και χαθούν. Ένα αντίγραφο των ηχογραφήσεων το έδωσε στην αδελφή του, η οποία το παρέδωσε στην εγγονή της. Μέσω μιας ευτυχούς σύμπτωσης, το υλικό αυτό κατέληξε στα αρχεία του Ινστιτούτου Εθνομουσικολογίας ZRC SAZU. Αυτό το ‘λησμονημένο’ αρχειακό ηχητικό υλικό, άμεσα όμως συνδεδεμένου με την χορευτική κληρονομιά του Horjul, αποτέλεσε την αφετηρία μιας δημιουργικής συνεργασίας μεταξύ του Ινστιτούτου και της τοπικής κοινότητας.

Επιπρόσθετα, παρουσιάσαμε το Πρόγραμμα/Έργο σε διάφορους φορείς της κοινότητας όπως τον Δήμο, το δημοτικό σχολείο και τον πολιτιστικό σύλλογο που φιλοξενεί το συγκρότημα λαϊκού παραδοσιακού χορού. Μέσα από τις συζητήσεις με τους άμεσα εμπλεκόμενους, διαπιστώσαμε τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους, και σχεδιάσαμε συνεργασίες που οδήγησαν σε σύγχρονες μουσικές αναδημιουργίες των ηχογραφήσεων (αναβίωση ηχογραφήσεων), στην χρήση χορευτικών μελωδιών σε συμμετοχικές δραστηριότητες για παιδιά και σε συζητήσεις για την πολιτισμική κληρονομιά. Τέλος, μέσω μιας πρώτης Έκθεσης, επιδιώξαμε την ευαισθητοποίηση του κοινού για την τοπική πολιτισμική κληρονομιά.

Εικόνα 3: Συμμετοχική χορευτική δράση για παιδιά -χορευτές και μουσικούς- σε δημοτικό σχολείο στο πλαίσιο της χριστουγεννιάτικης αγοράς, Horjul, Σλοβενία, Νοέμβριος 2023. Φωτογραφία: Rebeka Kunej.

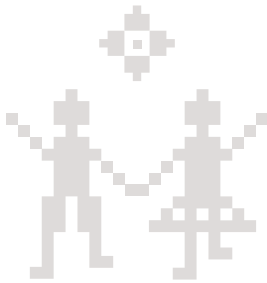
Εικόνα 4: Κατά τα εγκαίνια της Έκθεσης του Προγράμματος/ Έργου στο Horjul στην Σλοβενία (Απρίλιος 2025), το τοπικό συγκρότημα λαϊκού παραδοσιακού χορού παρουσίασε ένα ιδιαίτερο δρώμενο. Φωτογραφία: Nace Kunej.

Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό

Αρχικά, η Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών βασίστηκε κυρίως σε ηχογραφήσεις και σε μια στοχευμένη επιλογή χορευτικών μελωδιών. Ως εκ τούτου, η πρώτη Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών στο Horjul συνδέθηκε άμεσα με αυτά τα ηχητικά τεκμήρια και μπορούσε να υλοποιηθεί, εν μέρει, ακόμη και πριν το επίσημο άνοιγμα της Έκθεσης των εταίρων του Προγράμματος/ Έργου στην έδρα του Ινστιτούτου. Ο βασικός μας στόχος ήταν να ενδυναμώσουμε τους εμπλεκόμενους με την πολιτιστική κληρονομιά φορείς, ώστε να προσεγγίσουν τις μουσικοχορευτικές όψεις της ως εκφράσεις τους, και να την ερμηνεύσουν με βάση τις δικές τους ανάγκες, ακόμη και αν αυτές διέφεραν από τις δικές μας προσδοκίες.

Στην συνέχεια, πραγματοποιήσαμε εργαστήρια στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο της κοινότητας, προσεγγίζοντας έτσι σχεδόν όλα τα παιδιά ηλικίας 3 έως 15 ετών και φέρνοντάς τα σε επαφή με την τοπική λαϊκή χορευτική παράδοση. Στο νηπιαγωγείο, τα εργαστήρια περιλάμβαναν συζήτηση για τις τοπικές χορευτικές παραδόσεις και τα έθιμα, την προβολή εθνογραφικού φιλμ και μαθήματα χορού. Στο δημοτικό σχολείο, οι μαθητές ορισμένων τάξεων διδάχτηκαν χορούς κατά την διάρκεια των μαθημάτων. Μετά την ολοκλήρωση των εργαστηρίων, τα παιδιά έδωσαν μία παράσταση σε δημόσιο χώρο, όπου παρουσίασαν την χορευτική κληρονομιά του Horjul στους συμμαθητές τους, τους γονείς και την ευρύτερη κοινότητα μεταφέροντάς την έτσι στο παρόν. Μετά την πολύ θετική ανταπόκριση από τα παιδιά και το εκπαιδευτικό προσωπικό, αποφασίστηκε να προσθέσουμε και έναν τρίτο κύκλο *Εκθέσεων συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών*, ο οποίος περιλάμβανε εργαστήρια χορού για εκπαιδευτικούς. Η επιμόρφωση αυτή τους έδωσε την δυνατότητα να ενσωματώσουν την μουσική και χορευτική κληρονομιά στο διδακτικό τους έργο, εμπλουτίζοντας την παιδαγωγική τους προσέγγιση και συμβάλλοντας στην συνέχιση της παράδοσης.

Το συγκρότημα λαϊκού παραδοσιακού χορού, το οποίο λειτουργεί στο πλαίσιο του μοναδικού ενεργού πολιτιστικού συλλόγου του Δήμου, ακολούθησε διαφορετική προσέγγιση στην συν-δημιουργία εκδηλώσεων. Το μουσικό τμήμα της ομάδας αναδημιούργησε τις ηχογραφήσεις του Rudi Sečnik και τις ανέδειξε πέρα από τα όρια της τοπικής κοινότητας. Τα μέλη του μουσικού τμήματος παρουσίασαν αυτές τις μελωδίες σε συναυλίες που αφορούσαν τους αναδημιουργούς λαϊκής παραδοσιακής μουσικής, και, μέσω αυτού του Προγράμματος/Έργου, σημείωσαν σημαντική επιτυχία και αναγνώριση σε εθνικό επίπεδο. Το συγκρότημα λαϊκού παραδοσιακού χορού παρουσίασε τις σύγχρονες χορογραφίες του σε πολλές εκδηλώσεις στο πλαίσιο της Έκθεσης (εγκαίνια, εργαστήρια), ενώ οι μουσικοί του συγκροτήματος ερμήνευσαν επί σκηνής τις χορευτικές μελωδίες του Rudi Sečnik χωρίς την συνοδεία της χορευτικής ομάδας.

Η υλοποίηση της *Έκθεσης Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών* αποτέλεσε την κύρια δράση του Προγράμματος/Έργου. Σε αυτή, με στόχο να ικανοποιήσουμε τις επιθυμίες όλων των εμπλεκόμενων, αποφασίσαμε να ενδυναμώσουμε την παρουσία της τοπικής κοινότητας φιλοξενώντας την εν λόγω Έκθεση όχι μόνο στην πρωτεύουσα της Σλοβενίας, αλλά και στην ίδια την τοπική κοινότητα. Για τον λόγο αυτό, η Έκθεση πραγματοποιήθηκε στην έδρα του Ινστιτούτου στην Ljubljana και στην έδρα της τοπικής κοινότητας του Horjul. Στην Ljubljana, οι δράσεις της *Έκθεσης Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών* στόχευαν στο ευρύ κοινό, μέσω χορευτικών και διαδραστικών εργαστηρίων. Ωστόσο, στο Horjul, οι δράσεις προσαρμόστηκαν σε συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες της τοπικής κοινότητας. Τα μικρότερα παιδιά του νηπιαγωγείου παρακολούθησαν την Έκθεση και επιχείρησαν να χορέψουν. Όσον αφορά τους

Εικόνα 5: Η συμμετοχή των μικρότερων μελών της κοινότητας στον διάλογο για την τοπική χορευτική κληρονομιά προσφέρει πολύτιμη εμπειρία αλλά αποτελεί και παιδαγωγική πρόκληση. *Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών* Horjul, Σλοβενία, Νοέμβριος 2024. Φωτογραφία: Andreja Naglič Kumer, ©OŠ Horjul.

ηλικιωμένους, συνεργαστήκαμε με τον τοπικό σύλλογο συνταξιούχων και, αντί για συμμετοχικές χορευτικές δράσεις, πραγματοποιήθηκαν συζητήσεις και καταγραφές μαρτυριών για τις χορευτικές πρακτικές του παρελθόντος. Με αυτόν τον τρόπο, στο πλαίσιο της Έκθεσης, αναδύθηκαν και ζωντάνεψαν πολύτιμες αναμνήσεις.

Σκέψεις, προκλήσεις, προσδοκώμενα οφέλη

Η υλοποίηση του Προγράμματος/Έργου προσέφερε στο Ερευνητικό Ινστιτούτο νέες γνώσεις αναφορικά με τον τρόπο που μπορούμε να συνεργαστούμε με την τοπική κοινότητα. Επιβεβαίωσε, επίσης, ότι και οι δύο πλευρές μπορούν να επωφεληθούν, εφόσον οι ανάγκες και οι επιθυμίες τους εκφράζονται με σαφήνεια και ειλικρίνεια.

Όπως αναμενόταν, η ανταπόκριση των τοπικών αρχών ήταν θετική και υποστηρικτική τόσο σε θεσμικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Όποτε χρειάστηκε συνεισέφεραν σε πολλαπλά επίπεδα και, κυρίως με την προσφορά του χώρου για την Έκθεση. Επιπλέον, οι τοπικές αρχές εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την ευκαιρία που τους δόθηκε να φιλοξενήσουν την ευρωπαϊκή Έκθεση στο δημοτικό κτήριο, αλλά και για το γεγονός ότι το Hogjui συμπεριλήφθηκε στο περιεχόμενό της ως μία από τις εκπροσωπούμενες κοινότητες κληρονομιάς-αναφοράς.

Μάλιστα, η συνειδητοποίηση ότι μια μικρή πόλη στην περιφέρεια παρουσιάστηκε σε πέντε ακόμη ευρωπαϊκές χώρες, τους γέμισε υπερηφάνεια. Ακόμα για την περάτωση του Προγράμματος/Έργου, ήταν καθοριστικής σημασίας το γεγονός ότι προσεγγίσαμε τις τοπικές αρχές όχι με ακαδημαϊκό, αλλά με πρακτικό και ρεαλιστικό τρόπο, αναγνωρίζοντας τις ανάγκες τους, οι οποίες ήταν να ανακαλύψουν την χορευτική τους λαϊκή παράδοση, να προκαλέσουν επιστημονική συζήτηση γύρω από αυτήν, και να προσφέρουν πρόσθετο πολιτιστικό περιεχόμενο για τον τοπικό πληθυσμό.

Αν και θεωρούσαμε ότι το λιγότερο απαιτητικό κομμάτι θα ήταν η συνεργασία με το συγκρότημα λαϊκού παραδοσιακού χορού, το οποίο έχει εμπειρία στην επί σκηνής αναπαράσταση της τοπικής χορευτικής κληρονομιάς, διαπιστώσαμε ότι η συν-δημιουργία εμποδίστηκε επανειλημμένα από αντικρουόμενες απόψεις που αναδύθηκαν μεταξύ των δύο πλευρών. Η πραγματικότητα είναι ότι το συγκρότημα λειτουργώντας

στο ιδιαίτερα ανταγωνιστικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί ως αποτέλεσμα των πολιτιστικών πολιτικών για την ερασιτεχνική δραστηριότητα, ήταν προσανατολισμένο στην παραγωγή συγκεκριμένου είδους μουσικοχορευτικών παραστάσεων. Το γεγονός αυτό συνδέεται με τις προτεραιότητες της ομάδας να δημιουργήσει εντυπωσιακά χορευτικά προγράμματα για να παρουσιάσει τοπικές χορευτικές παραδόσεις. Προγράμματα, τα οποία παρουσιάζονται συχνά σε διαγωνιστικά πλαίσια με στόχο τη θετική αξιολόγησή τους, δίχως εν τέλει να συνδέονται απαραίτητα με την τοπική εκδοχή τους. Υπό αυτό το πρίσμα, το ηχητικό υλικό και η τοπική χορευτική παράδοση δεν θεωρήθηκαν αρκετά ελκυστικά για να αποτελέσουν την βάση μιας νέας χορογραφίας επί σκηνής.

Αντιθέτως, παρά τους περιορισμούς του σχολικού αναλυτικού προγράμματος, η διεύθυνση και το διδακτικό προσωπικό ενέταξαν την τοπική μουσική και χορευτική κληρονομιά στο εκπαιδευτικό πρόγραμμά τους. Επίσης, εξέφρασαν την επιθυμία να μάθουν περισσότερα, καθώς αντιλήφθηκαν ότι μόνο έτσι θα μπορέσουν να μεταδώσουν αυτή την κληρονομιά στα παιδιά, διασφαλίζοντας την συνέχειά της στο μέλλον.

Κλείνοντας, πρέπει να αναφερθεί ότι το πολυτιμότερο αποτέλεσμα του Προγράμματος/Έργου ήταν η δημιουργία νέων σχέσεων συνεργασίας μεταξύ του Ινστιτούτου Εθνομουσικολογίας ZRC SAZU και της τοπικής κοινότητας κληρονομιάς-αναφοράς. Οι επαφές και οι θετικές εμπειρίες που αποκτήθηκαν αποτελούν στέρεα βάση για μελλοντικές συνεργασίες.

Συν-δημιουργία: η πορεία του Προγράμματος/Έργου διαμορφώθηκε μέσα από συνεχή διαβούλευση. Τα αποτελέσματα προσαρμόστηκαν στις προσδοκίες όλων των εμπλεκομένων και οι αποφάσεις ελήφθησαν από κοινού, με γνώμονα την συμπερίληψη.

Διαμεσολάβηση: το Ινστιτούτο λειτούργησε ως διαμεσολαβητής, γεφυρώνοντας δύο διαφορετικούς αλλά συνδεδεμένους κόσμους. Από την μία πλευρά βρίσκεται η αρχαική ηχητική κληρονομιά και η χορευτική παράδοση, και από την άλλη η τοπική κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς.

Συμμετοχικότητα: η συμμετοχή πραγματοποιήθηκε αφενός σε ατομικό και, αφετέρου, σε θεσμικό επίπεδο με τις δημοτικές αρχές και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, καθώς και με πολιτιστικούς-καλλιτεχνικούς συλλόγους.

Μετάδοση: το Πρόγραμμα/Έργο προώθησε την μετάδοση της κληρονομιάς και την ανταλλαγή γνώσεων με πολλαπλούς τρόπους, από την συμμετοχική εμπειρία χορευτών και μουσικών, μέχρι την παρουσίαση της τοπικής κληρονομιάς μέσω εκθέσεων και τοπικών ΜΜΕ. Τέλος, η ψηφιοποίηση αναλογικών ηχογραφήσεων διασφάλισε την μεταφορά της ηχητικής κληρονομιάς στο ψηφιακό περιβάλλον.

Κοινότητα: σε αυτή την περίπτωση, η κοινότητα φορέας της κληρονομιάς απαρτίζονταν από άτομα διαφόρων ηλικιών, ενδιαφερόντων και προτιμήσεων. Έτσι, στην τοπική κοινότητα του Horjul, αναγνωρίστηκαν διαφορετικές ομάδες ως ισότιμα μέρη μιας κοινής κληρονομιάς.

Zoi N. Margari
Maria I. Koutsouba

Εισαγωγή

Αναγνωρίζοντας την καίρια συμβολή θεσμικών φορέων, όπως το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (ΚΕΕΛ) της Ακαδημίας Αθηνών (ΑΑ) και η Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΣΕΦΑΑ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) στα πεδία της μελέτης αλλά και διαφύλαξης όψεων της άυλης κληρονομιάς στην Ελλάδα, εστιάσαμε στην περίπτωση του χορού και των χορευτικών πρακτικών με στόχο την διερεύνηση σχημάτων αιεφόρου διαχείρισής της. Επικεντρωθήκαμε στην ανάλυση των δεδομένων και, με άξονες την ενδυνάμωση και την ενίσχυση του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού και του χορεύειν, αλλά και των χορευτικών κοινοτήτων, η μελέτη μας επικεντρώθηκε σε μία υβριδική κοινότητα αναφοράς, η οποία, σύμφωνα με εθνογραφικές έρευνες, φάνηκε να διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα του χορού και των χορευτικών πρακτικών ως ζώσα κληρονομιά στην Ελλάδα.

Έτσι, έχοντας ως αφετηριακή βάση τα ερευνητικά ευρήματα του ΚΕΕΛ-ΑΑ, που αποτελεί το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης του Ελληνικού Λαϊκού Πολιτισμού και ειδικεύεται στην εθνογραφική, λαογραφική, ανθρωπολογική και εθνολογική έρευνα, αναδείχθηκε η σημασία των εξειδικευμένων δασκάλων χορού σε όλες τις πτυχές της βίωσης του χορού και του χορεύειν ως ζώσα κληρονομιά. Το ΚΕΕΛ-ΑΑ, εστιάζοντας στην συλλογή, τεκμηρίωση και μελέτη των εκφάνσεων της ζώσας κληρονομιάς και στην υποστήριξη αιεφόρων ή έστω βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης που εφαρμόζονται από την Δημόσια Διοίκηση (Υπουργεία, ΟΤΑ, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, Ανεξάρτητες Αρχές) και από τοπικές, υπερτοπικές, διασπορικές και υβριδικές κοινότητες, κατέγραψε τον καθοριστικό ρόλο της συγκεκριμένης κοινότητας και διερεύνησε σε βάθος τις σχέσεις της με άλλες χορευτικές κοινότητες στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Παράλληλα, σε συνεργασία με την ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, όπου στο μεγαλύτερο πανεπιστήμιο της χώρας και ένα από τα σημαντικότερα της Ευρώπης, το παλαιότερο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στην Ελλάδα προσφέρει ένα ολιστικό και διεπιστημονικό περιβάλλον για τις σπουδές του χορού, προχωρήσαμε στην εις βάθος ανάλυση των δεδομένων. Αξιοποιώντας την μακρά παράδοση της ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ στην εκπαίδευση, την έρευνα αλλά και την τεκμηρίωση του λαϊκού παραδοσιακού χορού ως ζώσα παράδοση σε όλα τα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, εστιάσαμε στην κοινότητα των δασκάλων χορού, η οποία καλλιεργείται, αναδημιουργείται και εμπλουτίζεται διαρκώς υπό την σκέπη της.

Εικόνα 1: Προώθηση των συνεργειών και της συν-δημιουργίας μεταξύ θεσμικών εταίρων και κοινοτήτων πολιτισμικής κληρονομιάς κατά την διάρκεια του 4ου Workshop του Προγράμματος/Έργου *Dance ICH* με τίτλο «Dance as living ICH of the 21st century. From dance ethnography to a dance class: Dance knowledge, research, transmission, presentation & the role of dance academics» που διοργανώθηκε από το ΚΕΕΛ-ΑΑ στην Ελλάδα. Ανατολική Αίθουσα Μεγάρου Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα, 2023. Φωτογραφία: Θάνος Κυνηγάρης.

Έτσι, στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου *Dance-ICH*, η κοινότητα αυτή, αποτελούμενη από εξειδικευμένους δασκάλους χορού, αποφοίτους, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, υποψήφιους διδάκτορες και μεταδιδακτορικούς ερευνητές του εν λόγω Τμήματος, επιλέχθηκε ως υβριδική συλλογική κοινωνική οντότητα για την διερεύνηση αειφόρων πρακτικών διαχείρισης της χορευτικής πολιτισμικής κληρονομιάς του Ελληνισμού. Η εν λόγω οντότητα -που φάνηκε πως δρα ως πυρήνας χορευτικής κληρονομιάς- αναδείχθηκε ότι, βασισμένη στην γόνιμη αλληλεπίδραση και τις συν-δημιουργικές προσεγγίσεις, κατόρθωσε να γεφυρώσει θεσμούς, δημόσια διοίκηση και κοινωνικές συλλογικότητες, συμβάλλοντας στην μελέτη του χορού ως ζώσας κληρονομιάς.

Κοινότητα κληρονομιάς-αναφοράς

Οι δάσκαλοι χορού, φοιτητές και απόφοιτοι που ειδικεύτηκαν στον ελληνικό λαϊκό παραδοσιακό χορό στην ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ συγκροτούν μία υπερτοπική κοινότητα κληρονομιάς που λειτουργεί ως δυναμική γέφυρα ανάμεσα σε τοπικές, υπερτοπικές και διασπορικές χορευτικές κοινότητες. Τα μέλη της δρουν ως καταλύτες για την διαφύλαξη του χορού ως ζώσας άυλης κληρονομιάς, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην καταγραφή, τεκμηρίωση, ανάλυση, διαφύλαξη, προστασία, προβολή, μετάδοση, ενίσχυση και αναζωογόνηση του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού. Στην βάση αυτή, η εν λόγω υβριδική κοινότητα, που αριθμεί πάνω από 2.500 μέλη, ανταποκρίνεται απόλυτα στις προϋποθέσεις της Σύμβασης της UNESCO του 2003 για την διαφύλαξη της άυλης κληρονομιάς. Τα μέλη της αλληλεπιδρούν ενεργά μεταξύ τους, αλλά και με άλλες κοινότητες κληρονομιάς (τοπικές, υπερτοπικές, διασπορικές, υβριδικές), ενισχύοντας την αλληλόδραση αλλά και την αλληλεπίδρασή τους.

Επιπρόσθετα, η πλειονότητα των μελών της προέρχεται από την περιφέρεια και συνήθως έχει ήδη εμπλακεί με τον ελληνικό λαϊκό παραδοσιακό χορό και τις

χορευτικές πρακτικές μέσω οικογενειακών, κοινοτικών ή/και προσωπικών βιωματικών εμπειριών πριν από τις σπουδές στην ΣΕΦΑΑ. Ακόμα και όσα μέλη δεν είχαν λάβει τυπική χορευτική εκπαίδευση, είχαν αναμφίβολα ήδη έρθει σε επαφή με τον χορό ως ζωντανή έκφραση της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας. Έτσι, η υβριδική αυτή κοινωνική οντότητα κατορθώνει να διασυνδέει, μέσω των δράσεων των μελών της, κοινότητες της υπαίθρου και του αστικού χώρου. Κατά την διάρκεια των σπουδών τους στην ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, επιλέγοντας να ειδικευτούν στον ελληνικό λαϊκό παραδοσιακό χορό, συχνά εμβαθύνουν στην βιωματική προϋπάρχουσα γνώση, πραγματοποιώντας εθνογραφική έρευνα στις κοινότητες καταγωγής τους ή/και σε άλλες της ευρύτερης πολιτισμικής περιοχής τους. Σε πολλές περιπτώσεις, αναφερόμαστε σε ανθρωπογεωγραφικές ενότητες ελάχιστα μελετημένες, με αποτέλεσμα τα εθνογραφικά τους ευρήματα να συμβάλλουν σημαντικά στην ανάδειξη και την τεκμηρίωση χορών και χορευτικών πρακτικών.

Ως εκ τούτου, τα μέλη αυτής της υβριδικής κοινότητας κληρονομιάς αναφοράς, προερχόμενα από διαφορετικές εθνοπολιτισμικές ομάδες, συναντώνται και συνδιαλέγονται κατά την διάρκεια των σπουδών στην ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, συνυφαίνοντας μέσα από εθνογραφικές και εκπαιδευτικές πρακτικές ισχυρούς δεσμούς σε πολλαπλά επίπεδα πολιτισμικής έκφρασης, εντός και εκτός της Σχολής. Στο πλαίσιο της μελέτης περίπτωσης, έμφαση δόθηκε στην τεκμηρίωση, ανάλυση και στήριξη των δράσεών τους, προκειμένου να αναδειχθεί ο κομβικός τους ρόλος στην μετά την Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της άυλης κληρονομιάς (2003) εποχή. Παρακολουθήσαμε τις δράσεις τους όπως εκτυλίσσονταν σε τοπικές εκδηλώσεις, πανηγύρια, εκπαιδευτικές και πολιτισμικές συναντήσεις σε αστικά κέντρα, σε κοινότητες της υπαίθρου και της ελληνικής διασποράς, αλλά και σε νέες υβριδικές μορφές, όπως τα ανοιχτά μαθήματα χορού. Στόχος μας ήταν να διερευνήσουμε την βιωσιμότητα και την συνεχή εξέλιξη της κοινότητας και να αναζητήσουμε μεθόδους και εργαλεία για την ενίσχυσή της.

Εικόνα 2: Ανάπτυξη της έννοιας των συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών μέσω συν-δημιουργίας και συνεργασιών: Μέλη της ΚΚΚΑ συνεργάζονται και χορεύουν μαζί με μέλη τοπικών/υπερτοπικών, διασπορικών και υβριδικών χορευτικών κοινοτήτων κατά την διάρκεια του 4ου Workshop του Προγράμματος/Έργου *Dance ICH* με τίτλο «Dance as living ICH of the 21st century. From dance ethnography to a dance class: Dance knowledge, research, transmission, presentation & the role of dance academics» που διοργανώθηκε από το ΚΕΕΛ-ΑΑ στην Ελλάδα. Ανατολική Αίθουσα, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα, Ελλάδα, 2023. Φωτογραφία: Ζωή Ν. Μάργαρη.

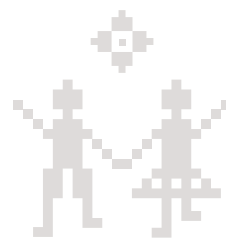

Μεθοδολογία

Στο πλαίσιο της ελληνικής μελέτης περίπτωσης, οι Έλληνες εταίροι του Προγράμματος/Έργου -δηλαδή το ΚΕΕΛ-ΑΑ και η ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ- επιδίωξαν, μέσω της ενδυνάμωσης της κοινότητας κληρονομιάς αναφοράς, να καλλιεργήσουν συνέργειες ανάμεσα σε θεσμικά πλαίσια και κοινοτικές πρακτικές, αξιοποιώντας τα θεωρητικά σχήματα της δημόσιας λαογραφίας και υιοθετώντας συν-δημιουργικές μεθοδολογίες.

Η διαδικασία ξεκίνησε με συναντήσεις όπου τα μέλη της εν λόγω υβριδικής κοινότητας ενημερώθηκαν για σύγχρονα πλαίσια διαφύλαξης της άυλης κληρονομιάς, εξοικειώθηκαν με τα εθνικά και διεθνή θεσμικά κανονιστικά κείμενα, και μυήθηκαν στις συμμετοχικές μεθόδους πολιτιστικής διαχείρισης. Έτσι, αναδείχθηκε ο ρόλος τους ως Κεντρικής Κοινότητας Κληρονομιάς Αναφοράς (εφεξής ΚΚΚΑ), γεγονός που μας επέτρεψε να εστιάσουμε σε αυτήν για την υλοποίηση της ελληνικής περιπτώσιολογικής μελέτης. Παράλληλα, έμφαση δόθηκε στην ανάλυση και την κατανόηση των συμμετοχικών ερευνητικών μοντέλων, μέσω των οποίων η ΚΚΚΑ ανέλαβε ενεργό ρόλο με στόχο να υποστηριχθούν αλλά και να αναδειχθούν δυναμικά οι θέσεις και οι απόψεις/«φωνές» των χορευτικών κοινοτήτων με τις οποίες συνεργούν. Οι οργανωμένες συζητήσεις που υλοποιήθηκαν ανέδειξαν τις προκλήσεις της θεσμοποίησης και της μουσειοποίησης που αναδύονται, οδηγώντας προοδευτικά σε συν-δημιουργικές προσεγγίσεις, προσαρμοσμένες στις ανάγκες των κοινοτήτων.

Η συνεργασία κορυφώθηκε στο 4ο Workshop του Προγράμματος/Έργου, το οποίο έλαβε χώρα στην Αθήνα (14–16 Δεκεμβρίου 2023), όπου τα μέλη της ΚΚΚΑ συνεργάστηκαν με τοπικές, υπερτοπικές, διασπορικές και υβριδικές κοινότητες για την ανάπτυξη και την υλοποίηση των συμμετοχικών επιτελεστικών δράσεων. Στην συνέχεια, όλοι οι συμμετέχοντες εστίασαν στο επόμενο κορυφαίο γεγονός, αυτό της Ευρωπαϊκής διακρατικής Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου. Μέσω συμμετοχικών διαδικασιών, συνέβαλαν στην συν-δημιουργία του πολυμεσικού εκθεσιακού υλικού (πάνελ, φιλμ) που θα αποτελούσε τον πυρήνα της. Επιπρόσθετα, υπό το πρίσμα μίας ολιστικής, συμμετοχικής παρουσίασης του χορού ως ζώσα κληρονομιά, συνέπραξαν και για τον σχεδιασμό όλων των συμμετοχικών χορευτικών δράσεων που θα λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο της.

Εικόνα 3: Συμμετοχική χορευτική δράση στο πλαίσιο των *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου. Αίθουσα Ελληνικού Παραδοσιακού Χορού, ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, Αθήνα, Ελλάδα, 2025. Φωτογραφία: Ελένη Φιλιππίδου.

Εικόνα 4: Συμμετοχική χορευτική δράση στο πλαίσιο των *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου. Αίθουσα Ελληνικού Παραδοσιακού Χορού, ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, Αθήνα, Ελλάδα, 2025. Φωτογραφία: Μαρία Ι. Κουτσούμπα.

Για τον σκοπό αυτό, υιοθετήθηκε μία προοδευτική, σταδιακή, βήμα προς βήμα (step-by-step) συμμετοχική μεθοδολογία, η οποία αναπτύσσονταν στις παρακάτω αρθρωτές φάσεις, που επιτελέσθηκαν χάρη στην συνέργεια της ΚΚΚΑ με παραδειγματικές τοπικές, υπερτοπικές, διασπορικές και υβριδικές κοινότητες. Εκκινούσε από την πρώτη που εστίαζε στην ανάπτυξη μοντέλων διευκόλυνσης και συνέχιζε με την δεύτερη, κατά την οποία έλαβε χώρα ο συμμετοχικός σχεδιασμός και η υλοποίηση παραδειγματικών περιπτώσιολογικών εφαρμογών. Τέλος, ακολουθήσε η τρίτη φάση, αυτή της συν-παραγωγής κατευθυντήριων γραμμών για ανάλογες αιφόρες εκθεσιακές εφαρμογές. Με αυτήν την ολιστική συμμετοχική προσέγγιση, διαπιστώθηκε ότι ενισχύθηκε, μέσω της ανάδειξης του ρόλου τους ως φορέων διαφύλαξης, αφενός η δυναμική όλων των κοινοτήτων που συμπεριελήφθησαν στην μελέτη περίπτωσης και αφετέρου η αναγνώριση του χορού και του χορεύειν, ως ζώσας κληρονομιάς τους.

Αποτελέσματα, λύσεις, κοινό

Όπως φάνηκε από τα παραπάνω, οι πολυεπίπεδες δράσεις της ελληνικής μελέτης περίπτωσης διαμόρφωσαν ένα καινοτόμο πολυπρισματικό περιβάλλον για την αιφόρο διαχείριση του χορού ως ζώσα κληρονομιά. Ειδικότερα, η εφαρμογή του μοντέλου των συμμετοχικών επιτελεστικών δράσεων, αγκάλιασε μέσω της ΚΚΚΑ όλες τις παραδειγματικές κοινότητες κληρονομιάς. Συνεπώς, οι συμμετοχικές χορευτικές εκδηλώσεις υπήρξαν αποτέλεσμα ενός καινοφανούς πλαισίου δράσεων ενίσχυσης της συμμετοχικής διαχείρισης για την διαφύλαξη του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού ως ζώσα κληρονομιά. Ενός πλαισίου που συνάρθρωσε την ακαδημαϊκή επιστημονική κοινότητα, την κοινότητα των χοροδιδασκάλων, των χορευτών αλλά και το ευρύ κοινό. Οι εκδηλώσεις λειτούργησαν ως δυναμικοί χώροι συνάντησης, όπου φορείς κληρονομιάς, χορευτές, ερευνητές και πολιτιστικοί διαχειριστές συν-διαμόρφωσαν βιώσιμα μοντέλα μετάδοσης και αναζωογόνησης του χορού και του χορεύειν. Μέσα από διαδραστικές εκθεσιακές εφαρμογές, παρουσιάσεις χορευτικών δρωμένων, παραστάσεις και δομημένες συζητήσεις, το Πρόγραμμα/Έργο, δίνοντας έμφαση στον ενεργό ρόλο των φορέων-εκφραστών του λαϊκού πολιτισμού στην διαχείρισή του σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο, κατόρθωσε να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα σε ακαδημαϊκά ιδρύματα, θεσμικούς εταίρους και χορευτικές κοινότητες στην Ελλάδα.

Κατά την διάρκεια δε τόσο του 4^{ου} Workshop, το οποίο διοργανώθηκε από το ΚΕΕΛ-ΑΑ και αγκαλιάσθηκε από τα μέλη της ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, όσο και της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου που συνδιοργανώθηκε από τους δύο Έλληνες εταίρους και φιλοξενήθηκε στις εγκαταστάσεις της Σχολής, παρουσιάστηκαν μέσω των συμμετοχικών επιτελεστικών δράσεων ποικίλες όψεις του χορού και της αιφόρου διαχείρισής του ως ζώσα κληρονομιά. Συνδυάζοντας την εθνογραφική μελέτη και τα αποτελέσματά της, με την συμμετοχική εμπειρία αλλά και το διαδραστικό πολυμεσικό οπτικοακουστικό υλικό που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες του Προγράμματος/Έργου και συναρμώστηκε με την ενσώματη μετάδοση γνώσης, καταφέραμε να συνθέσουμε ένα νέο περιβάλλον για την προσέγγιση του χορού ως ζώσα κληρονομιά του Ελληνισμού.

Η συμμετοχή της υβριδικής ΚΚΚΑ υπήρξε καθοριστική στην διαμόρφωση όλων αυτών των δράσεων, καθώς λειτούργησε -όπως είχε αρχικά σχεδιασθεί- ως πυρήνας διασύνδεσής

τους. Τα μέλη της, λειτουργώντας ως διαμεσολαβητές, συντέιναν στην γεφύρωση θεσμικού πλαισίου, κοινωνικών εταίρων και χορευτικών πρακτικών, η οποία βασίσθηκε στην συμμετοχική συν-δημιουργική αλληλόδραση. Έτσι, ενδυνάμωσε και ενίσχυσε τον ενεργό τους ρόλο, αλλά και τον ρόλο των άλλων φορέων-εκφραστών της χορευτικής κληρονομιάς. Υπό αυτό το πρίσμα, οι συνεισφορές τους αποτυπώθηκαν σε μία σειρά συν-δημιουργικών δράσεων όπως παρουσιάσεις χορευτικών παραδόσεων, μαθήματα χορού, αφηγήσεις χορευτικών γεγονότων κι εμπειριών, οργανωμένες συζητήσεις αλλά και αναστοχαστικές ανταλλαγές απόψεων. Σε αυτές, αξιοιμνημόνευτο είναι ότι υπογραμμίσθηκαν οι σύγχρονες προκλήσεις που αναδύονται στον τομέα της αειφόρου διαχείρισης, της διαφύλαξης, της βιωσιμότητας και της ανθεκτικότητας του χορού και του χορεύειν στο σύγχρονο θεσμοποιημένο περιβάλλον προστασίας της άυλης κληρονομιάς, δίχως να διακυβεύεται η ρευστότητα και να υπονομεύεται η προσαρμοστικότητά της.

Κύριο αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ενεργειών που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου υπήρξε η διαμόρφωση ενός ευέλικτου, προσαρμοζόμενου στις εκάστοτε συνθήκες, μοντέλου. Το συγκεκριμένο μοντέλο παρείχε ένα ευπροσάρμοστο μεθοδολογικό πλαίσιο για την διευκόλυνση της ενσωμάτωσης όλων των εμπλεκόμενων κοινωνικών εταίρων (π.χ. τοπικών, υπερ-τοπικών κοινοτήτων και κοινοτήτων της διασποράς, θεσμικών και μη φορέων της κληρονομιάς κ.ά.) σε πρωτοβουλίες διαφύλαξης του χορού ως ζώσα κληρονομιά και βασίσθηκε στους παρακάτω τρεις αλληλένδετους πυλώνες:

- i. Την εθνογραφική μελέτη, τεκμηρίωση και εμπλοκή των κοινωνικών εταίρων στην συλλογή και την διαχείριση του εθνογραφικού υλικού
- ii. Τον συμμετοχικό σχεδιασμό και την συν-δημιουργία σε όλες τις φάσεις προγραμματισμού και υλοποίησης δράσεων προβολής και προώθησης της άυλης κληρονομιάς
- iii. Την υποστήριξη της ανάπτυξης πολιτικών για την αειφόρο πολιτιστική διαχείριση της άυλης κληρονομιάς.

Κινούμενοι με αυτή την συλλογιστική, κατορθώσαμε να διασφαλίσουμε την ενεργό εμπλοκή των μελών της ΚΚΚΑ, αλλά και όλων των συνεργαζόμενων με αυτή παραδειγματικών κοινοτήτων. Ειδικότερα, κατά την διάρκεια του σχεδιασμού της διακρατικής Ευρωπαϊκής Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου, προκειμένου να διαμορφωθεί το πλαίσιο παρουσίασης της ελληνικής

περίπτωσης υιοθετήθηκε και καλλιεργήθηκε μια προσέγγιση από την βάση προς την κορυφή (bottom-up), η οποία αντιστάθμισε τα παραδοσιακά παραδείγματα διαχείρισης της κληρονομιάς από την κορυφή προς την βάση (top-down).

Από την πλευρά του κοινού, η Έκθεση όπως και οι συμμετοχικές επιτελεστικές δράσεις προσέλκυσαν μια ποικιλόμορφη ομάδα συμμετεχόντων. Η ομάδα αυτή συμπεριελάμβανε άτομα και φορείς από ένα ετερόκλητο -φαινομενικά τουλάχιστον- φάσμα της δημόσιας σφαίρας που κυμαίνονταν, από ακαδημαϊκούς, μελετητές και θεσμικούς εταίρους χάραξης πολιτικής, μέχρι τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους, χορευτικούς ομίλους, πολιτιστικά σωματεία, σχολές χορού, λάτρεις της παράδοσης, μαθητές, χορευτές, χοροδιδασκάλους αλλά και ευρύ κοινό. Η εν λόγω διαπίστωση φάνηκε να συναρμόζεται με την στρατηγική επικοινωνίας που αναπτύξαμε, η οποία τόνισε την συμπερίληψη και την προσβασιμότητα. Στόχος μας ήταν αφενός να διασφαλίζεται ότι τα μέλη ΚΚΚΑ αλλά και όλων των σχετιζόμενων με την μελέτη περίπτωσης κοινοτήτων θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν τις βιωμένες εμπειρίες τους να αντικατοπτρίζονται στο εκθεσιακό περιεχόμενο και τις εκθεσιακές δράσεις. Αφετέρου, να πυροδοτηθούν μέσω αυτών ανάλογα συναισθήματα στους επισκέπτες της Έκθεσης.

Εικόνα 5: Συμμετοχική χορευτική δράση στο πλαίσιο των *συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών* της Έκθεσης του Προγράμματος/Έργου. Αίθουσα Ελληνικού Παραδοσιακού Χορού, ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, Αθήνα, Ελλάδα, 2025. Φωτογραφία: Ζωή Ν. Μάργαρη.

Μέσω στοχευμένων συνεργειών και δράσεων προσέγγισης, συμπεριλαμβανομένων ψηφιακών δημοσιευμάτων και τοπικών συνεργασιών, το Πρόγραμμα/Έργο κατάφερε να εμπλέξει εξειδικευμένο και μη κοινό, καταδεικνύοντας την δυναμική του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού σε ετερόκλητα σύγχρονα κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια. Επιπρόσθετα, η ενσωμάτωση συμμετοχικών επιτελεστικών δράσεων στην Έκθεση ενίσχυσε την διάδραση μεταξύ διοργανωτών-επιμελητών, κοινοτήτων χορευτικής κληρονομιάς και επισκεπτών. Αξιοσημείωτο είναι δε, ότι η ενσώματη εμπλοκή των τελευταίων στα χορευτικά δρώμενα συντέινει τα μέγιστα στον μετασχηματισμό της θέασης του χορού ως ζώσα κληρονομιά. Μέσω των βιωματικών εμπειριών, όπως οι ίδιοι δήλωσαν, «από παθητικοί θεατές» μετετράπησαν σε «ενεργοί συμμετέχοντες» των διαδικασιών μετάδοσης της χορευτικής κληρονομιάς.

Σκέψεις, προκλήσεις, προσδοκώμενα οφέλη

Οι συμμετοχικές επιτελεστικές πρακτικές της Έκθεσης προσέφεραν μια μοναδική ευκαιρία παρατήρησης και κριτικής αποτίμησης της δυναμικής της συμμετοχικής διαχείρισης της κληρονομιάς σε πραγματικές συνθήκες. Σημαντικό εύρημα αποτέλεσε η αναγνώριση της κομβικής ικανότητας της ΚΚΚΑ να λειτουργεί ως πολιτισμικός διαμεσολαβητής. Τα μέλη της, κινούμενα ανάμεσα σε θεσμικά πλαίσια και κοινοτικές πρακτικές, διευκόλυναν την ανάπτυξη του ουσιαστικού διαλόγου, διαπραγματεύτηκαν αφηγήματα κληρονομιάς και υποστήριξαν συμπεριληπτικές πολιτικές διαφύλαξης.

Ως κύριο όφελος αναδείχθηκε η ενδυνάμωση των τοπικών, υπερτοπικών, διασπορικών και υβριδικών κοινοτήτων ως φορέων, εκφραστών και διαχειριστών της άυλης κληρονομιάς. Μέσα από την ενεργό εμπλοκή και την ενεργή συμμετοχή των μελών τους, οι εν λόγω κοινότητες, αφού επαναπροσδιόρισαν την σχέση τους με την κληρονομιά τους, διεκδίκησαν την δυνατότητα θεσμικής διαχείρισής της. Οι δε επισκέπτες της Έκθεσης τόνισαν ότι η συμμετοχή στις επιτελεστικές δράσεις της, τους έδωσε την δυνατότητα να δικτυωθούν, να ανταλλάξουν εμπειρίες και να ενισχύσουν τις διαδικασίες διαγενεακής μετάδοσης της γνώσης. Το γεγονός αυτό συντέινει στην ανάδειξη της αξίας αλλά και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού.

Παρά τα παραπάνω, το Πρόγραμμα/Έργο αντιμετώπισε και αρκετές προκλήσεις που αναδείχθηκαν ως επακόλουθα των δράσεών του. Ένα σημαντικό ζήτημα που χρειάστηκε να πραγματευτούμε υπήρξε η εξισορρόπηση των διαφορετικών προσδοκιών των εμπλεκόμενων κοινωνικών και θεσμικών εταίρων. Ενώ οι ακαδημαϊκοί και θεσμικοί εταίροι επεδίωκαν την εφαρμογή δομημένων στρατηγικών διαφύλαξης, πολλοί φορείς του χορού δίσταζαν να εμπλακούν φοβούμενοι ότι, χωρίς θεσμοθετημένα πλαίσια ή επάρκεια γνώσης και σχετική εξειδίκευση, ενδέχεται να μην είναι σε θέση να συμμετάσχουν πλήρως στην διαδικασία διαχείρισης της κληρονομιάς τους. Επιπλέον, κατέστη εμφανές ότι το ισχυρό ακαδημαϊκό περιβάλλον εντός του οποίου σχεδιάστηκαν η Έκθεση και οι συμμετοχικές δράσεις της, συγκεκριμένα το ΚΕΕΛ-ΑΑ και η ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, προκάλεσε αρχικά ανασφάλεια που εκφράστηκε τόσο μεταξύ των επισκεπτών όσο και μεταξύ των χορευτικών κοινοτήτων. Τα μέλη τους φάνηκε να ανησυχούν μήπως η

ενσωμάτωση των χορευτικών τους πρακτικών στο πλαίσιο των δράσεων των συγκεκριμένων ακαδημαϊκών φορέων θα μπορούσε να εντείνει την θεσμοποίησή τους. Κάτι τέτοιο θεωρήθηκε πως θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει σε μία ηγεμονικού τύπου διαχείρισή τους, γεγονός που θα συνέτεινε στην προτυποποίησή τους, η οποία θα μπορούσε πιθανώς να περιορίσει δραματικά την οργανική μετεξέλιξή τους.

Μία ακόμη σημαντική πρόκληση ήταν η διασφάλιση της επιδιωκόμενης μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας. Μολονότι η επιτυχία των δράσεων του Προγράμματος/Έργου απέδειξε την σκοπιμότητα των συμμετοχικών μοντέλων διαχείρισης της κληρονομιάς, σοβαρά ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο που θα μπορούσαν ανάλογες πρωτοβουλίες να θεσμοθετηθούν παρέμεναν αναπάντητα. Κυρίως, διότι τα εν λόγω μοντέλα θα έπρεπε να διασφαλίζουν ότι δεν θα διακυβεύεται ο συμμετοχικός χαρακτήρας των πολιτισμικών πρακτικών, ο οποίος πηγάζει από την βάση (grassroots) υπηρετώντας τις ανάγκες των κοινοτήτων κληρονομιάς.

Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, αποφασίστηκε αρχικά η Έκθεση να αποτελέσει μόνιμη εγκατάσταση, προκειμένου -λειτουργώντας και μετά την ολοκλήρωση του Προγράμματος/Έργου- να αποτελεί σταθερό αλλά ευέλικτο πυλώνα για την συμμετοχική βιωματική προσέγγιση του χορού και των χορευτικών πρακτικών ως ζώσα κληρονομιά. Με αυτή την οπτική, αναγνωρίζοντας τις ανησυχίες των κοινωνικών εταίρων, επενδύσαμε στην ενίσχυση ανάλογων σχημάτων διαχείρισης. Προτεραιότητα δόθηκε στην ανάγκη διατήρησης ευέλικτων, συμμετοχικών μεθοδολογιών δημόσιας λαογραφίας, οι οποίες δίνουν έμφαση στις προσεγγίσεις που αφορούν από την κοινότητα, και την ενσωμάτωσή τους στο πλαίσιο των δράσεων της Έκθεσης.

Προς αυτή την κατεύθυνση, τα μέλη της ΚΚΚΑ συνέβαλαν επιπρόσθετα καθοριστικά στην εγκαθίδρυση μόνιμων δικτύων πολιτισμικής επικοινωνίας. Δικτύων μεταξύ τοπικών/υπερτοπικών κοινοτήτων, κοινοτήτων της διασποράς, υβριδικών κοινοτήτων χορευτικής κληρονομιάς, καθώς και κοινοτήτων πρακτικής [communities of practice (CoPs)] που δραστηριοποιούνται στον τομέα του χορού στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Τα εν λόγω δίκτυα που συνεχώς διευρύνονται, επιδιώκεται αφενός να εμπλουτίζουν διαρκώς το περιεχόμενο της Έκθεσης μέσω συνεισφορών διαφορετικών κοινοτήτων. Αφετέρου να ενθαρρύνουν συστηματικά την διεύρυνσή της μέσω νέων θεματικών

και ανάλογων συμμετοχικών επιτελεστικών δράσεων, προάγοντας την αδιάλειπτη πολιτισμική αλληλεπίδραση και διασφαλίζοντας μέσω αυτής την αλληλοκατανόηση και την αλληλ(ο)ενίσχυση.

Καταληκτικά, διαπιστώνεται ότι η υλοποίηση του Προγράμματος/Έργου *Dance-ICH*, στην περίπτωση της Ελλάδας, ανέδειξε την μετασχηματιστική δυναμική της συμμετοχικότητας και της συν-δημιουργίας στο πεδίο της αιφόρου διαχείρισης του πολιτισμού. Μέσω των δράσεων του φάνηκε ότι οι συνέργειες μεταξύ θεσμικών φορέων και κοινωνικών εταίρων, η ευελιξία, η ενδυνάμωση των κοινοτήτων κληρονομιάς και τα βιώσιμα ανθρωποκεντρικά μοντέλα της βιωμένης εμπειρίας, αποτελούν 'κλειδί' για την διαφύλαξη και την αναζωογόνηση του χορού ως ζώσα κληρονομιά. Στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον όπου οι πολιτικές για την πολιτισμική κληρονομιά συνεχίζουν να εξελίσσονται, οι εμπειρίες που αποκτήθηκαν μέσω του Προγράμματος/Έργου είναι αποκαλυπτικές.

Τα ευρήματα της ελληνικής μελέτης περίπτωσης παρέχουν ένα πολύτιμο μάθημα που θα μπορούσε να συμβάλλει στην υιοθέτηση αιφόρων πρακτικών στο μέλλον. Από όπου και αν εκκινούν και από όποιους και αν πρόκειται να εφαρμοσθούν, όλες οι πολιτικές για την διαχείριση και την διαφύλαξη της πολιτισμικής κληρονομιάς θα πρέπει να παραμένουν εναρμονισμένες με τις ανάγκες και τις προσδοκίες των κοινοτήτων, φορέων (bearers) και εκφραστών τους, τις οποίες επιδιώκουν να υπηρετήσουν διακονώντας τον πολιτισμό τους.

Συν-δημιουργία: Συνεργατική διαδικασία όπου θεσμικοί φορείς και κοινωνικοί εταίροι (ακαδημαϊκά ιδρύματα, πολιτιστικοί οργανισμοί, κοινότητες κληρονομιάς) συνδιαμορφώνουν πλαίσια αειφόρου διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Στην ελληνική μελέτη περίπτωσης, η συν-δημιουργία εκδηλώθηκε μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης πολυμεσικού εκθεσιακού υλικού και συμμετοχικών χορευτικών δράσεων, στην βάση της ισότιμης συμμετοχής και της συλλογικής διαχείρισης.

Διαμεσολαβητής: Ένα άτομο ή ένας θεσμός που υποστηρίζει τις πρακτικές που προέρχονται από κοινότητες κληρονομιάς και τα μέλη τους, ενισχύοντας τον διάλογο, την συμμετοχή και την πρόσβαση σε πληροφορίες και πόρους. Στην ελληνική περίπτωση, οι θεσμικοί εταίροι (ΚΕΕΛ-ΑΑ και ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ) με την συμβολή των μελών της Κεντρικής Κοινότητας Κληρονομιάς Αναφοράς (ΚΚΚΑ), διαμόρφωσαν σχετικά οργανωσιακά πλαίσια και επέτρεψαν την ενεργοποίηση και ενδυνάμωση των κοινοτήτων χορευτικής κληρονομιάς ώστε αυτές να εμπλακούν ενεργά: α. στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων διαφύλαξης, βιώσιμης μεταβίβασης και μετάδοσης της γνώσης και β. στην ανάπτυξη συμμετοχικών μηχανισμών πολιτιστικής διαχείρισης.

Συμμετοχικότητα: Μεθοδολογική προσέγγιση που εμπλέκει ενεργά τις κοινότητες κληρονομιάς και τα μέλη τους ως ισότιμους εταίρους στον σχεδιασμό, την λήψη αποφάσεων και την υλοποίηση δράσεων διαχείρισης και διαφύλαξης της άυλης κληρονομιάς. Στην ελληνική περίπτωση βασίσθηκε στην κοινότητα των εξειδικευμένων χοροδιδασκάλων, φοιτητών και αποφοίτων της ΣΕΦΑΑ-ΕΚΠΑ, η οποία, ως Κεντρική Κοινότητα Κληρονομιάς Αναφοράς (ΚΚΚΑ), δρα καταλυτικά στην μετάδοση και την διαφύλαξη του ελληνικού λαϊκού παραδοσιακού χορού. Αποτελεί μία υβριδική και υπερτοπική κοινότητα, η δράση των μελών της οποίας διασυνδέει ετερόκλητες ομάδες χορευτικής κληρονομιάς συνδέοντας τοπικά, υπερτοπικά, διασπορικά, υβριδικά και θεσμικά περιβάλλοντα.

Μετάδοση: Η συνεχής διαδικασία μεταβίβασης γνώσεων, δεξιοτήτων, πρακτικών και αξιών, τις οποίες τα κοινωνικά υποκείμενα αντιλαμβάνονται ως όψεις της χορευτικής πολιτισμικής κληρονομιάς τους. Επιτελείται τόσο μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων, όσο και μεταξύ διαφορετικών ατόμων και γενεών διασφαλίζοντας την ανθεκτικότητα και την βιωσιμότητα.

Κοινότητα: Μια κοινωνικά συγκροτημένη ομάδα που μοιράζεται, καλλιεργεί και μεταδίδει συγκεκριμένες πολιτισμικές και πολιτιστικές όψεις (π.χ. εκφράσεις, πρακτικές, αντιλήψεις, αξίες). Στην ελληνική μελέτη περίπτωσης, οι χορευτικές κοινότητες κληρονομιάς απαρτίζονταν από άτομα διαφόρων φύλων, ηλικιών, ενδιαφερόντων και προτιμήσεων. Παρά ταύτα, τα μέλη τους αναγνώριζαν την συμμετοχή τους σε αυτές και έτσι, ενσωματώθηκαν όλες (τοπικές/υπερτοπικές, διασπορικές, υβριδικές) στην περιπτώσιολογική εφαρμογή των συμμετοχικών και συν-δημιουργικών δράσεων του Προγράμματος/Έργου.

Tone Erlien Myrvold

Anja Serec Hodžar

Mieke Witkamp

Το Πρόγραμμα/Έργο *DANCE as ICH: New models of facilitating participatory dance events (Dance-ICH)* σχεδιάστηκε ως μια διακρατική πρωτοβουλία για την βιώσιμη διαφύλαξη του χορού ως άυλη κληρονομιά, μέσω συν-δημιουργικών προσεγγίσεων μεταξύ θεσμικών και κοινωνικών εταίρων (π.χ. μουσεία, ερευνητικά-ακαδημαϊκά ιδρύματα, πολιτιστικούς οργανισμούς, τοπικές κοινότητες και κοινότητες κληρονομιάς). Η κύρια ανάγκη που εκλήθη να θεραπεύσει μέσω των δράσεών του, όπως αναδείχθηκε από όλες τις περιπτωσιολογικές μελέτες που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου ήταν να διασφαλισθεί η μακροπρόθεσμη μεταβίβαση της χορευτικής γνώσης και η διατήρηση της θαλερότητας του παραδοσιακού χορού και της ζωντάνιας των χορευτικών πρακτικών του ευρωπαϊκού χώρου, μέσα στα σύγχρονα κοινωνικά συμφραζόμενα. Απώτερος στόχος του Προγράμματος/Έργου ήταν αφενός η προώθηση της μετασχηματιστικής διαδικασίας των πολιτιστικών θεσμικών εταίρων από παθητικούς εκθέτες σε ενεργούς διαμεσολαβητές και διευκολυντές των κοινωνικών υποκειμένων, φορέων και εκφραστών της ζώσας κληρονομιάς. Αφετέρου, η δημιουργία βιώσιμων μοντέλων συνεργασίας, τα οποία, αφορμώντας από την παραπάνω θέση και βασισμένα στην συμμετοχικότητα, την συν-δημιουργία και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ κοινωνικών εταίρων, θα μπορούσαν να διασφαλίσουν την εφαρμογή αειφόρων πολιτικών διαχείρισης της χορευτικής παράδοσης.

Και οι δύο πλευρές -θεσμικοί φορείς και κοινότητες κληρονομιάς- εκδήλωσαν έντονο ενδιαφέρον για συνεργασία. Οι θεσμικοί φορείς προσέφεραν επαγγελματική τεχνογνωσία, υποδομές, πρόσβαση σε χρηματοδότηση και δυνατότητες μεγαλύτερης προβολής. Οι κοινότητες κληρονομιάς προσέφεραν βιωματική και ζώσα γνώση, συναισθηματική εμπλοκή και δημιουργικότητα. Αν και υπήρξαν αρκετές διαφορές, τόσο σε επίπεδο προσδοκιών όσο και σε επίπεδο προσεγγίσεων, οι ανοιχτές, διαφανείς και ευέλικτες διαδικασίες που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου επέτρεψαν την αμοιβαία ικανοποίηση των εμπλεκόμενων. Οι κοινότητες που συχνά εξέφραζαν την ανάγκη τους για αναγνώριση, μεγαλύτερη συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων και πιο ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη περιεχομένου, ενεπλάκησαν σε όλες τις δράσεις που υλοποιήθηκαν κατά την διάρκειά του. Παράλληλα, οι θεσμικοί φορείς, μέσω των συνεργειών που αναπτύχθηκαν μαζί τους, αναζήτησαν τρόπους ενσωμάτωσης όψεων της ζώσας χορευτικής κληρονομιάς στο περιβάλλον λειτουργίας τους, μεριμνώντας ώστε να αποφευχθεί η εμπορευματοποίηση και η υπερ-θεσμοποίησή τους.

Οι συνεργασίες πραγματοποιήθηκαν σε ποικίλα τοπικά συμφραζόμενα στον Ευρωπαϊκό χώρο, καθώς οι δράσεις του Προγράμματος/Έργου εξακτινώθηκαν στην γηραιά Ήπειρο και περιέλαβαν ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων. Σε αυτές συμμετείχε πληθώρα κοινωνικών εταίρων και θεσμικών φορέων. Χορευτικές κοινότητες, ομάδες λαϊκού παραδοσιακού χορού, χορευτικά συγκροτήματα, σχολεία, τοπικές αρχές, χορευτές, χοροδιδάσκαλοι, λάτρεις του χορού και του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού. Έτσι, σε αστικά κέντρα αλλά και αγροτικές περιοχές άνθρωποι όλων των ηλικιών (από νεαρά παιδιά μέχρι ανοϊκούς υπερήλικες) είχαν την δυνατότητα να εμπλακούν ενεργά σε συμμετοχικές δράσεις. Αξιοσημείωντο είναι δε ότι, αν και ο χρονικός ορίζοντας των περιπτώσιολογικών μελετών και των δράσεων που εκπονήθηκαν στην συνέχεια αναπτύσσονταν συνήθως σε εύρος 1-2 ετών, στις περισσότερες περιπτώσεις τέθηκαν οι βάσεις για μακροπρόθεσμες συνεργασίες και μακρόπνοες συνέργειες. Η χρηματοδότησή τους βασίστηκε σε ανάλογα συνεργατικά σχήματα. Οι δράσεις του Προγράμματος/Έργου στηρίχθηκαν στον γόνιμο συνδυασμό της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, της θεσμικής οικονομικής υποστήριξης, αλλά και σε σειρά άτυπων -όμως ιδιαίτερα σημαντικών- συνεισφορών από τις ίδιες τις κοινότητες κληρονομιάς, γεγονός που απαίτησε συνεχή προσαρμογή ανάλογα με την διαθεσιμότητα πόρων.

Οι ρόλοι των κοινωνικών και θεσμικών εταίρων που ενεπλάκησαν ήταν σαφώς καθορισμένοι: οι θεσμικοί εταίροι ανέλαβαν τις οργανωτικές, λογιστικές και υποστηρικτικές λειτουργίες, συχνά δρώντας ως διαμεσολαβητές μεταξύ διαφορετικών ομάδων εμπλεκόμενων και ενδιαφερόμενων ατόμων. Οι κοινωνικοί εταίροι, και ειδικότερα οι κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς, συνέβαλαν τα μέγιστα στην πλήρωση του Προγράμματος/Έργου συνεισφέροντας ενεργά στην διαμόρφωση του εκθεσιακού περιεχομένου. Ταυτόχρονα, υπήρξαν ενεργοί συν-δημιουργοί των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών που διοργανώθηκαν. Παράλληλα όμως με τις καλές πρακτικές που υιοθετήθηκαν, ποικίλες προκλήσεις αναδύθηκαν. Ενδεικτικά αναφέρονται τα στερεότυπα γύρω από τον λαϊκό παραδοσιακό χορό και τις χορευτικές πρακτικές, η περιορισμένη πρόσβαση σε υποδομές και η αβεβαιότητα χρηματοδότησης, ενώ ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην έλλειψη, ή έστω περιορισμένη εκδήλωση, ενδιαφέροντος για συμμετοχή στις χορευτικές δράσεις από την νεολαία. Τα ζητήματα αυτά αντιμετωπίστηκαν μέσω της επιτόπιας έρευνας, της

υιοθέτησης συμμετοχικών μεθόδων, της διοργάνωσης ή/ και φιλοξενίας χορευτικών εκδηλώσεων σε οικεία και προσβάσιμα περιβάλλοντα, της προσπάθειας συστηματικής εμπλοκής καταξιωμένων μελών των κοινοτήτων χορευτικής κληρονομιάς και της διαρκούς προσαρμογής των προσεγγίσεων στις διαφορετικές ανάγκες κάθε ομάδας εμπλεκόμενων (για παράδειγμα, διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, ομάδες ειδικού ενδιαφέροντος κ.ά.).

Το σχέδιο υλοποίησης διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να καθίσταται εφικτή η προσαρμογή του στα εκάστοτε δεδομένα. Το γεγονός αυτό επέτρεψε την ευέλικτη εφαρμογή του εντός ρεαλιστικών παραμέτρων. Οι δράσεις συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών που διοργανώθηκαν ανταποκρινόμενες στα δεδομένα κάθε περιπτώσιολογικής μελέτης ήταν αρθρωτές, σπονδυλωτές και ευπροσάρμοστες προκειμένου να καλύπτουν τις κατά τόπους ανάγκες. Για την επίτευξή τους, οι θεσμικοί εταίροι ανέλαβαν σε πρακτικό επίπεδο τον συντονισμό των συναντήσεων σχεδιασμού και υλοποίησης, την στρατηγική επικοινωνίας (π.χ. τις προσκλήσεις και τα φυλλάδια), την οργάνωση των χώρων, την διασφάλιση της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής και την εξασφάλιση της βασικής χρηματοδότησης. Επιπρόσθετα, η διαρκής αξιολόγηση, μέσω ερευνών και άμεσου διαλόγου, κατέστησε δυνατή την συνεχή βελτίωση τόσο του περιεχομένου όσο και της προσέγγισης. Κάθε δράση συμμετοχικών επιτελεστικών πρακτικών περιλάμβανε στάδια αξιολόγησης των δεδομένων και αναστοχασμού, η σύνθεση των αποτελεσμάτων των οποίων διαμόρφωσε την βάση για βελτιωμένες δραστηριότητες στο πλαίσιο υλοποίησης του Προγράμματος/Έργου στο παρόν αλλά και στο μέλλον.

Η κατανόηση των αναγκών των εμπλεκόμενων κοινοτήτων χορευτικής κληρονομιάς φάνηκε να εκπληρώνεται καλύτερα κατά την διάρκεια της επιτόπιας έρευνας μέσα από την εμπλοκή, τον συνεχή διάλογο και την διαρκή συνεργασία με τα μέλη τους -ιδανικά- στο δικό τους περιβάλλον. Το γεγονός αυτό υπηρετούσε την πάγια βούληση των θεσμικών φορέων για ενίσχυση και ενδυνάμωση της δυνατότητας των μελών να εκφράσουν τις επιθυμίες και τις επιδιώξεις τους. Η αξιοποίηση τοπικού αρχαιολογικού υλικού, προφορικών παραδόσεων, προσωπικών αφηγήσεων και βιοϊστοριών, συνέβαλε στην οικοδόμηση αμφίδρομων σχέσεων εμπιστοσύνης. Μέσα από αυτή την διαδικασία, οι κοινότητες κληρονομιάς ανέπτυξαν εργαλεία που κάλυπταν ένα ευρύ φάσμα και περιελάμβαναν νέες εκπαιδευτικές

μεθόδους και πρακτικές, στρατηγικές υπέρβασης ή/και αποδόμησης στερεοτύπων, αλλά και την τεχνογνωσία άρτιας διαχείρισης συμμετοχικών χορευτικών δράσεων και εργαστηρίων. Οι θεσμικοί φορείς, με την σειρά τους, ανέπτυξαν συμμετοχικά εργαλεία και καινοτόμες πρακτικές για την παρουσίαση της ζώσας χορευτικής κληρονομιάς. Ενδεικτικά μνημονεύονται οι συν-δημιουργικές διαδικασίες διαμόρφωσης πολυμεσικού εκθεσιακού υλικού και διοργάνωσης συναρμοσμένων συμμετοχικών χορευτικών δράσεων, η υλοποίηση εξειδικευμένων ψηφιακών εφαρμογών, καθώς και αναλογικών πεδίων βίωσης και ενεργού εμπλοκής του κοινού. Έτσι συνέθεσαν νέους τρόπους αλληλεπίδρασης των κοινωνικών και θεσμικών εταίρων με την ζώσα κληρονομιά.

Υπό αυτό το πρίσμα, η συνεργασία με εξωτερικούς του *Dance-ICH* φορείς (π.χ. πολιτιστικούς συλλόγους, σχολεία, δήμους, μουσεία, ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα) αποδείχθηκε καθοριστική. Αφενός διότι διεύρυνε την εμβέλεια του Προγράμματος/Έργου προσφέροντας πρόσθετους -υλικούς και άυλους- πόρους. Αφετέρου, επειδή προώθησε τις διατομεακές συνδέσεις και ενίσχυσε τις συνέργειες. Έτσι, η διατήρηση του διαλόγου που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος/Έργου, μετά την ολοκλήρωσή του, βασίζεται στις ήδη θεσμοθετημένες σχέσεις, την ανοιχτή επικοινωνία, τις κοινές αξίες και την ικανότητα αξιοποίησης των συνεργασιών για την λήψη νέων πρωτοβουλιών.

Εκεί έγκειται και η μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία του Προγράμματος/Έργου *DANCE as ICH: New models of facilitating participatory dance events (Dance-ICH)*. Στην διαμόρφωση νέων, αειφόρων μοντέλων συνεργασίας μεταξύ θεσμικών και κοινωνικών εταίρων, μεταξύ των ιδρυμάτων διαχείρισης και διαφύλαξης του πολιτισμού και των κοινοτήτων κληρονομιάς του. Αειφόρων ανθρωποκεντρικών μοντέλων που συν-δημιουργούνται όχι στην βάση σχεδιασμού και υλοποίησης αποσπασματικών δράσεων, αλλά μέσα από μακροχρόνιες σχέσεις, όπου οι κοινότητες κληρονομιάς διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην δημιουργία, την παρουσίαση και την μετάδοση της γνώσης και της εμπειρίας τους.

Κατευθυντήριες

Οδηγίες

για Συν-δημιουργικές

Μελέτες Περίπτωσης και Εκθέσεις
Συμμετοχικών Χορευτικών Πρακτικών

Για πολιτιστικούς
λειτουργούς σε
θεσμικούς και μη
φορείς πολιτιστικής
κληρονομιάς και
μέλη χορευτικών
κοινοτήτων

Συνεργασία με Κοινότητες Χορευτικής Κληρονομιάς

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΕΠΙΤΕΛΕΣΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ;

Μια Έκθεση Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών συνδυάζει τον χορό και τις χορευτικές πρακτικές με τα εκθεσιακά-μέσα εργαλεία, με στόχο να διατηρήσει ζωντανές τις χορευτικές παραδόσεις με την συνδρομή θεσμικών και μη φορέων. Πρόκειται για μια μορφή συν-δημιουργικής παρουσίασης, η οποία συνδυάζει εκθεσιακό υλικό, συμμετοχικά χορευτικά δρώμενα και χορευτικές πρακτικές συνδέοντας χορευτές, κοινότητες, επαγγελματίες πολιτιστικής κληρονομιάς και ευρύ κοινό. Αποτελεί εργαλείο διαγενεακής μετάδοσης και διαφύλαξης, καθώς και πεδίο διαλόγου και πολιτισμικής αναζωογόνησης. Πάνω απ' όλα, παρέχει ευκαιρίες για την ενδυνάμωση των κοινοτήτων χορευτικής κληρονομιάς και την ενίσχυση της ορατότητάς τους.

ΤΙ ΚΑΝΕΙ ΜΙΑ ΣΥΝ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ;

Σε μια συν-δημιουργική έκθεση:

- Η ίδια η κοινότητα κληρονομιάς αποφασίζει πώς ο χορός, η μουσική και οι παραδόσεις της θα καταστούν ορατές, και θα διαδοθούν και θα βιωθούν από τους επισκέπτες της
- Δίνεται χώρος για αυθόρμητες, ενσώματες και διαδραστικές δραστηριότητες, καθώς αναγνωρίζεται ότι ο χορός αποτελεί μια ζωντανή εν κινήσει έκφραση που δεν μπορεί να 'παγώσει' σε γυάλινες μουσειακές προθήκες.
- Η έμφαση δίνεται στην οικοδόμηση σχέσεων και συνεργειών και όχι απλώς στην παροχή ή την παρουσίαση ενός εκθέματος.

ΟΔΗΓΟΣ ΒΗΜΑ ΠΡΟΣ ΒΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΝ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

**ΒΗΜΑ 1: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΕΙΤΕ ΓΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ — ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΤΕΙΤΕ
ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΣΑΣ**

**ΒΗΜΑ 2: ΚΑΤΑΝΟΗΣΤΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΒΑΘΟΣ-
ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΤΕ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟ**

ΒΗΜΑ 3: ΚΑΘΟΡΙΣΤΕ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥΣ ΚΟΙΝΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ

ΒΗΜΑ 4: ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΤΕ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΚΑΙΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ΒΗΜΑ 5: ΣΥΝ-ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΤΟ ΕΚΘΕΣΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΒΗΜΑ 6: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΕΝΑ ΠΟΛΥΣΥΛΛΕΚΤΙΚΟ ΚΟΙΝΟ

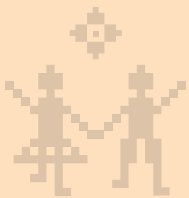
ΒΗΜΑ 7: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΤΕ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

**ΒΗΜΑ 8: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΕ ΤΙ ΘΑ
ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ**

ΒΗΜΑ 1: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΕΙΤΕ ΓΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ — ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΤΕΙΤΕ ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΣΑΣ

ΩΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΘΕΣΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΜΗ ΦΟΡΕΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΑΝΑΡΩΤΗΘΕΙΤΕ:

- Γιατί επιθυμώ να συνεργαστώ με την συγκεκριμένη κοινότητα κληρονομιάς;
- Ποιες ευθύνες φέρει ο φορέας μου ως προς την διαφύλαξη της ζώσας κληρονομιάς;
- Είμαι έτοιμος να υποστηρίξω μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο, ευελιξία και επιμερισμό αρμοδιοτήτων;

ΩΣ ΜΕΛΗ ΜΙΑΣ ΧΟΡΕΥΤΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ,
ΑΝΑΡΩΤΗΘΕΙΤΕ:

- Αισθάνομαι την ανάγκη εξωτερικής υποστήριξης προκειμένου να μεταδώσω και να διαδώσω τον λαϊκό πολιτισμό μου;
- Τι προσδοκώ να αποκομίσω από μία τέτοια συνεργασία; Ποιες ανησυχίες ή περιορισμούς έχω;

ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ:

Να υπάρχει απόλυτη διαφάνεια σχετικά με τις προσδοκίες και τους περιορισμούς (π.χ. χρηματοδότηση, διαθεσιμότητα χρόνου).

Μήνυμα προς τις κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς:

Είναι απολύτως θεμιτό ορισμένες γνώσεις ή πρακτικές να παραμένουν αποκλειστικά εντός της κοινότητας.

ΒΗΜΑ 2: ΚΑΤΑΝΟΗΣΤΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΕ ΒΑΘΟΣ- ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΤΕ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΟ

Η επιτόπια έρευνα προϋποθέτει να αφιερώνετε ουσιαστικό χρόνο με την **κοινότητα χορευτικής κληρονομιάς**, ώστε να 'χτίσετε' σχέσεις εμπιστοσύνης και να κατανοήσετε εις βάθος τις πρακτικές της. Στόχος είναι να μάθετε από τα μέλη της μέσα από την συμμετοχή σε πρόβες, παραστάσεις, ανεπίσημες συναθροίσεις και συζητήσεις. Σκοπός είναι **να γνωρίσετε την κοινότητα**, τις επιμέρους ομάδες της, τις χορευτικές της παραδόσεις, τους τρόπους μετάδοσης των γνώσεων της, τις ανάγκες και τις αντιλήψεις των μελών της. Η επιτόπια έρευνα αποτελεί θεμέλιο μιας ουσιαστικής και ισότιμης συνεργασίας.

ΑΦΗΣΤΕ ΧΩΡΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΟ

Στην Νορβηγία, οι θεσμικοί φορείς-εταίροι του Προγράμματος/Έργου ξεκίνησαν με μια δημοσκοπική έρευνα και στην συνέχεια συμμετείχαν σε συναντήσεις και σε χορευτικά πάρτι. Μόνο στην δεύτερη συνάντηση παρουσίασαν τους δικούς τους στόχους, διασφαλίζοντας έτσι ότι οι χορευτές θα απαντούσαν ανεπηρέαστοι στις ακόλουθες ερωτήσεις: Πώς μπορούμε να σας βοηθήσουμε; Τι οραματίζεστε για το μέλλον;

ΧΡΗΣΗ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Στην Ρουμανία, το προσωπικό του Μουσείου μοίρασε αρχαιακό υλικό για να πυροδοτήσει συζητήσεις και να θεμελιώσει τον διάλογο στην βάση της γνώσης της κοινότητας.

Μήνυμα προς τις κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς:

Αυτό είναι το πλαίσιο για να εκφράσετε το όραμά σας, τις ανησυχίες και τις ελπίδες σας. Η επιτόπια έρευνα δεν γίνεται για να αποτελέσετε 'αντικείμενο μελέτης' -πρέπει να σηματοδοτεί την απαρχή μίας ουσιαστικής συζήτησης στην βάση του αμοιβαίου σεβασμού.

Κατευθυντήριες Οδηγίες για Συν

01

Χορευτικών Χορευτ

02

ΒΗΜΑ 3: ΚΑΘΟΡΙΣΤΕ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥΣ ΚΟΙΝΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ

Αφιερώστε χρόνο για να ορίσετε, από κοινού, τον σκοπό της συνεργασίας. Αυτή είναι μια κρίσιμη και σημαντική στιγμή ώστε οι προσδοκίες, οι ανάγκες και οι δυνατότητες να συνταιριστούν. Ιδανικά, οι στόχοι που τίθενται θα πρέπει να ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανάγκες όπως η αναζωογόνηση μιας παράδοσης, η ενίσχυση της συμμετοχής της νεότερης γενιάς, η ευαισθητοποίηση του κοινού, η τεκμηρίωση, η διαγενεακή μετάδοση γνώσεων ή η δημιουργία πεδίων χορευτικής πρακτικής.

03

Μεγάλες Περίπτωσης και Εκθέσεις

ΒΗΜΑ 4: ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΤΕ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΚΑΙΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ΠΡΙΝ ΠΡΟΧΩΡΗΣΕΤΕ, ΑΝΑΡΩΤΗΘΕΙΤΕ ΤΑ ΕΞΗΣ:

- Διαθέτουμε την απαιτούμενη τεχνογνωσία και τους απαραίτητους πόρους;
- Έχει εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση;
- Υπάρχει επαρκής χρόνος και ανθρώπινο δυναμικό;
- Είναι διαθέσιμοι οι απαιτούμενοι χώροι;

ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

Στην Ρουμανία, ορισμένοι χορευτές αρχικά δίστασαν να συνεργαστούν με το Μουσείο. Το Μουσείο ανταποκρίθηκε οργανώνοντας συναντήσεις εξοικείωσης, δημιουργώντας έτσι ένα φιλόξενο περιβάλλον και ενθαρρύνοντας την ενεργό συμμετοχή.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΕΣ

Στην Ελλάδα, οι εξειδικευμένοι δάσκαλοι χορού λειτούργησαν ως πολιτιστικοί διαμεσολαβητές, γεφυρώνοντας τους θεσμικούς φορείς και τις κοινότητες κληρονομιάς. Διευκόλυναν τον διάλογο, διαπραγματεύτηκαν πολιτισμικές αφηγήσεις και προασπίστηκαν την συμπεριληπτική, συμμετοχική διαφύλαξη.

Μήνυμα προς τις κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς:

Σκεφτείτε τον πιθανό αντίκτυπο -θετικό και αρνητικό- της συνεργασίας με έναν θεσμικό φορέα διαχείρισης κληρονομιάς. Σας ανησυχεί κάτι; Μιλήστε ανοιχτά στους πολιτιστικούς λειτουργούς.

Μεγάλες Περίπτωσης και Εκθέσεις

04

ΒΗΜΑ 5: ΣΥΝ-ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΤΟ ΕΚΘΕΣΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΤΕ ΟΤΙ Ο ΧΟΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΕΝΣΩΜΑΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΟΥ ΣΥΝΗΘΩΣ ΣΥΝΟΔΕΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΜΟΥΣΙΚΗ. ΣΥΝΕΠΩΣ, ΚΙΝΗΘΕΙΤΕ ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΣΤΑΤΙΚΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ. ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΤΕ ΜΑΖΙ:

- Διαδραστικές εγκαταστάσεις (φίλμ, πεδία χορευτικής πρακτικής)
- Συμμετοχικές επιτελεστικές δράσεις στο πλαίσιο της έκθεσης που να συνδυάζουν μουσική και χορό
- Αντικείμενα που υποστηρίζουν την αφήγηση ιστοριών (φορεσιές, μουσικά όργανα, φωτογραφίες)

ΣΧΕΔΙΑΣΤΕ ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΑ ΤΑ ΣΥΝ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΟΠΩΣ Η ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΗΣΗ

Στο Σλοβενικό Εθνογραφικό Μουσείο, οι προπαρασκευαστικές συναντήσεις και η ανοιχτή επικοινωνία πριν την κινηματογράφηση αποδείχθηκαν καίριες, καθώς οι χορευτές συχνά κινούνται χωρίς να είναι εξοικειωμένοι με την παρουσία κάμερας.

ΑΦΟΥΓΚΡΑΣΤΕΙΤΕ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΧΟΡΕΥΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΕΙΤΕ ΑΝΑΛΟΓΑ

Καθώς η χορευτική δράση αποδείχθηκε δύσκολη κατά τις ώρες λειτουργίας του Σλοβενικού Εθνογραφικού Μουσείου, τα εικονικά διαδραστικά εργαστήρια επιλέχθηκαν εναλλακτικά για τους επισκέπτες.

Μήνυμα προς τις κοινότητες χορευτικής κληρονομιάς:

Η ενεργή συμμετοχή σας παραμένει ουσιώδης για την επιτυχή υλοποίηση των δράσεων. Η βιωματική σας γνώση θα πρέπει να καθοδηγεί τις αποφάσεις σας.

ΒΗΜΑ 6: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ ΓΙΑ ΕΝΑ ΠΟΛΥΣΥΛΛΕΚΤΙΚΟ ΚΟΙΝΟ

Η έκθεσή σας μπορεί (και θα πρέπει) να απευθύνεται σε ετερόκλητο κοινό: το ευρύ κοινό που δεν είναι εξοικειωμένο με τον λαϊκό πολιτισμό, τους φορείς (bearers) της παράδοσης της κοινότητας κληρονομιάς, ηλικιωμένους, ομάδες νέων, σχολεία κ.ά.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ ΓΙΑ ΝΑ:

- Προσαρμόσετε την γλώσσα, την μορφή και τα μέσα για να πετύχετε καλύτερη προσβασιμότητα
- Προσφέρετε εναλλακτικές επιλογές για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή μειωμένης κινητικότητας
- Ελέγχετε τακτικά αν οι δράσεις σας παραμένουν συμπεριληπτικές και προσαρμόστε τες εφόσον αυτό απαιτείται

ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΕ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ

Στην Σλοβενία, προσωρινές εκθέσεις (pop-up) σε κοινοτικά κέντρα και εκπαιδευτικά εργαστήρια στα σχολεία έφεραν την έκθεση στην κοινότητα, επανασυνδέοντας τα μέλη της με την χορευτική τους κληρονομιά.

ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΣΤΕ ΤΟΝ ΧΟΡΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΗΜΕΡΙΑ

Στην Ουγγαρία, τα εργαστήρια χορού για όλες τις ηλικίες περιελάμβαναν ένα ειδικό πρόγραμμα για άτομα με άνοια. Συνδυάζοντας χορευτικές δράσεις σε όρθια και καθιστή θέση κατάφεραν να συμπεριλάβουν τους πάντες και να προωθήσουν την σωματική και ψυχική υγεία.

Οδηγίες για Συν-δημιουργικές Μελέτες Περίπτωσης

05

06

ΒΗΜΑ 7: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΤΕ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΤΑΝ Η ΦΑΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΕΙ,
ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ:

- Τι λειτούργησε καλά; Τι χρήζει βελτίωσης;
- Πώς επηρέασε η έκθεση την διαφύλαξη της χορευτικής κληρονομιάς;
- Πώς μπορεί η εμπειρία να αξιοποιηθεί σε μελλοντικές πρωτοβουλίες;

ΒΗΜΑ 8: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΕ ΤΙ ΘΑ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ

Η ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ
ΧΟΡΕΥΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΕΙΝΑΙ
ΜΙΑ ΣΥΝΕΧΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ. ΜΙΑ ΣΥΝ-
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ, ΜΕΤΑ ΤΗΝ
ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ, ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΕΙ ΕΦΑΛΤΗΡΙΟ ΓΙΑ:

- Συνεχιζόμενα εργαστήρια χορού
- Εκπαιδευτικά προγράμματα
- Περιοδούμενες εκθέσεις για σχολεία και κοινοτικά κέντρα
- Ψηφιακά αρχεία ή εικονικές εκθέσεις ώστε να έχουν πρόσβαση και τα μέλη της διασποράς
- Μόνιμα πεδία χορευτικής πρακτικής σε προσβάσιμες τοποθεσίες

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Στην Νορβηγία, η συνεργασία συνεχίστηκε και μετά την ολοκλήρωση της Έκθεσης Συμμετοχικών Επιτελεστικών Πρακτικών, με περιοδείες σε σχολεία, προώθηση της λαϊκής παραδοσιακής μουσικής και του χορού κατά την διάρκεια διεθνών αθλητικών διοργανώσεων (Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Σκανδιναβικών Αγώνων) και την εκπροσώπηση συμφερόντων της κοινότητας κληρονομιάς σε πολιτιστικά, πολιτικά και ακαδημαϊκά δίκτυα.

Συμμετοχικών Χορευτικών Πρακτικών

Ευθυγράμμιση Οδηγίες για Συν-δ

Περίπτωσης και

08

07

